

BIBLIOTEKA SEJMOWA

KONSTYTUCJE ŚWIATA

KONSTYTUCJA
Federacji Rosyjskiej

КОНСТИТУЦИЯ
РОССИЙСКОЙ
ФЕДЕРАЦИИ

Tłumaczenie z języka rosyjskiego
Zbigniew Cywiński, Andrzej Kubik

Wstęp
Wiesław Staśkiewicz

WYDAWNICTWO SEJMOWE

Warszawa 2022

Seria: Konstytucje Świata

Redaktor serii: Wiesław Staśkiewicz

Konstytucja Federacji Rosyjskiej

Weryfikacja naukowa: **Wiesław Staśkiewicz**

Redakcja: **Joanna Tatur**

Projekt graficzny: **Darek Kondefefer**

© Copyright by Kancelaria Sejmu 2022

Biblioteka Sejmowa

ul. Wiejska 4/6/8, 00-902 Warszawa

e-mail: biblioteka@sejm.gov.pl

ISBN: 978-83-7666-744-7

KONSTYTUCJA FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Przyjęta w ogólnonarodowym głosowaniu
w dniu 12 grudnia 1993 roku
ze zmianami przyjętymi we wszechrosyjskim głosowaniu¹
w dniu 1 lipca 2020 roku.

Weszła w życie dnia 4 lipca 2020 roku
(Dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 3 lipca 2020
roku, Nr 445 „O oficjalnej publikacji Konstytucji Federacji
Rosyjskiej wraz z wprowadzonymi do niej zmianami”).

Publikowany tekst konstytucji jest zgodny ze stanem prawnym
na dzień 1 grudnia 2021 roku.

¹ Oryg. *общероссийское голосование*. Istota różnicy między terminami „ogólnonarodowe głosowanie” a „głosowanie wszechrosyjskie” tkwi w ich statusie konstytucyjnym. Pierwsza instytucja przewidziana jest na wypadek rewizji postanowień rozdziałów 1, 2 i 9 konstytucji – art. 135 ust. 3. Druga została wprawdzie wprowadzona w 2020 roku federalną ustawą konstytucyjną o zmianie konstytucji, ale nie została pomieszczona w jej tekście. Procedurę dokonanych w 2020 r. zmian postanowień rozdziałów 3–8 konstytucji reguluje art. 136 konstytucji niewymieniający „głosowania wszechrosyjskiego” jako warunku zmiany jej postanowień. Natomiast instytucję referendum, będącego „najwyższym bezpośrednim wyrazem władzy narodu” wymienia art. 3 ust. 3 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

КОНСТИТУЦИЯ
РОССИЙСКОЙ
ФЕДЕРАЦИИ

PREAMBUŁA

PREAMBUŁA

My, wielonarodowościowy¹ naród Federacji Rosyjskiej,
złączeni wspólnym losem na swej ziemi,
utwierdzając prawa i wolności człowieka, pokój i zgodę społeczną,
zachowując historycznie ukształtowaną wspólnotę państwową,
kierując się ogólnie uznanymi zasadami równouprawnienia i samookreślenia narodów,
czcząc pamięć przodków, którzy przekazali nam miłość i szacunek do Ziemi Ojczystej², wiarę w dobro i sprawiedliwość,
wskrzyszając suwerenną państwowość Rosji i utwierdzając niezruszalność jej demokratycznej podstawy,
dążąc do zapewnienia pomyślności i rozkwitu Rosji,
w poczuciu odpowiedzialności za swą Ojczyznę³ wobec pokolenia obecnego i pokoleń przyszłych,
uznając siebie za część społeczności światowej,
uchwalamy KONSTYTUCJĘ FEDERACJI ROSYJSKIEJ.

¹ W przekładzie przyjęto tłumaczenie słowa *многонациональный* jako „wielonarodowościowy” ze względu na wieloznaczność słowa *народ*, która skutkować musi różnymi kontekstowo tłumaczeniami: „naród”, „lud”, „ludność”, „narodowość” etc. (por. ust. 4).

² Огуг. *отечеству*.

³ Огуг. *родину*.

PODSTAWY USTROJU
KONSTYTUCYJNEGO

CZĘŚĆ PIERWSZA

ROZDZIAŁ 1 PODSTAWY USTROJU KONSTYTUCYJNEGO

Artykuł 1

1. Federacja Rosyjska – Rosja jest demokratycznym federacyjnym państwem prawnym o republikańskiej formie rządów.
2. Nazwy Federacja Rosyjska i Rosja są równoważne.

Artykuł 2

Człowiek, jego prawa i wolności są wartością najwyższą. Uznanie, przestrzeganie i ochrona praw i wolności człowieka i obywatela są obowiązkiem państwa.

Artykuł 3

1. Podmiotem suwerenności i jedynym źródłem władzy w Federacji Rosyjskiej jest jej wielonarodowościowy naród.
2. Naród sprawuje swą władzę bezpośrednio, a także za pośrednictwem organów władzy państwowej oraz organów samorządu lokalnego.
3. Najwyższym bezpośrednim wyrazem władzy narodu są referendum i wolne wybory.
4. Nikt nie może uzurpować sobie władzy w Federacji Rosyjskiej. Zagarnięcie władzy lub uzurpowanie sobie władczych uprawnień jest ścigane zgodnie z ustawą federalną.

Artykuł 4

1. Suwerenność Federacji Rosyjskiej rozciąga się na całe jej terytorium.
2. Konstytucja Federacji Rosyjskiej i ustawy federalne mają zwierzchnią moc prawną na całym terytorium Federacji Rosyjskiej.
3. Federacja Rosyjska zapewnia integralność i nienaruszalność swojego terytorium.

Artykuł 5

1. Federacja Rosyjska składa się z republik, krajów, obwodów, miast federalnych¹, obwodu autonomicznego i okręgów autonomicznych będących równouprawnionymi podmiotami Federacji Rosyjskiej.
2. Republika (państwo) ma własną konstytucję i ustawodawstwo. Kraj, obwód, miasto federalne, obwód autonomiczny i okręg autonomiczny mają własny statut i ustawodawstwo.
3. Ustrój federalny Federacji Rosyjskiej opiera się na jej integralności państwowej, jednolitości systemu władzy państwowej, rozgraniczeniu zakresów działania i kompetencji organów władzy państwowej Federacji Rosyjskiej i organów władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej, równouprawnieniu i samookreśleniu narodów Federacji Rosyjskiej.
4. W stosunkach z federalnymi organami władzy państwowej wszystkie podmioty Federacji Rosyjskiej są sobie równe.

Artykuł 6

1. Nabycie i utrata obywatelstwa Federacji Rosyjskiej następuje zgodnie z ustawą federalną; obywatelstwo to jest jednolite i równe, niezależnie od przesłanek, na jakich zostało nabyte.
2. Każdy obywatel Federacji Rosyjskiej korzysta na jej terytorium z pełni praw i wolności i ma jednakowe obowiązki przewidziane przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej.
3. Obywatel Federacji Rosyjskiej nie może zostać pozbawiony obywatelstwa lub prawa do jego zmiany.

Artykuł 7

1. Federacja Rosyjska jest państwem socjalnym, którego polityka ma na celu stworzenie warunków zapewniających godne życie i nieskrępowany rozwój człowieka.

---

¹ Pojęcie odnoszące się najczęściej do miast stołecznych w państwach o strukturze federacyjnej. W Rosji miasta federalne to osobne jednostki podziału administracyjnego (Moskwa, Petersburg i Sewastopol).

2. W Federacji Rosyjskiej praca i zdrowie ludzkie podlegają ochronie, ustanawia się gwarantowaną płacę minimalną, państwo otacza opieką rodzinę, macierzyństwo i ojcostwo oraz dzieci, osoby niepełnosprawne i obywatele w starszym wieku, rozwijany jest system opieki społecznej, wprowadza się państwowe świadczenia emerytalne, zasiłki oraz inne gwarancje ochrony socjalnej.

Artykuł 8

1. W Federacji Rosyjskiej gwarantuje się integralność przestrzeni ekonomicznej, swobodny przepływ towarów, usług i środków finansowych, wspieranie konkurencji oraz swobodę działalności gospodarczej.

2. W Federacji Rosyjskiej uznaje się i chroni na równi własność prywatną, państwową, municypalną oraz inne formy własności.

Artykuł 9

1. W użytkowaniu i ochronie gruntów² oraz innych zasobów naturalnych, Federacja Rosyjska ma na względzie, że stanowią one podstawę życia i działalności narodów zamieszkujących obszar, na którym występują.

2. Grunty i inne zasoby naturalne mogą być przedmiotem własności prywatnej, państwowej, municypalnej oraz innych form własności.

Artykuł 10

Władza państwowa w Federacji Rosyjskiej sprawowana jest na zasadzie podziału na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej są niezależne.

Artykuł 11

1. Władzę państwową w Federacji Rosyjskiej sprawują Prezydent Federacji Rosyjskiej, Zgromadzenie Federalne (Rada Federacji i Duma Państwowa), Rząd Federacji Rosyjskiej, sądy Federacji Rosyjskiej.

² Oryg. *земли*. Termin ten tłumaczony jest w niniejszym przekładzie jako „grunty”.

2. Władzę państwową w podmiotach Federacji Rosyjskiej sprawują tworzone przez nie organy władzy państwowej.

3. Rozgraniczenia zakresów działania i kompetencji organów władzy państwowej Federacji Rosyjskiej i organów władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej dokonuje niniejsza Konstytucja, Traktat federacyjny oraz inne umowy o rozgraniczeniu zakresów działania i kompetencji.

Artykuł 12

W Federacji Rosyjskiej uznaje się i gwarantuje samorząd lokalny. Samorząd lokalny jest w zakresie swoich kompetencji niezależny. Organy samorządu lokalnego nie wchodzą w skład systemu organów władzy państwowej.

Artykuł 13

1. W Federacji Rosyjskiej uznaje się ideologiczną różnorodność.

2. Żadna ideologia nie może być proklamowana jako państwowa lub obowiązująca.

3. W Federacji Rosyjskiej uznaje się polityczną różnorodność i wielopartyjność.

4. Organizacje społeczne są równe wobec prawa.

5. Zabrania się tworzenia i działalności organizacji społecznych, których cele lub działania prowadzą do zmiany siłą podstaw ustroju konstytucyjnego i naruszenia integralności Federacji Rosyjskiej, zagrożenia bezpieczeństwa państwa, tworzenia formacji zbrojnych, nawoływania do nienawiści na tle różnic socjalnych, rasowych, narodowościowych i religijnych.

Artykuł 14

1. Federacja Rosyjska jest państwem świeckim. Żadna religia nie może być uznana za państwową lub obowiązującą.

2. Związki wyznaniowe są oddzielone od państwa i równe wobec prawa.

Artykuł 15

1. Konstytucja Federacji Rosyjskiej ma najwyższą moc prawną, jest stosowana bezpośrednio i obowiązuje na całym terytorium Federacji Rosyjskiej. Ustawy i inne akty prawne wydawane w Federacji Rosyjskiej nie mogą być sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej.
2. Organy władzy państwowej, organy samorządu lokalnego, osoby pełniące funkcje publiczne, obywatele i ich organizacje mają obowiązek przestrzegać Konstytucji Federacji Rosyjskiej oraz ustaw.
3. Ustawy podlegają oficjalnej publikacji. Ustawy nieopublikowane nie mają mocy prawnej. Wszelkie normatywne akty prawne dotyczące praw, wolności i obowiązków człowieka i obywatela nie mają mocy prawnej, jeżeli nie zostały oficjalnie podane do publicznej wiadomości.
4. Powszechnie uznawane zasady i normy prawa międzynarodowego oraz umowy międzynarodowe zawarte przez Federację Rosyjską stanowią część składową jej systemu prawnego. Jeżeli zawarta przez Federację Rosyjską umowa międzynarodowa zawiera postanowienia odmienne niż przewiduje ustawa, stosuje się postanowienia umowy międzynarodowej.

Artykuł 16

1. Przepisy niniejszego rozdziału Konstytucji stanowią fundamentalne zasady ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i nie mogą zostać zmienione inaczej niż w trybie określonym przez niniejszą Konstytucję.
2. Żadne inne przepisy niniejszej Konstytucji nie mogą pozostawać w sprzeczności z fundamentalnymi zasadami ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej.

PRAWA I WOLNOŚCI
CZŁOWIEKA
I OBYWATELA

ROZDZIAŁ 2 PRAWA I WOLNOŚCI CZŁOWIEKA I OBYWATELA

Artykuł 17

1. W Federacji Rosyjskiej uznaje się i gwarantuje prawa i wolności człowieka i obywatela opierając się na ogólnie przyjętych zasadach i normach prawa międzynarodowego oraz zgodnie z niniejszą Konstytucją.
2. Podstawowe prawa i wolności człowieka są niezbywalne i przysługują każdemu od urodzenia.
3. Realizacja praw i wolności człowieka i obywatela nie może naruszać praw i wolności innych osób.

Artykuł 18

Prawa i wolności człowieka i obywatela działają bezpośrednio. Określają one sens, treść i wykonywanie ustaw, działanie władzy ustawodawczej i wykonawczej oraz samorządu lokalnego, i gwarantowane są przez wymiar sprawiedliwości.

Artykuł 19

1. Wszyscy są równi wobec prawa i sądu.
2. Państwo gwarantuje równość praw i wolności człowieka i obywatela niezależnie od płci, rasy, narodowości, języka, pochodzenia, stanu majątkowego i stanowiska służbowego, miejsca zamieszkania, stosunku do religii, przekonań, przynależności do organizacji społecznych, a także innych uwarunkowań. Zabrania się jakichkolwiek form ograniczania praw obywateli ze względu na przynależność socjalną, rasową, narodowościową, językową lub religijną.
3. Mężczyzna i kobieta mają równe prawa i wolności, i równe możliwości korzystania z nich.

Artykuł 20

1. Każdy ma prawo do życia.

2. Kara śmierci do czasu jej zniesienia może zostać ustanowiona przez ustawę federalną jako wyjątkowy wymiar kary za szczególnie ciężkie przestępstwa przeciwko życiu, przy jednoczesnym zapewnieniu oskarżonemu prawa do rozpatrzenia jego sprawy przez sąd z udziałem ławy przysięgłych.

Artykuł 21

1. Godność jednostki chroniona jest przez państwo. Nic nie może uzasadniać jej umniejszania.

2. Nikt nie może być poddany torturom, przemocy ani innemu brutalnemu lub poniżającemu godność ludzką traktowaniu lub karaniu. Nikt, bez dobrowolnie wyrażonej zgody, nie może być poddany medycznym, naukowym lub innym eksperymentom.

Artykuł 22

1. Każdy ma prawo do wolności i nietykalności osobistej.

2. Aresztowanie, osadzenie i przetrzymywanie w areszcie dopuszczalne jest wyłącznie na podstawie postanowienia sądowego. Do czasu wydania postanowienia sądowego nikt nie może być zatrzymany na okres dłuższy niż 48 godzin.

Artykuł 23

1. Każdy ma prawo do nienaruszalności życia prywatnego, poszanowania życia osobistego i rodzinnego oraz do ochrony swej czci i dobrego imienia.

2. Każdy ma prawo do tajemnicy korespondencji, rozmów telefonicznych, informacji przekazywanych drogą pocztową, telegraficzną, oraz innych wiadomości. Ograniczenie tego prawa dopuszczalne jest wyłącznie na podstawie postanowienia sądowego.

Artykuł 24

1. Zbieranie, przechowywanie, wykorzystywanie i rozpowszechnianie informacji dotyczących życia prywatnego bez zgody osoby zainteresowanej jest niedopuszczalne.

2. Organy władzy państwowej i organy samorządu lokalnego oraz ich funkcjonariusze obowiązani są zapewnić każdemu możliwość zapoznania się z dokumentami i materiałami bezpośrednio dotyczącymi jego praw i wolności, o ile ustawa nie stanowi inaczej.

Artykuł 25

Mieszkanie jest nienaruszalne. Nikt nie ma prawa wkraczać do mieszkania wbrew woli zamieszkujących w nim osób, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę federalną lub na podstawie postanowienia sądu.

Artykuł 26

1. Każdy ma prawo określać i deklarować swoją przynależność narodową. Nikt nie może być zmuszany do określenia i zadeklarowania swej przynależności narodowej.

2. Każdy ma prawo do posługiwania się językiem ojczystym, do swobodnego wyboru języka komunikowania się, wychowania, nauczania i twórczości.

Artykuł 27

1. Każdy, kto legalnie przebywa na terytorium Federacji Rosyjskiej, ma prawo do swobodnego poruszania się, wyboru miejsca pobytu lub zamieszkania.

2. Każdy może swobodnie opuszczać granice Federacji Rosyjskiej. Obywatel Federacji Rosyjskiej ma prawo do swobodnego powrotu do Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 28

Każdemu gwarantuje się wolność sumienia i wolność wyznania, w tym prawo do wyznawania indywidualnie albo wspólnie z innymi wybranej religii lub niewyznawania żadnej, do swobodnego wyboru, posiadania i propagowania przekonań religijnych i innych oraz postępowania w zgodzie z nimi.

Artykuł 29

1. Każdemu gwarantuje się wolność myśli i słowa.

2. Nie dopuszcza się do wykorzystywania propagandy lub agitacji wznecających nienawiść i wrogość społeczną, rasową, narodowościową lub religijną. Zabrania się uprawiania propagandy o wyższości społecznej, rasowej, narodowościowej, religijnej lub językowej.

3. Nikt nie może być zmuszany do ujawniania swoich opinii i przekonań albo do wyrzeczenia się ich.

4. Każdy ma prawo do swobodnego poszukiwania, uzyskiwania, przekazywania, tworzenia i rozpowszechniania informacji wszelkimi środkami zgodnymi z prawem. Wykaz informacji stanowiących tajemnicę państwową określa ustawa federalna.

5. Gwarantuje się wolność środków masowego przekazu. Cenzura jest zabroniona.

Artykuł 30

1. Każdy ma prawo do zrzeszania się, w tym prawo do tworzenia związków zawodowych w celu ochrony swoich interesów. Gwarantuje się swobodę działalności organizacji społecznych.

2. Nikt nie może być zmuszony do wstąpienia do jakiegokolwiek organizacji lub pozostawania w niej.

Artykuł 31

Obywatele Federacji Rosyjskiej mają prawo do pokojowych zgromadzeń bez broni, w formie zebrań, wieców i demonstracji, pochodów i pikiet.

Artykuł 32

1. Obywatele Federacji Rosyjskiej mają prawo uczestniczyć w kierowaniu sprawami państwa zarówno bezpośrednio, jak i za pośrednictwem swoich przedstawicieli.

2. Obywatele Federacji Rosyjskiej mają prawo wybierania i bycia wybranym do organów władzy państwowej i organów samorządu lokalnego, jak również do udziału w referendum.

3. Nie mają prawa wybierania i bycia wybranym obywatele ubezwłasnowolnieni przez sąd, a także przebywający w miejscach pozbawienia wolności na mocy wyroku sądowego.
4. Obywatele Federacji Rosyjskiej mają równy dostęp do służby państwowej.
5. Obywatele Federacji Rosyjskiej mają prawo uczestniczyć w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.

Artykuł 33

Obywatele Federacji Rosyjskiej mają prawo zwracać się osobiście, jak również kierować indywidualne i zbiorowe petycje do organów państwowych i organów samorządu lokalnego.

Artykuł 34

1. Każdy ma prawo do swobodnego wykorzystywania swoich zdolności i mienia w przedsiębiorczości oraz w innej, niezakazanej przez prawo, działalności gospodarczej.
2. Niedopuszczalna jest działalność gospodarcza zmierzająca do monopolizacji i nieuczciwej konkurencji.

Artykuł 35

1. Własność prywatna podlega ochronie prawnej.
2. Każdy ma prawo do własności majątku, posiadania go i użytkowania oraz rozporządzania nim zarówno indywidualnie, jak i wspólnie z innymi osobami.
3. Nikt nie może zostać pozbawiony swojego majątku inaczej, jak tylko na mocy wyroku sądowego. Przymusowe wywłaszczenie na cele państwowe może być dokonane wyłącznie pod warunkiem uprzedniego i ekwiwalentnego odszkodowania.
4. Gwarantuje się prawo dziedziczenia.

Artykuł 36

1. Obywatele i ich organizacje mają prawo do posiadania ziemi jako własności prywatnej.

2. Posiadanie, użytkowanie i rozporządzanie gruntami oraz innymi zasobami naturalnymi realizowane jest przez ich właścicieli bez ograniczeń, o ile nie wyrządza to szkody środowisku naturalnemu i nie narusza uprawnień oraz interesów prawnych innych osób.
3. Warunki i tryb użytkowania gruntów określa ustawa federalna.

Artykuł 37

1. Praca ma charakter dobrowolny. Każdy ma prawo swobodnie rozporządzać swoimi zdolnościami do pracy, wybierać rodzaj działalności i zawód.
2. Praca przymusowa jest zabroniona.
3. Każdy ma prawo do pracy w warunkach odpowiadających wymagom bezpieczeństwa i higieny, do wynagrodzenia za pracę bez jakiegokolwiek dyskryminacji i nie niższego niż płaca minimalna określona przez ustawę federalną, jak również prawo do ochrony przed bezrobociem.
4. Uznaje się prawo do prowadzenia indywidualnych i zbiorowych sporów pracowniczych z wykorzystaniem ustalonych przez ustawę federalną metod ich rozstrzygania, łącznie z prawem do strajku.
5. Każdy ma prawo do wypoczynku. Zatrudnionemu na podstawie umowy o pracę gwarantuje się, określone przez ustawę federalną, długość czasu pracy, dni wolne od pracy i dni świąteczne oraz coroczny płatny urlop.

Artykuł 38

1. Macierzyństwo, dzieci i rodzina znajdują się pod ochroną państwa.
2. Troska o dzieci i ich wychowanie są równym prawem i obowiązkiem rodziców.
3. Dzieci zdolne do pracy, które ukończyły 18 lat winny otaczać opieką niezdolnych do pracy rodziców.

Artykuł 39

1. Każdemu gwarantuje się zabezpieczenie społeczne z uwagi na wiek, w przypadku choroby, inwalidztwa, utraty głównego

żywiela rodziny, wychowywania dzieci, oraz w innych sytuacjach przewidzianych przez ustawę.

2. Emerytury państwowe i świadczenia socjalne określa ustawa.

3. Wspierane są dobrowolne ubezpieczenia społeczne, tworzenie dodatkowych form pomocy socjalnej oraz działalność dobroczynna.

Artykuł 40

1. Każdy ma prawo do mieszkania. Nikt nie może zostać bezprawnie pozbawiony mieszkania.

2. Organy władzy państwowej i organy samorządu lokalnego wspierają budownictwo mieszkaniowe i stwarzają warunki do realizacji prawa do mieszkania.

3. Obywatelom o niskich dochodach oraz innym obywatelom określonym w ustawie, którzy nie posiadają mieszkania, przydzielane jest ono bezpłatnie lub za przystępną opłatą z państwowych, municypalnych i innych zasobów mieszkaniowych zgodnie z zasadami ustalonymi przez ustawę.

Artykuł 41

1. Każdy ma prawo do ochrony zdrowia i pomocy lekarskiej. Pomoc lekarska w państwowych i municypalnych placówkach służby zdrowia świadczona jest obywatelom bezpłatnie, ze środków wydzielonego na ten cel budżetu, składek ubezpieczeniowych oraz innych dochodów.

2. W Federacji Rosyjskiej finansuje się federalne programy ochrony i wzmacniania zdrowia ludności, podejmuje się kroki w kierunku rozwijania państwowego, municypalnego i prywatnego systemu opieki medycznej, wspiera się działalność sprzyjającą zachowaniu zdrowia ludzkiego, rozwijaniu kultury fizycznej i sportu, kształtowaniu korzystnych warunków ekologicznych i sanitarno-epidemiologicznych.

3. Zatajanie przez funkcjonariuszy państwowych faktów i okoliczności stwarzających zagrożenie dla życia i zdrowia ludzkiego pociąga za sobą odpowiedzialność przewidzianą przez ustawę federalną.

Artykuł 42

Każdy ma prawo do życia w sprzyjającym mu środowisku naturalnym, do wiarygodnej informacji o jego stanie oraz do wynagrodzenia szkody wyrządzonej jego zdrowiu lub mieniu przez przestępstwa przeciwko środowisku.

Artykuł 43

1. Każdy ma prawo do nauki.
2. Gwarantuje się powszechną dostępność i bezpłatność kształcenia przedszkolnego, podstawowego ogólnego i średniego zawodowego w państwowych lub municypalnych placówkach oświatowych i w przedsiębiorstwach.
3. Każdy ma prawo do bezpłatnego uzyskania na zasadach konkursowych wyższego wykształcenia w państwowej lub municypalnej placówce oświatowej oraz w przedsiębiorstwie.
4. Ogólne wykształcenie podstawowe jest obowiązkowe. Rodzice lub opiekunowie zapewniają dzieciom uzyskanie ogólnego wykształcenia podstawowego.
5. Federacja Rosyjska ustala federalne państwowe standardy oświatowe oraz wspiera rozmaite formy kształcenia i samokształcenia.

Artykuł 44

1. Każdemu gwarantuje się swobodę twórczości literackiej, artystycznej, naukowej, technicznej i inne typy twórczości oraz swobodę nauczania. Własność intelektualna jest prawnie chroniona.
2. Każdy ma prawo do udziału w życiu kulturalnym i korzystania z instytucji kultury oraz dostępu do dóbr kultury.
3. Każdy ma obowiązek troszczyć się o zachowanie dziedzictwa historycznego i kulturowego, chronić zabytki historii i kultury.

Artykuł 45

1. W Federacji Rosyjskiej gwarantuje się państwową ochronę praw i wolności człowieka i obywatela.

2. Każdy ma prawo bronić swoich praw i wolności wszelkimi sposobami niezabronionymi przez prawo.

Artykuł 46

1. Każdemu gwarantuje się sądową ochronę jego praw i wolności.
2. Decyzje i działania (lub ich brak) organów władzy państwowej, organów samorządu lokalnego, organizacji społecznych i urzędników państwowych mogą być zaskarżone do sądu.
3. Każdy ma prawo, zgodnie z umowami międzynarodowymi zawartymi przez Federację Rosyjską, zwracać się do międzynarodowych organów ochrony praw i wolności człowieka, jeśli wyczerpane zostały wszystkie wewnętrzpaństwowe środki ochrony prawnej.

Artykuł 47

1. Nikt nie może być pozbawiony prawa do rozpatrzenia jego sprawy w tym sądzie i przez tego sędziego, których jurysdykcji podlega zgodnie z ustawą.
2. W przypadkach przewidzianych przez ustawę federalną oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo do rozpatrzenia jego sprawy przez sąd z udziałem ławników.

Artykuł 48

1. Każdemu gwarantuje się prawo do uzyskania fachowej pomocy prawnej. W przypadkach przewidzianych przez ustawę pomoc prawna jest udzielana bezpłatnie.
2. Każdy zatrzymany, osadzony w areszcie lub oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo do skorzystania z pomocy adwokata (obrońcy) od chwili zatrzymania, osadzenia w areszcie lub przedstawienia mu aktu oskarżenia.

Artykuł 49

1. Każdy oskarżony o popełnienie przestępstwa uważany jest za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie dowiedziona w trybie przewidzianym przez ustawę federalną i orzeczona prawomocnym wyrokiem sądu.

2. Oskarżony nie ma obowiązku udowadniać swojej niewinności.
3. Niedające się usunąć wątpliwości co do winy oskarżonego interpretowane są na jego korzyść.

Artykuł 50

1. Nikt nie może być powtórnie skazany za to samo przestępstwo.
2. W toku realizacji wymiaru sprawiedliwości niedopuszczalne jest wykorzystywanie dowodów uzyskanych z naruszeniem ustawy federalnej.
3. Każdy skazany za przestępstwo ma prawo do zrewidowania wyroku przez sąd wyższej instancji w trybie przewidzianym przez ustawę federalną, jak również ma prawo zwrócić się z prośbą o ułaskawienie lub złagodzenie kary.

Artykuł 51

1. Nikt nie ma obowiązku świadczyć przeciwko sobie, swojemu współmałżonkowi i bliskim krewnym, krąg których określa ustawa federalna.
2. Ustawa federalna może określać inne przypadki zwolnienia z obowiązku składania zeznań.

Artykuł 52

Prawa ofiar przestępstw i nadużyć władzy są chronione przez prawo. Państwo zapewnia poszkodowanym dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz odszkodowanie za poniesione straty.

Artykuł 53

Każdy ma prawo do odszkodowania od państwa za szkody spowodowane bezprawnymi działaniami (lub zaniechaniami) organów władzy państwowej lub ich funkcjonariuszy.

Artykuł 54

1. Akt normatywny wprowadzający lub zaostrzający odpowiedzialność nie obowiązuje z mocą wsteczną.

2. Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za czyn, który w chwili jego popełnienia nie był uznawany za przestępstwo. Jeśli po popełnieniu przestępstwa odpowiedzialność za ten czyn została zniesiona lub złagodzona, stosuje się nową regulację prawną.

Artykuł 55

1. Zawarcie w Konstytucji Federacji Rosyjskiej podstawowych praw i wolności nie powinno być interpretowane jako odrzucenie lub umniejszenie innych powszechnie uznanych praw i wolności człowieka i obywatela.

2. W Federacji Rosyjskiej nie mogą być wydawane akty normatywne znoszące lub umniejszające prawa i wolności człowieka i obywatela.

3. Prawa i wolności człowieka i obywatela mogą zostać ograniczone przez ustawę federalną jedynie w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne do ochrony podstaw ustroju konstytucyjnego, moralności, zdrowia, praw i chronionych prawem interesów innych osób, zapewnienia obronności kraju i bezpieczeństwa państwa.

Artykuł 56

1. W czasie trwania stanu wyjątkowego w celu zapewnienia bezpieczeństwa obywateli i ochrony ładu konstytucyjnego, zgodnie z federalną ustawą konstytucyjną mogą być wprowadzone ograniczenia praw i wolności ze wskazaniem zakresu i okresu ich obowiązywania.

2. Stan wyjątkowy na całym terytorium Federacji Rosyjskiej i w jej poszczególnych częściach może być wprowadzony w przypadku zaistnienia okoliczności i w trybie przewidzianymi w federalnej ustawie konstytucyjnej.

3. Nie podlegają ograniczeniu prawa i wolności przewidziane w artykułach 20, 21, 23 (ust. 1), 24, 28, 34 (ust. 1), 40 (ust. 1) i 46–54 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 57

Każdy jest obowiązany do uiszczania określonych zgodnie z prawem podatków i opłat. Akty normatywne wprowadzające nowe

podatki lub pogarszające sytuację podatników nie mogą obowiązywać z mocą wsteczną.

Artykuł 58

Każdy jest obowiązany do ochrony przyrody i środowiska naturalnego oraz dbałości o bogactwa naturalne.

Artykuł 59

1. Obrona Ziemi Ojczyznej jest powinnością i obowiązkiem obywatela Federacji Rosyjskiej.
2. Obywatel Federacji Rosyjskiej pełni służbę wojskową zgodnie z ustawą federalną.
3. Obywatel Federacji Rosyjskiej, w przypadku gdy pełnienie służby wojskowej jest sprzeczne z jego przekonaniami lub wyznaniem, jak również w innych przypadkach przewidzianych przez ustawę federalną, ma prawo do jej zamiany na alternatywną służbę cywilną.

Artykuł 60

Obywatel Federacji Rosyjskiej może samodzielnie w pełnym zakresie realizować swoje prawa i obowiązki po ukończeniu 18 lat.

Artykuł 61

1. Obywatel Federacji Rosyjskiej nie może być wydalony poza granice Federacji Rosyjskiej lub wydany innemu państwu.
2. Federacja Rosyjska gwarantuje swoim obywatelom ochronę i opiekę poza jej granicami.

Artykuł 62

1. Obywatel Federacji Rosyjskiej może posiadać obywatelstwo innego państwa (podwójne obywatelstwo) zgodnie z ustawą federalną lub umową międzynarodową zawartą przez Federację Rosyjską.
2. Posiadanie przez obywatela Federacji Rosyjskiej obywatelstwa innego państwa nie umniejsza jego praw i wolności i nie zwalnia go z obowiązków wynikających z posiadania obywatelstwa rosyjskiego,

chyba że ustawa federalna lub umowa międzynarodowa zawarta przez Federację Rosyjską stanowią inaczej.

3. Cudzoziemcy i bezpaństwowcy korzystają w Federacji Rosyjskiej z praw i wykonują obowiązki na równi z obywatelami Federacji Rosyjskiej, z wyjątkiem przypadków przewidzianych ustawą federalną lub umową międzynarodową zawartą przez Federację Rosyjską.

Artykuł 63

1. Federacja Rosyjska udziela azylu politycznego cudzoziemcom i bezpaństwowcom zgodnie z powszechnie uznawanymi normami prawa międzynarodowego.

2. W Federacji Rosyjskiej niedopuszczalne jest wydawanie innym państwom osób prześladowanych za poglądy polityczne, jak również za działania (lub zaniechanie), które w Federacji Rosyjskiej nie są uznawane za przestępstwo. Ekstradycja osób oskarżonych o popełnienie przestępstwa, a także przekazywanie skazanych w celu odbycia przez nich kary w innych państwach odbywa się zgodnie z postanowieniami ustawy federalnej lub umowy międzynarodowej zawartej przez Federację Rosyjską.

Artykuł 64

Postanowienia niniejszego rozdziału stanowią podwalinę statusu prawnego jednostki w Federacji Rosyjskiej i nie mogą być zmienione w innym trybie niż przewidziany w niniejszej Konstytucji.

USTRÓJ FEDERALNY

ROZDZIAŁ 3 USTRÓJ FEDERALNY

Artykuł 65

1. W skład Federacji Rosyjskiej wchodzi następujące podmioty Federacji Rosyjskiej:

Republika Adygei (Adygeja), Republika Ałtaju, Republika Baszkortostanu, Republika Buriacji, Republika Dagestanu, Republika Inguszetii¹, Republika Kabardyjsko-Bałkarska, Republika Kałmucji², Republika Karaczajsko-Czerkieska, Republika Karelii, Republika Komi, Republika Krymu³, Republika Mari El, Republika Mordowii, Republika Sacha (Jakucja), Republika Osetii Północnej-Alania⁴, Republika Tatarstanu (Tatarstan), Republika Tuwy, Republika Udmurcka, Republika Chakasji, Republika Czeceńska, Republika Czuwaska-Czuwaszja⁵;

¹ Nowa nazwa Republiki podana zgodnie z Dekretem Prezydenta Federacji Rosyjskiej Nr 20 z dnia 9 stycznia 1996 r. „O wprowadzeniu nowych nazw podmiotów Federacji Rosyjskiej do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 1996, Nr 3, poz. 152).

² Nowa nazwa Republiki podana zgodnie z Dekretem Prezydenta Federacji Rosyjskiej Nr 173 z dnia 10 lutego 1996 r. „O wprowadzeniu nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 1996, Nr 7, poz. 676).

³ Nazwa nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej – Republika Krymu – podana zgodnie z Federalną ustawą konstytucyjną Nr 6 FKZ z dnia 21 marca 2014 r. „O przyjęciu do Federacji Rosyjskiej Republiki Krymu i utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowych podmiotów – Republiki Krymu i miasta federalnego Sewastopola” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2014, Nr 12, poz. 1201).

⁴ Patrz przypis 1.

⁵ Nowa nazwa Republiki podana zgodnie z Dekretem Prezydenta Federacji Rosyjskiej Nr 679 z dnia 9 czerwca 2001 r. „O wprowadzeniu nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2001, Nr 24, poz. 2421).

Kraj Ałtajski, Kraj Zabajkalski⁶, Kraj Kamczacki⁷, Kraj Krasnodarski, Kraj Krasnojarski⁸, Kraj Permski⁹, Kraj Nadmorski, Kraj Stawropolski, Kraj Chabarowski;

Obwód amurski, Obwód archangielski, Obwód astrachański, Obwód biełgorodzki, Obwód briański, Obwód włodzimierski, Obwód wołgogradzki, Obwód wołogodzki, Obwód woroneski, Obwód iwanowski, Obwód irkucki¹⁰, Obwód kaliningradzki,

⁶ Nazwa nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej – Kraj Zabajkalski – podana została w związku z jego utworzeniem dnia 1 marca 2008 r. w miejsce podmiotów Federacji Rosyjskiej – Obwodu czytyjskiego i Agińskiego Buriackiego Okręgu Autonomicznego, usuniętych z artykułu 65 ustęp 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej na podstawie Federalnej ustawy konstytucyjnej Nr 5 FKZ z dnia 21 lipca 2007 r. „O utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej w rezultacie połączenia Obwodu czytyjskiego i Agińskiego Buriackiego Okręgu Autonomicznego” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2007, Nr 30, poz. 3745).

⁷ Nazwa nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej – Kraj Kamczacki – podana została w związku z jego utworzeniem dnia 1 lipca 2007 r., a nazwy likwidowanych z dniem 1 lipca 2007 r. podmiotów Federacji Rosyjskiej – Obwodu kamczackiego i Koriackiego Okręgu Autonomicznego usunięto z artykułu 65 ustęp 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej na podstawie Federalnej ustawy konstytucyjnej Nr 2 FKZ z dnia 12 lipca 2006 r. „O utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej w rezultacie połączenia Obwodu kamczackiego i Koriackiego Obwodu Autonomicznego” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2006, Nr 29, poz. 3119).

⁸ Nazwa nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej – Kraj Krasnojarski – podana została w związku z jego utworzeniem dnia 1 stycznia 2007 r. a nazwy likwidowanych 1 stycznia 2007 r. podmiotów Federacji Rosyjskiej – Tajmyrskiego (Dołgańsko-Nienieckiego) Okręgu Autonomicznego i Ewenkijskiego Okręgu Autonomicznego usunięto z artykułu 65 ustęp 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej na podstawie Federalnej ustawy konstytucyjnej Nr 6 FKZ z dnia 14 października 2005 r. „O utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej w rezultacie połączenia Kraju Krasnojarskiego, Tajmyrskiego (Dołgańsko-Nienieckiego) Okręgu Autonomicznego i Ewenkijskiego Okręgu Autonomicznego (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2005, Nr 42, poz. 4212).

⁹ Nazwa nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej – Kraj Permski – podana została w związku z jego utworzeniem dnia 1 grudnia 2005 r. Nazwy likwidowanych 1 grudnia 2005 r. podmiotów Federacji Rosyjskiej – Obwodu permskiego i Komi-Permiackiego Okręgu Autonomicznego usunięto z artykułu 65 ustęp 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej na podstawie Federalnej ustawy konstytucyjnej Nr 1 FKZ z dnia 25 marca 2004 r. „O utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej w rezultacie połączenia Obwodu permskiego i Komi-Permiackiego Okręgu Autonomicznego” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2004, Nr 13, poz. 1110).

¹⁰ Nazwa nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej – Obwód irkucki – podana została w związku z jego utworzeniem dnia 1 stycznia 2008 r. Nazwę likwidowanego 1 stycznia 2008 r. podmiotu Federacji Rosyjskiej Ust'-Ordyńskiego Buriackiego Okręgu Autonomicznego usunięto z artykułu 65 ustęp 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej na podstawie Federalnej ustawy konstytucyjnej Nr 6 FKZ z dnia 30 grudnia 2006 r. „O utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej w rezultacie

Obwód kałuski, Obwód kemerowski–Kuzbas¹¹, Obwód kirowski, Obwód kostromski, Obwód kurgański, Obwód kurski, Obwód leningradzki, Obwód lipiecki, Obwód magadański, Obwód moskiewski, Obwód murmański, Obwód niżnonowogrodzki, Obwód nowogrodzki, Obwód nowosybirski, Obwód omski, Obwód orenburski, Obwód orłowski, Obwód penzeński, Obwód pskowski, Obwód rostowski, Obwód riazański, Obwód samarski, Obwód saratowski, Obwód sachaliński, Obwód swierdłowski, Obwód smoleński, Obwód tambowski, Obwód twerski, Obwód tomski, Obwód tulski, Obwód tiumeński, Obwód uljanowski, Obwód czelabiński, Obwód jarosławski;

Moskwa, Sankt-Petersburg, Sewastopol¹² – miasta federalne;

Żydowski Obwód Autonomiczny;

Nieniecki Okręg Autonomiczny, Chanty-Mansyjski Okręg Autonomiczny–Jurga¹³, Czukocki Okręg Autonomiczny, Jamalsko-Nieniecki Okręg Autonomiczny.

2. Przyjęcie do Federacji Rosyjskiej i utworzenie w jej składzie nowego podmiotu dokonuje się w trybie przewidzianym federalną ustawą konstytucyjną.

Artykuł 66

1. Status republiki określają Konstytucja Federacji Rosyjskiej i konstytucja republiki.

połączenia Obwodu irkuckiego i Ust'-Ordyńskiego Buriackiego Okręgu Autonomicznego" (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2007, Nr 1, poz. 1).

¹¹ Nowa nazwa obwodu podana zgodnie z Dekretem Prezydenta Federacji Rosyjskiej Nr 130 z dnia 27 marca 2019 r. „O wprowadzeniu nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2019, Nr 13, poz. 1390).

¹² Nazwa nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej – miasto federalne Sewastopol – podana zgodnie z Federalną ustawą konstytucyjną Nr 6 FKZ z dnia 21 marca 2014 r. „O przyjęciu do Federacji Rosyjskiej Republiki Krymu i utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowych podmiotów – Republiki Krymu i miasta federalnego Sewastopola (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2014, Nr 12, poz. 1201).

¹³ Nowa nazwa okręgu autonomicznego podana zgodnie z Dekretem Prezydenta Federacji Rosyjskiej Nr 841 z dnia 25 lipca 2003 r. „O wprowadzeniu nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2003, Nr 30, poz. 3051).

2. Status kraju, obwodu, miasta o znaczeniu federalnym, obwodu autonomicznego i okręgu autonomicznego określają Konstytucja Federacji Rosyjskiej i statut kraju, obwodu, miasta o znaczeniu federalnym, obwodu autonomicznego i okręgu autonomicznego, uchwalane przez organ ustawodawczy (przedstawicielski) właściwego podmiotu Federacji Rosyjskiej.

3. Na wniosek organów ustawodawczych i wykonawczych obwodu autonomicznego i okręgu autonomicznego może zostać uchwalona ustawa federalna o obwodzie autonomicznym lub okręgu autonomicznym.

4¹⁴. Stosunki okręgów autonomicznych wchodzących w skład kraju lub obwodu mogą być regulowane przez ustawę federalną oraz umowę pomiędzy organami władzy państwowej okręgu autonomicznego a, odpowiednio, organami władzy państwowej kraju lub obwodu.

5. Status podmiotu Federacji Rosyjskiej może zostać zmieniony za obopólną zgodą Federacji Rosyjskiej i podmiotu Federacji Rosyjskiej zgodnie z federalną ustawą konstytucyjną.

Artykuł 67

1. Terytorium Federacji Rosyjskiej obejmuje terytoria jej podmiotów, wody wewnętrzne oraz morze terytorialne i przestrzeń powietrzną nad nimi. Na terytorium Federacji Rosyjskiej zgodnie z ustawą federalną mogą być tworzone terytoria federalne. Organizację władzy publicznej na terytoriach federalnych określa wymieniona powyżej ustawa federalna*.

2. Federacja Rosyjska ma suwerenne prawa i sprawuje jurysdykcję na obszarze szelfu kontynentalnego i wyłącznej strefy ekonomicznej Federacji Rosyjskiej w trybie określonym przez ustawę federalną i normy prawa międzynarodowego.

2¹. Federacja Rosyjska zapewnia ochronę swojej suwerenności i integralności terytorialnej. Działania (z wyjątkiem delimitacji,

¹⁴ Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 14 lipca 1997 r. sprawie wykładni artykułu 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, dotyczącego wchodzenia okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu, s. 139.

demarkacji i redemarkacji granicy państwowej Federacji Rosyjskiej z państwami sąsiadującymi) mające na celu odłączenie części terytorium Federacji Rosyjskiej, a także wezwania do takich działań są niedopuszczalne*.

3. Granice między podmiotami Federacji Rosyjskiej mogą ulec zmianie za ich wzajemną zgodą.

Artykuł 67^{1*15}

1. Federacja Rosyjska jest na swoim terytorium następcą prawnym Związku SRR, a także następcą prawnym (sukcesorem prawnym) Związku SRR w zakresie członkostwa w organizacjach międzynarodowych i ich organach, udziału w umowach międzynarodowych, a także w zakresie przewidzianych w umowach międzynarodowych zobowiązań i aktywów Związku SRR, znajdujących się poza granicami Federacji Rosyjskiej.

2. Federacja Rosyjska, zjednoczona tysiącletnią historią, chroniąc pamięć przodków, którzy przekazali nam ideały i wiarę w Boga, a także ciągłość rozwoju państwa rosyjskiego, uznaje historycznie ukształtowaną jedność państwa.

3. Federacja Rosyjska cześci pamięć obrońców Ziemi Ojczystej, zapewnia ochronę prawdy historycznej. Umniejszanie znaczenia wysiłku narodowego dla obrony Ziemi Ojczystej jest niedopuszczalne.

4. Dzieci stanowią najwyższy priorytet w polityce państwowej Rosji. Państwo stwarza warunki sprzyjające wszechstronnemu duchowemu, moralnemu, intelektualnemu i fizycznemu rozwojowi dzieci, wychowaniu w duchu patriotyzmu, obywatelskości i szacunku dla starszych. Państwo, zapewniając pierwszeństwo wychowaniu w rodzinie, przejmuje obowiązki rodziców wobec dzieci pozostających bez opieki.

¹⁵ Artykuły, ustępy i punkty oznaczone symbolem „*” zgodnie z Ustawą Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji Federacji Rosyjskiej z dnia 14 marca 2020 r. Nr 1-FKZ „O udoskonaleniu uregulowań wybranych problemów w organizacji i funkcjonowaniu władzy publicznej”. Zmiany dokonane tą ustawą Federacji Rosyjskiej zmieniającą Konstytucję Federacji Rosyjskiej weszły w życie z dniem oficjalnego opublikowania wyników głosowania wszechrosyjskiego w sprawie przyjęcia zmian w Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 68*

1. Językiem urzędowym w Federacji Rosyjskiej, na całym jej terytorium, jest język rosyjski jako język narodu, który ukształtował państwo i umożliwił wielonarodowościowy związek równoprawnych narodów Federacji Rosyjskiej.
2. Republiki mają prawo ustanawiać swoje języki urzędowe. W organach władzy państwowej, organach samorządu lokalnego i państwowych instytucjach republik używa się ich na równi z językiem urzędowym Federacji Rosyjskiej.
3. Federacja Rosyjska gwarantuje wszystkim swoim narodowościom prawo do zachowania języka ojczystego, stworzenie warunków do jego studiowania i rozwijania.
4. Kultura w Federacji Rosyjskiej stanowi unikatowe dziedzictwo jej wielonarodowościowego narodu. Kultura jest wspierana i chroniona przez państwo.

Artykuł 69*

1. Federacja Rosyjska gwarantuje prawa niewielkich liczebnie rdzennych narodowości zgodnie z powszechnie uznawanymi zasadami i normami prawa międzynarodowego oraz umowami międzynarodowymi zawartymi przez Federację Rosyjską.
2. Państwo chroni tożsamość kulturową wszystkich narodów i społeczności etnicznych Federacji Rosyjskiej, gwarantuje zachowanie różnorodności etnokulturowej i językowej.
3. Federacja Rosyjska zapewnia wsparcie rodakom mieszkającym za granicą w realizacji ich praw, zapewnianiu ochrony ich interesów i zachowaniu wszechrosyjskiej tożsamości kulturowej.

Artykuł 70*

1. Flagę państwową, godło i hymn Federacji Rosyjskiej, wzory oraz tryb ich oficjalnego wykorzystywania określa federalna ustawa konstytucyjna.
2. Stolicą Federacji Rosyjskiej jest miasto Moskwa. Status stolicy określa ustawa federalna. Miejscem stałej lokalizacji

poszczególnych federalnych organów władzy państwowej może być inne miasto, wskazane w federalnej ustawie konstytucyjnej.

Artykuł 71

Zakres władztwa Federacji Rosyjskiej obejmuje:

- a)¹⁶ uchwalanie i zmianę Konstytucji Federacji Rosyjskiej i ustaw federalnych oraz kontrolę ich przestrzegania;
- b) ustrój federalny i terytorium Federacji Rosyjskiej;
- c) regulację i ochronę praw i wolności człowieka i obywatela; obywatelstwo w Federacji Rosyjskiej; regulację i ochronę praw mniejszości narodowych;
- d)¹⁷ organizację władzy publicznej; ustanowienie systemu federalnych organów władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej, tryb ich organizacji i działania; tworzenie federalnych organów władzy państwowej*;
- e) federalną własność państwową i zarządzanie nią;
- f) ustanowienie podstaw polityki federalnej i federalne programy w dziedzinie państwowego, ekonomicznego, ekologicznego, naukowo-technologicznego, socjalnego, kulturalnego i narodowego rozwoju Federacji Rosyjskiej; ustanowienie jednolitych podstaw prawnych systemu opieki zdrowotnej, systemu wychowania i edukacji, w tym kształcenia ustawicznego*;
- g) ustanowienie prawnych podstaw jednolitego rynku; sprawy finansowe, dewizowe, kredytowe i celne, emisję pieniądza, zasady polityki cenowej; federalne instytucje finansowe, łącznie z bankami federalnymi;
- h) budżet federalny, federalne podatki i opłaty; federalne fundusze rozwoju regionalnego;

¹⁶ Z uwagi na różnice między alfabetem rosyjskim a polskim, w całym tekście przy oznaczaniu poszczególnych punktów zastosowano alfabet polski (przyp. tłum.).

¹⁷ Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 27 stycznia 1999 r. w sprawie wykładni artykułów 71 (punkt „d”), 76 (ustęp 1) i 112 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 152.

- i) federalne systemy energetyczne, energetykę jądrową, materiały rozszczepialne; federalny transport, linie komunikacyjne, informację, technologie informatyczne i łączność; działania w przestrzeni kosmicznej*;
- j) politykę zagraniczną i stosunki międzynarodowe Federacji Rosyjskiej, umowy międzynarodowe Federacji Rosyjskiej; sprawy wojny i pokoju;
- k) stosunki gospodarcze Federacji Rosyjskiej z zagranicą;
- l) obronę i bezpieczeństwo; produkcję na potrzeby obronności; określanie trybu sprzedaży i zakupu broni, amunicji, sprzętu wojskowego i innego mienia wojskowego; wytwarzanie substancji toksycznych, narkotycznych i tryb ich wykorzystywania; zapewnienie bezpieczeństwa osób, społeczeństwa i państwa w zakresie stosowania technologii informatycznych i cyfrowego obiegu danych*;
- m) określanie statusu i ochronę granicy państwowej, morza terytorialnego, przestrzeni powietrznej, wyłącznej strefy ekonomicznej oraz szelfu kontynentalnego Federacji Rosyjskiej;
- n) ustrój sądów; prokuraturę; ustawodawstwo karne i karno-wykonawcze; amnestię i prawo łaski; ustawodawstwo cywilne, cywilno-procesowe; prawne regulowanie własności intelektualnej¹⁸;
- o) federalne prawo kolizyjne;
- p) służbę metrologiczną, normy, wzorce, system metryczny i rachubę czasu; geodezję i kartografię; nazewnictwo geograficzne; służbę meteorologiczną, oficjalną statystykę i rachunkowość*;
- r) odznaczenia państwowe i tytuły honorowe Federacji Rosyjskiej;
- s) federalną służbę państwową; ustanowienie wymogów związanych z obsadzaniem stanowisk państwowych i samorządowych, stanowisk w państwowych i samorządowych urzędach, w tym

¹⁸ Art. 71 (punkt „n”) w brzmieniu Ustawy Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji FR z dnia 5 lutego 2014 r. Nr 2-FKZ „O Sądzie Najwyższym Federacji Rosyjskiej i Prokuraturze Federacji Rosyjskiej”, która weszła w życie z dniem jej oficjalnej publikacji dnia 6 lutego 2014 r. (Oficjalny internetowy portal informacji prawnej www.pravo.gov.ru, 2014, 6 lutego, Nr 0001201402060001).

ograniczeń związanych z posiadaniem obywatelstwa innego państwa, zezwolenia na pobyt lub dokumentu potwierdzającego prawo stałego pobytu obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa, a także ograniczeń związanych z otwieraniem i posiadaniem rachunków (depozytów), przechowywaniem środków pieniężnych i innych walorów w bankach zagranicznych znajdujących się poza granicami terytorium Federacji Rosyjskiej*.

Artykuł 72

1. Do wspólnego zakresu władztwa Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej należy:

- a) zapewnianie zgodności Konstytucji i ustaw republik, statutów, ustaw i innych normatywnych aktów krajów, obwodów, miast federalnych, obwodu autonomicznego i okręgów autonomicznych z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i ustawami federalnymi;
- b) ochrona praw i wolności człowieka i obywatela; ochrona praw mniejszości narodowych; zapewnianie praworządności oraz ładu prawnego i bezpieczeństwa publicznego; tryb funkcjonowania stref przygranicznych;
- c) problemy władania, użytkowania i rozporządzania gruntami, kopalinami oraz wodnymi i innymi zasobami naturalnymi;
- d) wyodrębnienie własności państwowej;
- e) wykorzystywanie zasobów przyrody; rolnictwo; ochrona środowiska naturalnego i zapewnianie bezpieczeństwa ekologicznego; obszary przyrodnicze podlegające szczególnej ochronie; ochrona zabytków historii i kultury*;
- f) najważniejsze zagadnienia dotyczące wychowania, kształcenia, nauki, kultury, kultury fizycznej i sportu, polityki wobec młodzieży*;
- g) koordynacja zagadnień ochrony zdrowia, w tym zapewnienie dostępności pomocy medycznej wysokiej jakości, ochrona i poprawa zdrowia publicznego, tworzenie warunków do zdrowego stylu życia, tworzenie kultury odpowiedzialnego podejścia obywateli

do własnego zdrowia; opieka socjalna wraz z ubezpieczeniami społecznymi*;

g¹) ochrona rodziny, macierzyństwa, ojcostwa i dzieciństwa; ochrona instytucji małżeństwa jako związku mężczyzny i kobiety; tworzenie warunków do godnego wychowywania dzieci w rodzinie, a dorosłym dzieciom do realizowania obowiązku opieki nad rodzicami*;

h) podejmowanie działań na rzecz zapobiegania katastrofom, klęskom żywiołowym, epidemiom oraz likwidowanie ich skutków;

i) ustanowienie ogólnych zasad nakładania podatków i opłat w Federacji Rosyjskiej;

j) ustawodawstwo administracyjne, administracyjno-procesowe, ustawodawstwo pracy, rodzinne, lokalowe, rolne, wodne, leśne, prawo górnicze i ochrony środowiska naturalnego;

k) polityka kadrowa organów sądowych i organów ochrony prawnej; adwokatura i notariat;

l) ochrona rdzennych obszarów zamieszkiwania i tradycyjnego sposobu życia niewielkich liczebnie wspólnot etnicznych;

m) ustanowienie ogólnych zasad organizacji systemu organów władzy państwowej i samorządu lokalnego;

n) koordynowanie kontaktów międzynarodowych i kontaktów gospodarczych podmiotów Federacji Rosyjskiej z zagranicą, wykonywanie umów międzynarodowych zawartych przez Federację Rosyjską.

2. Postanowienia niniejszego artykułu w równym stopniu dotyczą republik, krajów, obwodów, miast o znaczeniu federalnym, obwodu autonomicznego i okręgów autonomicznych.

Artykuł 73

Poza zakresem władztwa Federacji Rosyjskiej i kompetencji Federacji Rosyjskiej, w sprawach objętych wspólnym zakresem działania Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej, podmioty Federacji Rosyjskiej dysponują pełnią władzy państwowej.

Artykuł 74

1. Na terytorium Federacji Rosyjskiej zabrania się ustanawiania granic celnych, ceł, opłat i jakichkolwiek innych przeszkód w swobodnym przepływie towarów, usług i środków finansowych.
2. Ograniczenia w przepływie towarów i usług mogą być wprowadzane zgodnie z ustawą federalną, jeśli jest to niezbędne do zapewnienia bezpieczeństwa, ochrony życia i zdrowia ludzkiego, ochrony przyrody i dóbr kultury.

Artykuł 75*

1. Jednostką pieniężną w Federacji Rosyjskiej jest rubel. Prawo emisji pieniądza posiada wyłącznie Centralny Bank Federacji Rosyjskiej. Wprowadzanie do obiegu i emitowanie innych walut w Federacji Rosyjskiej jest zabronione.
2. Ochrona i zapewnianie stabilności rubla są podstawową funkcją Centralnego Banku Federacji Rosyjskiej, którą pełni on w sposób niezależny od innych organów władzy państwowej.
3. System podatków pobieranych na rzecz budżetu federalnego oraz ogólne zasady opodatkowania i opłat w Federacji Rosyjskiej określa ustawa federalna.
4. Pożyczki państwowe emitowane są w trybie określonym przez ustawę federalną i udzielane na zasadzie dobrowolności.
5. Federacja Rosyjska szanuje pracę obywateli i zapewnia ochronę ich praw. Państwo gwarantuje minimalną płacę w wysokości nie niższej niż minimum egzystencji, niezbędnego do utrzymania osób zdolnych do pracy i obliczanego dla całej Federacji Rosyjskiej.
6. Federacja Rosyjska tworzy system emerytalny dla obywateli oparty na zasadach powszechności, sprawiedliwości i solidarności pokoleniowej, wspiera jego skuteczne działanie, a także dokonuje indeksacji emerytur co najmniej raz w roku w trybie określonym przez ustawę federalną.
7. W Federacji Rosyjskiej, zgodnie z ustawą federalną, gwarantuje się obowiązkowe ubezpieczenie społeczne, pomoc społeczną

dla obywateli wymagających wsparcia oraz indeksację świadczeń społecznych i innych świadczeń socjalnych.

Artykuł 75^{1*}

W Federacji Rosyjskiej tworzy się warunki sprzyjające trwałemu wzrostowi gospodarczemu kraju i poprawie dobrobytu obywateli, wzajemnemu zaufaniu między państwem a społeczeństwem, gwarantuje ochronę godności obywateli i szacunek dla człowieka pracy oraz zapewnia się równowagę praw i obowiązków obywatela, partnerstwo społeczne, i solidarność gospodarczą, polityczną i socjalną.

Artykuł 76

1¹⁹. W sprawach należących do władztwa Federacji Rosyjskiej uchwała się federalne ustawy konstytucyjne oraz ustawy federalne mające bezpośrednie zastosowanie na całym terytorium Federacji Rosyjskiej.

2. W sprawach objętych wspólnym zakresem władztwa Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej wydaje się ustawy federalne oraz uchwalane zgodnie z nimi ustawy i inne normatywne akty prawne podmiotów Federacji Rosyjskiej.

3. Ustawy federalne nie mogą być sprzeczne z federalnymi ustawami konstytucyjnymi.

4. Poza zakresem władztwa Federacji Rosyjskiej oraz wspólnym zakresem władztwa Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej republiki, kraje, obwody, miasta o znaczeniu federalnym, obwód autonomiczny i okręgi autonomiczne stanowią własne regulacje prawne, obejmujące uchwalanie ustaw i wydawanie innych normatywnych aktów prawnych.

5. Ustawy oraz inne normatywne akty prawne podmiotów Federacji Rosyjskiej nie mogą być sprzeczne z ustawami federalnymi uchwalonymi zgodnie z ustępem 1 i 2 niniejszego artykułu. W razie sprzeczności między ustawą federalną a innym aktem wydanym w Federacji Rosyjskiej obowiązuje ustawa federalna.

¹⁹ Patrz przypis 17.

6. W razie sprzeczności między ustawą federalną a normatywnym aktem prawnym podmiotu Federacji Rosyjskiej wydanym w zgodzie z ustępem 4 niniejszego artykułu, obowiązuje normatywny akt prawny podmiotu Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 77

1. System organów władzy państwowej republik, krajów, obwodów, miast o znaczeniu federalnym, obwodu autonomicznego i okręgów autonomicznych, podmioty Federacji Rosyjskiej ustanawiają samodzielnie zgodnie z zasadami ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i ogólnymi zasadami organizacji przedstawicielskich i wykonawczych organów władzy państwowej ustalonymi przez ustawę federalną.

2. W zakresie władztwa Federacji Rosyjskiej oraz władztwa Federacji Rosyjskiej w sprawach należących do wspólnego zakresu władztwa Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej, federalne organy władzy wykonawczej i organy władzy wykonawczej podmiotów Federacji Rosyjskiej tworzą jednolity system władzy wykonawczej w Federacji Rosyjskiej.

3. Najwyższym urzędnikiem podmiotu Federacji Rosyjskiej (zwierzchnikiem najwyższego organu wykonawczego władzy państwowej podmiotu wchodzącego w skład Federacji Rosyjskiej) może być obywatel Federacji Rosyjskiej, który ukończył 30 lat, jego miejscem stałego zamieszkania jest Federacja Rosyjska, nie posiada obywatelstwa innego państwa, zezwolenia na pobyt lub dokumentu potwierdzającego prawo stałego pobytu obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa. Najwyższemu urzędnikowi podmiotu Federacji Rosyjskiej (zwierzchnikowi najwyższego organu wykonawczego władzy państwowej podmiotu wchodzącego w skład Federacji Rosyjskiej), w zakresie określonym przez ustawę federalną, zakazuje się otwierania i posiadania rachunków (depozytów), przechowywania środków pieniężnych i innych walorów w zagranicznych bankach znajdujących się poza granicami terytorium Federacji Rosyjskiej. Ustawa Federalna może określać dodatkowe wymagania wobec najwyższego urzędnika

podmiotu Federacji Rosyjskiej (zwierzchnika najwyższego organu wykonawczego władzy państwowej podmiotu Federacji Rosyjskiej*.

Artykuł 78

1. Federalne organy władzy wykonawczej w celu realizacji swoich kompetencji mogą tworzyć własne organy terenowe i powoływać odpowiednich urzędników.

2. Federalne organy władzy wykonawczej w porozumieniu z organami władzy wykonawczej podmiotów Federacji Rosyjskiej mogą przekazywać im wykonywanie części swoich kompetencji, jeśli nie jest to sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej lub ustawami federalnymi.

3. Organy władzy wykonawczej podmiotów Federacji Rosyjskiej w porozumieniu z federalnymi organami władzy wykonawczej mogą przekazywać im wykonywanie części swoich kompetencji.

4. Prezydent Federacji Rosyjskiej i Rząd Federacji Rosyjskiej zapewniają, zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, realizację kompetencji federalnej władzy państwowej na całym terytorium Federacji Rosyjskiej.

5. Zwierzchnikiem federalnego organu państwowego może być obywatel Federacji Rosyjskiej, który ukończył 30 lat, nie posiada obywatelstwa innego państwa, zezwolenia na pobyt lub dokumentu potwierdzającego prawo stałego pobytu obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa. Zwierzchnikowi federalnego organu, w trybie określonym przez ustawę federalną, zakazuje się otwierania i posiadania rachunków (depozytów), przechowywania środków pieniężnych i innych walorów w zagranicznych bankach znajdujących się poza granicami terytorium Federacji Rosyjskiej*.

Artykuł 79*

Federacja Rosyjska może uczestniczyć w organizacjach między państwowych i przekazywać im część swoich uprawnień, zgodnie z umowami międzynarodowymi zawartymi przez Federację Rosyjską, jeżeli nie pociąga to za sobą ograniczenia praw i wolności człowieka i obywatela, i nie jest sprzeczne z zasadami ustroju

konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej. Decyzje organów międzynarodowych podjęte na podstawie umów międzynarodowych, których stroną jest Federacja Rosyjska, o treści sprzecznej z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, nie podlegają w Federacji Rosyjskiej wykonaniu.

Artykuł 79^{1*}

Federacja Rosyjska podejmuje środki w celu utrzymania i wzmocnienia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, zapewnienia pokojowego współlistnienia państw i narodów oraz zapobiegania ingerencji w wewnętrzne sprawy państwa.

PREZYDENT
FEDERACJI ROSYJSKIEJ

ROZDZIAŁ 4 PREZYDENT FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Artykuł 80

1. Prezydent Federacji Rosyjskiej jest głową państwa.
2. Prezydent Federacji Rosyjskiej jest gwarantem Konstytucji Federacji Rosyjskiej, praw i wolności człowieka i obywatela. W trybie określonym przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej podejmuje kroki mające na celu ochronę suwerenności Federacji Rosyjskiej, jej niepodległości i integralności państwowej, utrzymuje pokój i harmonię społeczną, zapewnia skoordynowane funkcjonowanie i współdziałanie organów będących częścią jednolitego systemu władzy publicznej*.
3. Prezydent Federacji Rosyjskiej, zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i ustawami federalnymi, określa podstawowe kierunki wewnętrznej i zagranicznej polityki państwa.
4. Prezydent Federacji Rosyjskiej jako głowa państwa reprezentuje Federację Rosyjską w kraju i w stosunkach międzynarodowych.

Artykuł 81*

1. Prezydent Federacji Rosyjskiej wybierany jest na sześcioletnią kadencję przez obywateli Federacji Rosyjskiej na podstawie powszechnego, równego i bezpośredniego prawa wyborczego w głosowaniu tajnym.
2. Prezydentem Federacji Rosyjskiej może zostać wybrany obywatel Federacji Rosyjskiej, który ukończył 35 lat, którego stałym miejscem zamieszkania od co najmniej 25 lat jest Federacja Rosyjska, nie posiada i nie posiadał wcześniej obywatelstwa innego państwa, zezwolenia na pobyt lub dokumentu potwierdzającego prawo stałego pobytu obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa. Wymóg nieposiadania przez kandydata na stanowisko Prezydenta Federacji Rosyjskiej obywatelstwa innego państwa nie odnosi się do obywateli Federacji Rosyjskiej, którzy wcześniej posiadali obywatelstwo państwa, które zostało przyjęte, bądź też którego część została przyjęta do Federacji Rosyjskiej,

w trybie przewidzianym przez federalną ustawę konstytucyjną, i którzy na stałe zamieszkiwali na terytorium państwa przyjętego do Federacji Rosyjskiej, bądź też tej jego części, która została przyjęta do Federacji Rosyjskiej. Prezydentowi Federacji Rosyjskiej, w zakresie określonym przez ustawę federalną, zakazuje się otwierania i posiadania rachunków (depozytów), przechowywania środków pieniężnych i innych walorów w zagranicznych bankach znajdujących się poza granicami terytorium Federacji Rosyjskiej.

3. Ta sama osoba nie może sprawować urzędu Prezydenta Federacji Rosyjskiej dłużej niż przez dwie kadencje.

3¹. Przepis artykułu 81 ustęp 3 Konstytucji Federacji Rosyjskiej ograniczający liczbę kadencji, przez które ta sama osoba może sprawować urząd Prezydenta Federacji Rosyjskiej, dotyczy osoby, która sprawuje i (lub) sprawowała urząd Prezydenta Federacji Rosyjskiej, bez uwzględnienia liczby kadencji, podczas których sprawowała i (lub) sprawuje ten urząd w chwili wejścia w życie zmiany do Konstytucji Federacji Rosyjskiej wprowadzającej odpowiednie ograniczenie, i nie wyłącza możliwości sprawowania przez tę osobę urzędu Prezydenta Federacji Rosyjskiej w kadencjach przewidzianych w tym przepisie.

4. Tryb wyboru Prezydenta Federacji Rosyjskiej określa ustawa federalna.

Artykuł 82

1. Obejmując urząd Prezydent Federacji Rosyjskiej składa wobec narodu następującą przysięgę:

„Przysięgam, że realizując kompetencje Prezydenta Federacji Rosyjskiej będę szanował i chronił prawa i wolności człowieka i obywatela, przestrzegał i bronił Konstytucji Federacji Rosyjskiej, bronił suwerenności i niepodległości, bezpieczeństwa i integralności państwa, wiernie służył narodowi”.

2. Przysięgę składa się w uroczystej formie, w obecności senatorów Federacji Rosyjskiej, deputowanych do Dumy Państwowej i sędziów Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej*.

Artykuł 83

1. Prezydent Federacji Rosyjskiej:

a) powołuje Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, którego kandydatura została zatwierdzona przez Dumę Państwową na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej, a także odwołuje Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej ze stanowiska*;

b) sprawuje ogólne zwierzchnictwo nad Rządem Federacji Rosyjskiej; ma prawo przewodniczyć posiedzeniom Rządu Federacji Rosyjskiej*;

b¹) zatwierdza, na wniosek Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, strukturę federalnych organów władzy wykonawczej, wprowadza w niej zmiany; w ramach struktury federalnych organów władzy wykonawczej wskazuje organy, którymi kieruje Prezydent Federacji Rosyjskiej oraz organy, którymi kieruje Rząd Federacji Rosyjskiej. W przypadku odwołania z urzędu Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, nowo mianowany Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej nie przedstawia Prezydentowi Federacji Rosyjskiej propozycji dotyczących struktury federalnych organów władzy wykonawczej*;

c) podejmuje decyzję w sprawie dymisji Rządu Federacji Rosyjskiej;

c¹) przyjmuje dymisję Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, ministrów federalnych, a także zwierzchników federalnych organów władzy wykonawczej, którymi kieruje Prezydent Federacji Rosyjskiej*;

d) przedstawia Dumie Państwowej kandydata na stanowisko Prezesa Centralnego Banku Federacji Rosyjskiej; składa w Dumie Państwowej wniosek o odwołanie ze stanowiska Prezesa Centralnego Banku Federacji Rosyjskiej;

e) powołuje na stanowisko zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej oraz ministrów federalnych, których kandydatury zostały zatwierdzone przez Dumę Państwową (z wyjątkiem

ministrów federalnych wskazanych w punkcie „e¹” niniejszego artykułu) i odwołuje ich ze stanowiska*;

e¹) powołuje na stanowisko, po konsultacji z Radą Federacji, i odwołuje zwierzchników federalnych organów władzy wykonawczej (w tym także ministrów federalnych), odpowiedzialnych za sprawy obrony, bezpieczeństwa państwa, sprawy wewnętrzne, wymiar sprawiedliwości, sprawy zagraniczne, zapobieganie sytuacjom kryzysowym i likwidację następstw klęsk żywiołowych oraz bezpieczeństwo publiczne*;

f) przedstawia Radzie Federacji kandydatów na stanowisko Przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, zastępcy Przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i sędziów Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, Przewodniczącego Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, zastępców Przewodniczącego Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej i sędziów Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej; mianuje prezesów, wiceprezesów i sędziów innych sądów federalnych*;

f¹) powołuje, po konsultacjach z Radą Federacji, i odwołuje Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej, zastępców Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej, prokuratorów podmiotów Federacji Rosyjskiej, prokuratorów wojskowych i prokuratorów innych wyspecjalizowanych prokuratur, równych rangą prokuratorom podmiotów Federacji Rosyjskiej; powołuje i odwołuje innych prokuratorów, jeżeli taki tryb mianowania i odwoływania przewiduje ustawa federalna*;

f²) powołuje i odwołuje przedstawicieli Federacji Rosyjskiej w Radzie Federacji¹;

f³) przedkłada Radzie Federacji wniosek o zaprzestaniu, zgodnie z przepisami federalnej ustawy konstytucyjnej, wykonywania obowiązków przez Przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Federacji

¹ Art. 83 został uzupełniony punktem „f²” w brzmieniu Ustawy Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji Federacji Rosyjskiej z dnia 21 lipca 2014 r. Nr 11 FKZ „O Radzie Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej”, która weszła w życie z dniem jej oficjalnego ogłoszenia 22 lipca 2014 r. (Oficjalny internetowy portal informacji prawnej www.pravo.gov.ru, 2014, 22 lipca, Nr 0001201407220002).

Rosyjskiej, zastępcy Przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i sędziów Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, prezesa Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, zastępców Prezesa Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej i sędziów Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, przewodniczących, zastępców przewodniczących i sędziów sądów kasacyjnych i apelacyjnych, w przypadku popełnienia przez nich czynu naruszającego cześć i godność urzędu sędziego, a także w innych przypadkach, przewidzianych w federalnej ustawie konstytucyjnej, wskazujących na niemożność sprawowania urzędu przez sędziego*;

f⁴) przedstawia Radzie Federacji kandydatów na stanowiska Przewodniczącego Izby Obrachunkowej i połowy całkowitej liczby audytorów Izby Obrachunkowej; przedstawia Dumie Państwowej kandydatów na stanowiska zastępcy Przewodniczącego Izby Obrachunkowej i połowy całkowitej liczby audytorów Izby Obrachunkowej*;

f⁵) powołuje Radę Państwa Federacji Rosyjskiej w celu zapewnienia skoordynowanego funkcjonowania i współdziałania władz publicznych, określenia głównych kierunków polityki wewnętrznej i zagranicznej Federacji Rosyjskiej oraz priorytetowych obszarów rozwoju społeczno-gospodarczego państwa; status Rady Państwa Federacji Rosyjskiej określa ustawa federalna*;

g) powołuje Radę Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej mającą na celu współdziałanie z głową państwa przy realizacji jego kompetencji w zakresie ochrony interesów narodowych i bezpieczeństwa jednostki, społeczeństwa i państwa, a także utrzymywania pokoju i harmonii społecznej, ochrony suwerenności Federacji Rosyjskiej, jej niezależności i integralności państwowej oraz zapobiegania wewnętrznym i zewnętrznym zagrożeniom; przewodniczy Radzie Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Status Rady Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej określa ustawa federalna*;

h) zatwierdza doktrynę wojskową Federacji Rosyjskiej;

i) powołuje Administrację Prezydenta Federacji Rosyjskiej dla wsparcia realizacji swoich kompetencji*;

j) powołuje i odwołuje pełnomocnych przedstawicieli Prezydenta Federacji Rosyjskiej;

k) powołuje i odwołuje Najwyższe Dowództwo Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej;

l) powołuje i odwołuje, po konsultacji z właściwymi komitetami lub komisjami izb Zgromadzenia Federalnego, przedstawicieli dyplomatycznych Federacji Rosyjskiej w innych państwach oraz organizacjach międzynarodowych.

Artykuł 84

Prezydent Federacji Rosyjskiej:

a) zarządza wybory do Dumy Państwowej zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i ustawą federalną;

b)² rozwiązuje Dumę Państwową w przypadkach i w trybie przewidzianych przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej;

c) zarządza referendum w trybie określonym przez federalną ustawę konstytucyjną;

d) przedkłada projekty ustaw Dumie Państwowej;

e) podpisuje i ogłasza ustawy federalne;

f) zwraca się do Zgromadzenia Federalnego z dorocznymi oświadczeniami o stanie państwa i podstawowych kierunkach wewnętrznej i zagranicznej polityki państwa.

Artykuł 85

1. Prezydent Federacji Rosyjskiej może korzystać z procedury rozjemczej w celu rozstrzygnięcia sporów między organami władzy państwowej Federacji Rosyjskiej a organami władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej, jak również między organami władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej. W przypadku

² Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 11 listopada 1999 r. w sprawie wykładni artykułów 84 (punkt „b”), 99 (ustęp 1, 2, 4), 109 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 161.

nieosiągnięcia porozumienia może on przekazać rozstrzygnięcie sporu właściwemu sądowi.

2. Prezydent Federacji Rosyjskiej ma prawo zawiesić obowiązywanie aktów organów władzy wykonawczej podmiotów Federacji Rosyjskiej w przypadku, gdy akty te są sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, ustawą federalną i międzynarodowymi zobowiązaniami Federacji Rosyjskiej lub naruszają prawa i wolności człowieka i obywatela, do czasu rozstrzygnięcia sprawy przez właściwy sąd.

Artykuł 86

Prezydent Federacji Rosyjskiej:

- a) kieruje polityką zagraniczną Federacji Rosyjskiej;
- b) prowadzi rokowania i podpisuje umowy międzynarodowe Federacji Rosyjskiej;
- c) podpisuje dokumenty ratyfikacyjne;
- d) przyjmuje listy uwierzytelniające i odwołujące akredytowanych przy nim przedstawicieli dyplomatycznych.

Artykuł 87

1. Prezydent Federacji Rosyjskiej jest Najwyższym Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej.

2. W wypadku agresji przeciwko Federacji Rosyjskiej lub bezpośredniej groźby agresji Prezydent Federacji Rosyjskiej wprowadza na terytorium Federacji Rosyjskiej, lub w jej poszczególnych częściach stan wojenny, niezwłocznie powiadamiając o tym Radę Federacji i Dumę Państwową.

3. Reżim stanu wojennego określa federalna ustawa konstytucyjna.

Artykuł 88

Prezydent Federacji Rosyjskiej, w okolicznościach i w trybie przewidzianych przez federalną ustawę konstytucyjną, wprowadza na terytorium Federacji Rosyjskiej lub w jej poszczególnych częściach

stan wyjątkowy, niezwłocznie powiadamiając o tym Radę Federacji i Dumę Państwową.

Artykuł 89

Prezydent Federacji Rosyjskiej:

- a) rozstrzyga sprawy obywatelstwa Federacji Rosyjskiej i udzielania azylu politycznego;
- b) nadaje odznaczenia państwowe Federacji Rosyjskiej, tytuły honorowe Federacji Rosyjskiej, jak również wyższe stopnie wojskowe i wyższe tytuły specjalne;
- c) stosuje prawo łaski.

Artykuł 90

1. Prezydent Federacji Rosyjskiej wydaje dekrety i rozporządzenia.
2. Dekrety i rozporządzenia Prezydenta Federacji Rosyjskiej obowiązują na całym terytorium Federacji Rosyjskiej.
3. Dekrety i rozporządzenia Prezydenta Federacji Rosyjskiej nie mogą być sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i ustawami federalnymi.

Artykuł 91³

Prezydentowi Federacji Rosyjskiej przysługuje przywilej nietykalności.

Artykuł 92

1. Prezydent Federacji Rosyjskiej obejmuje urząd z chwilą złożenia przysięgi i przestaje go sprawować wraz z upływem kadencji, z chwilą złożenia przysięgi przez nowo wybranego Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

³ Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 11 lipca 2000 r. w sprawie wykładni artykułów 91 i 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, odnoszących się do przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do jego sprawowania, s. 168.

2⁴. Prezydent Federacji Rosyjskiej przestaje sprawować urząd przed upływem kadencji w przypadku swojego ustąpienia, trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do sprawowania urzędu lub złożenia z urzędu. W takich przypadkach wybory Prezydenta Federacji Rosyjskiej winny się odbyć nie później niż w trzy miesiące od chwili przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu.

3⁵. We wszystkich przypadkach, gdy Prezydent Federacji Rosyjskiej nie jest w stanie sprawować urzędu, tymczasowo jego obowiązki wykonuje Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej. Wykonujący obowiązki Prezydenta Federacji Rosyjskiej nie ma prawa rozwiązywać Dumy Państwowej, zarządzać referendum, jak również zgłaszać propozycji zmian i rewizji postanowień Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 92^{1*}

1. Prezydentowi Federacji Rosyjskiej, który przestał sprawować urząd z powodu upływu kadencji albo przed upływem kadencji, z powodu swojego ustąpienia lub trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do sprawowania urzędu, przysługuje przywilej nietykalności.

2. Pozostałe gwarancje dla Prezydenta Federacji Rosyjskiej, który przestał sprawować urząd z powodu upływu kadencji albo przed upływem kadencji, z powodu swojego ustąpienia lub trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do sprawowania urzędu, ustanawia się w ustawie federalnej.

3. Prezydent Federacji Rosyjskiej, po zaprzestaniu sprawowania urzędu, może zostać pozbawiony przywileju nietykalności w trybie przewidzianym w artykule 93 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 93*

1. Prezydent Federacji Rosyjskiej może zostać złożony z urzędu, a Prezydent Federacji Rosyjskiej, który przestał sprawować urząd, pozbawiony przywileju nietykalności, przez Radę Federacji jedynie

⁴ Tamże; patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 6 lipca 1999 r. w sprawie wykładni artykułu 92 (ustęp 2 i 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 176.

⁵ Tamże.

na podstawie wniesionego przez Dumę Państwową oskarżenia o zdradę państwa lub popełnienie innego ciężkiego przestępstwa, potwierdzonego orzeczeniem Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej o wystąpieniu w działaniach Prezydenta Federacji Rosyjskiej zarówno tego, który sprawuje urząd, jak i tego, który zaprzestał go sprawować, znamion przestępstwa, oraz po potwierdzeniu przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej prawomocności trybu wniesienia oskarżenia.

2. Uchwała Dumy Państwowej o wniesieniu oskarżenia oraz uchwała Rady Federacji o złożeniu Prezydenta Federacji Rosyjskiej z urzędu albo o pozbawieniu przywileju nietykalności Prezydenta Federacji Rosyjskiej, który przestał sprawować urząd, winny być podjęte z inicjatywy co najmniej jednej trzeciej deputowanych do Dumy Państwowej, większością dwóch trzecich ogólnej liczby głosów, odpowiednio – senatorów Federacji Rosyjskiej i deputowanych do Dumy Państwowej, i z uwzględnieniem stanowiska komisji specjalnej, powołanej w tej sprawie przez Dumę Państwową.

3. Uchwała Rady Federacji o złożeniu z urzędu Prezydenta Federacji Rosyjskiej albo o pozbawieniu przywileju nietykalności Prezydenta Federacji Rosyjskiej, który przestał sprawować urząd, winna być podjęta nie później niż w ciągu trzech miesięcy po wniesieniu przez Dumę Państwową oskarżenia przeciwko prezydentowi. Jeżeli w tym terminie Rada Federacji nie podejmie uchwały, oskarżenie wobec Prezydenta, i Prezydenta, który przestał sprawować urząd, uznaje się za oddalone.

ZGROMADZENIE
FEDERALNE

ZGROMADZENIE
FEDERALNE

ROZDZIAŁ 5 ZGROMADZENIE FEDERALNE

Artykuł 94

Zgromadzenie Federalne – parlament Federacji Rosyjskiej – jest przedstawicielskim i ustawodawczym organem Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 95*

1. Zgromadzenie Federalne składa się z dwóch izb – Rady Federacji i Dumy Państwowej.

2. Rada Federacji składa się z senatorów Federacji Rosyjskiej.

W skład Rady Federacji wchodzi:

a) dwóch przedstawicieli każdego z podmiotów Federacji Rosyjskiej: po jednym z ramienia ustawodawczego (przedstawicielskiego) i wykonawczego organu władzy państwowej – na czas kadencji właściwego organu;

b) Prezydent Federacji Rosyjskiej, który przestał sprawować urząd z powodu upływu kadencji, albo w jej trakcie ze względu na podanie się do dymisji, dożywotnio. Prezydent Federacji Rosyjskiej, który przestał sprawować urząd w związku z upływem kadencji, albo w jej trakcie ze względu na podanie się do dymisji, ma prawo odmówić pełnienia funkcji senatora Federacji Rosyjskiej;

c) nie więcej niż 30 przedstawicieli Federacji Rosyjskiej powoływanych przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, z których nie więcej niż siedmiu może być mianowanych dożywotnio.

3. Łączną liczbę senatorów Federacji Rosyjskiej określa się na podstawie liczby przedstawicieli podmiotów Federacji Rosyjskiej wymienionych w art. 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej oraz liczby osób pełniących funkcję senatorów Federacji Rosyjskiej, o których mowa w ustępie 2 punkt „b” i „c” niniejszego artykułu.

4. Senatorem Federacji Rosyjskiej może być obywatel Federacji Rosyjskiej, który ukończył 30 lat, jego miejscem stałego zamieszkania jest Federacja Rosyjska i nie posiadał wcześniej obywatelstwa

innego państwa, zezwolenia na pobyt lub dokumentu potwierdzającego prawo stałego pobytu obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa. Senatorom Federacji Rosyjskiej, w zakresie określonym przez ustawę federalną, zakazuje się otwierania i posiadania rachunków (depozytów), przechowywania środków pieniężnych i innych walorów w zagranicznych bankach znajdujących się poza granicami terytorium Federacji Rosyjskiej.

5. Na przedstawicieli Federacji Rosyjskiej w Radzie Federacji, pełniących funkcję senatora Federacji Rosyjskiej dożywotnio, mogą być mianowani obywatele mający wybitne zasługi dla kraju w zakresie działalności państwowej i społecznej.

6. Przedstawiciele Federacji Rosyjskiej w Radzie Federacji, z wyjątkiem przedstawicieli Federacji Rosyjskiej pełniących funkcję senatorów Federacji Rosyjskiej dożywotnio, są mianowani na okres sześciu lat.

7. Duma Państwowa składa się z 450 deputowanych.

Artykuł 96

1. Duma Państwowa wybierana jest na pięcioletnią kadencję¹.

2. Tryb tworzenia Rady Federacji i tryb wyboru deputowanych do Dumy Państwowej określają ustawy federalne.

Artykuł 97

1. Na deputowanego do Dumy Państwowej może być wybrany obywatel Federacji Rosyjskiej, który ukończył 21 lat i jest uprawniony do udziału w wyborach, jego miejscem stałego zamieszkania jest Federacja Rosyjska, nie posiada obywatelstwa innego państwa, zezwolenia na pobyt lub dokumentu potwierdzającego prawo stałego pobytu obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa. Deputowanym Federacji Rosyjskiej, w zakresie określonym przez ustawę federalną, zakazuje się otwierania i posiadania

¹ Art. 96 (ust. 1) w brzmieniu Ustawy Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji Federacji Rosyjskiej z dnia 30 grudnia 2008 r., Nr 6 FKZ „O zmianie zakresu uprawnień Prezydenta Federacji Rosyjskiej i Dumy Państwowej”, która weszła w życie z dniem jej oficjalnej publikacji dnia 31 grudnia 2008 r. („Rossijskaja Gazieta” 2008, 31 grudnia). Postanowienia tej ustawy miały zastosowanie do Dumy Państwowej wybranej po jej wejściu w życie.

rachunków (depozytów), przechowywania środków pieniężnych i innych walorów w zagranicznych bankach znajdujących się poza granicami terytorium Federacji Rosyjskiej*.

2. Ta sama osoba nie może być jednocześnie senatorem Federacji Rosyjskiej i deputowanym do Dumy Państwowej. Deputowany do Dumy Państwowej nie może być deputowanym innych organów przedstawicielskich władzy państwowej i organów samorządu lokalnego*.

3. Deputowani do Dumy Państwowej są zawodowymi parlamentarzystami. Deputowani do Dumy Państwowej nie mogą pozostawać w służbie państwowej ani prowadzić innej zarobkowej działalności z wyjątkiem działalności dydaktycznej, naukowej i innej działalności twórczej.

Artykuł 98

1. Senatorom Federacji Rosyjskiej i deputowanym do Dumy Państwowej w całym okresie pełnienia funkcji przysługuje immunitet. Nie mogą być zatrzymani, aresztowani ani poddani przeszukaniu, z wyjątkiem przypadków zatrzymania na miejscu przestępstwa, jak również objęci nadzorem, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę federalną w celu zapewnienia bezpieczeństwa innych osób*.

2. Sprawę pozbawienia immunitetu rozstrzyga na wniosek Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej właściwa izba Zgromadzenia Federalnego.

Artykuł 99

1². Zgromadzenie Federalne jest organem pracującym stale.

2³. Duma Państwowa zbiera się na pierwsze posiedzenie trzydziestego dnia po jej wybraniu. Prezydent Federacji Rosyjskiej może zwołać posiedzenie Dumy Państwowej przed tym terminem.

² Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 11 listopada 1999 r. w sprawie wykładni artykułów 84 (punkt „b”), 99 (ustęp 1, 2, 4), 109 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 161.

³ Tamże.

3. Pierwsze posiedzenie Dumy Państwowej otwiera najstarszy wiekiem deputowany.

4⁴. Z chwilą rozpoczęcia obrad Dumy Państwowej nowej kadencji wygasają pełnomocnictwa Dumy Państwowej poprzedniej kadencji.

Artykuł 100

1. Rada Federacji i Duma Państwowa obradują oddzielnie.
2. Posiedzenia Rady Federacji i Dumy Państwowej są jawne. W przypadkach przewidzianych regulaminem izby ma ona prawo odbywać posiedzenia przy drzwiach zamkniętych.
3. Izby mogą zbierać się wspólnie w celu wysłuchiwania orędzi Prezydenta Federacji Rosyjskiej*.

Artykuł 101

1. Rada Federacji wybiera ze swojego składu Przewodniczącego Rady Federacji i jego zastępców. Duma Państwowa wybiera ze swojego składu Przewodniczącego Dumy Państwowej i jego zastępców.
2. Przewodniczący Rady Federacji i jego zastępcy oraz Przewodniczący Dumy Państwowej i jego zastępcy prowadzą posiedzenia i czuwają nad przestrzeganiem wewnętrznego regulaminu danej izby.
3. Rada Federacji i Duma Państwowa tworzą komitety i komisje, rozpatrują w trakcie obrad sprawy należące do zakresu ich działania.
4. Każda z izb uchwała własny regulamin i rozstrzyga sprawy dotyczące wewnętrznego trybu swej działalności.
5. W celu sprawowania kontroli nad wykonaniem budżetu federalnego Rada Federacji wspólnie z Dumą Państwową powołują Izbę Obrachunkową, której skład i tryb działania określa ustawa federalna.

⁴ Tamże.

Artykuł 102

1. Do kompetencji Rady Federacji należy:

- a) zatwierdzanie zmian granic między podmiotami Federacji Rosyjskiej;
- b) zatwierdzanie dekretu Prezydenta Federacji Rosyjskiej o wprowadzeniu stanu wojennego;
- c) zatwierdzanie dekretu Prezydenta Federacji Rosyjskiej o wprowadzeniu stanu wyjątkowego;
- d) podejmowanie decyzji w sprawie ewentualnego użycia Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej poza granicami Federacji Rosyjskiej;
- e) zarządzanie wyborów Prezydenta Federacji Rosyjskiej;
- f) złożenie z urzędu Prezydenta Federacji Rosyjskiej; pozbawienie przywileju nietykalności Prezydenta Federacji Rosyjskiej, który zaprzestał sprawować urząd*;
- g) powoływanie na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej Przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, zastępcy Przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i sędziów Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, Przewodniczącego Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, zastępców Przewodniczącego Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej i sędziów Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej*;
- h) przeprowadzanie konsultacji w sprawie przedstawionych przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej kandydatur na stanowiska Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej, zastępców Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej, prokuratorów podmiotów Federacji Rosyjskiej, prokuratorów wojskowych i prokuratorów innych wyspecjalizowanych prokuratur równych rangom prokuratorom podmiotów Federacji Rosyjskiej*;
- i) powoływanie i odwoływanie, na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej, Przewodniczącego Izby Obrachunkowej oraz połowy składu audytorów Izby Obrachunkowej*;

j) przeprowadzanie konsultacji w sprawie przedstawionych przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej kandydatur na stanowiska zwierzchników federalnych organów władzy wykonawczej (w tym ministrów federalnych) odpowiedzialnych za obronę, bezpieczeństwo państwa, sprawy wewnętrzne, wymiar sprawiedliwości, sprawy zagraniczne, zapobieganie sytuacjom kryzysowym i likwidacja następstw klęsk żywiołowych oraz bezpieczeństwo publiczne*;

k) odwołanie z urzędu, na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej, na podstawie federalnej ustawy konstytucyjnej, Przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, zastępcy Przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej oraz sędziów Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, Przewodniczącego Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, zastępców Przewodniczącego Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej oraz sędziów Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, przewodniczących, zastępców przewodniczących i sędziów sądów kasacyjnych i apelacyjnych, w przypadku popełnienia czynu godzącego w cześć i godność sędziego, a także w innych przypadkach przewidzianych w federalnej ustawie konstytucyjnej, wskazujących na niemożność wykonywania obowiązków przez sędziego*;

l) wysłuchanie rocznych sprawozdań Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej, dotyczących stanu praworządności i porządku prawnego w Federacji Rosyjskiej*.

2. Rada Federacji podejmuje uchwały w sprawach należących do jej kompetencji zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej.

3. Uchwały Rady Federacji podejmowane są większością głosów ogólnej liczby senatorów Federacji Rosyjskiej, o ile Konstytucja Federacji Rosyjskiej nie przewiduje innego trybu podejmowania uchwał*.

Artykuł 103

1. Do kompetencji Dumy Państwowej należy:

a) zatwierdzanie na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej kandydata na Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej*;

a¹⁾ zatwierdzanie na wniosek Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej kandydatów na zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej i ministrów federalnych, z wyjątkiem ministrów federalnych, o których mowa w artykule 83 punkt „c¹⁾” Konstytucji Federacji Rosyjskiej*;

b) udzielanie wotum zaufania Rządowi Federacji Rosyjskiej;

c) wysłuchanie corocznych sprawozdań Rządu Federacji Rosyjskiej o rezultatach jego działalności, w tym o sprawach, o które wносиła Duma Państwowa⁵;

d) powoływanie i odwoływanie Prezesa Centralnego Banku Federacji Rosyjskiej;

d¹⁾ wysłuchanie corocznych sprawozdań Centralnego Banku Federacji Rosyjskiej*;

e) powoływanie i odwoływanie, na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej, zastępcy Przewodniczącego Izby Obrachunkowej oraz połowy całkowitej liczby audytorów Izby Obrachunkowej*;

f) powoływanie i odwoływanie Pełnomocnika ds. Praw Człowieka działającego zgodnie z federalną ustawą konstytucyjną. Pełnomocnikiem ds. praw człowieka może być obywatel Federacji Rosyjskiej, którego miejscem stałego zamieszkania jest Federacja Rosyjska, nieposiadający obywatelstwa innego państwa, zezwolenia na pobyt lub dokumentu potwierdzającego prawo stałego pobytu obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa. Pełnomocnikowi ds. Praw Człowieka, w zakresie określonym przez ustawę federalną, zakazuje się otwierania i posiadania rachunków (depozytów), przechowywania środków pieniężnych i innych walorów w zagranicznych bankach znajdujących się poza granicami terytorium Federacji Rosyjskiej*;

g) ogłaszanie amnestii;

⁵ Art. 103 ust. 1 został uzupełniony punktem „c” – oznaczenia literowe zostały zmienione zgodnie z Ustawą Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji Federacji Rosyjskiej z dnia 30 grudnia 2008 r. Nr 7-FKZ „O uprawnieniach kontrolnych Dumy Państwowej wobec Rządu Federacji Rosyjskiej”, która weszła w życie z dniem jej oficjalnej publikacji dnia 31 grudnia 2008 r. („Rossijskaja Gazieta” 2008, 31 grudnia).

h) wnoszenie oskarżenia wobec Prezydenta Federacji Rosyjskiej w celu złożenia go z urzędu albo wobec Prezydenta Federacji Rosyjskiej, który zakończył sprawować urząd, w celu pozbawienia go przywileju nietykalności*.

2. Duma Państwowa podejmuje uchwały w sprawach należących do jej kompetencji zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej.

3⁶. Uchwały Dumy Państwowej podejmowane są większością głosów ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej, o ile Konstytucja Federacji Rosyjskiej nie przewiduje innego trybu ich podejmowania.

Artykuł 103^{1*}

Rada Federacji i Duma Państwowa sprawują kontrolę parlamentarną, w szczególności mogą kierować zapytania parlamentarne do zwierzchników organów państwowych i organów samorządu lokalnego w sprawach wchodzących w zakres kompetencji tych organów i ich urzędników. Tryb sprawowania kontroli parlamentarnej określają ustawy federalne i regulaminy izb Zgromadzenia Federalnego.

Artykuł 104

1. Prawo inicjatywy ustawodawczej przysługuje Prezydentowi Federacji Rosyjskiej, Radzie Federacji, senatorom Federacji Rosyjskiej, deputowanym do Dumy Państwowej, Rządowi Federacji Rosyjskiej oraz ustawodawczym (przedstawicielskim) organom podmiotów Federacji Rosyjskiej. Prawo inicjatywy ustawodawczej przysługuje również Sądowi Konstytucyjnemu Federacji Rosyjskiej i Sądowi Najwyższemu Federacji Rosyjskiej zgodnie z zakresem ich działania.

2. Projekty ustaw przedkłada się Dumie Państwowej.

3. Projekty ustaw o wprowadzeniu lub zniesieniu podatków, zwolnieniu od nich, o emisji pożyczek państwowych, o zmianie

⁶ Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 12 kwietnia 1995 r. w sprawie wykładni artykułów 103 (ustęp 3), 105 (ustęp 2 i 5), 107 (ustęp 3), 108 (ustęp 2), 117 (ustęp 3) i 135 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 183.

zobowiązań finansowych państwa, oraz inne projekty ustaw przewidujące wydatki pokrywane z budżetu federalnego, mogą zostać wniesione wyłącznie pod warunkiem zaopiniowania ich przez Rząd Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 105

1. Ustawy federalne uchwała Duma Państwowa.

2⁷. Ustawy federalne uchwalane są większością głosów ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej, o ile Konstytucja Federacji Rosyjskiej nie przewiduje inaczej.

3. Ustawy federalne uchwalone przez Dumę Państwową w ciągu pięciu dni przekazywane są do rozpatrzenia Radzie Federacji.

4⁸. Ustawę federalną uważa się za przyjętą przez Radę Federacji, jeżeli głosowała za nią więcej niż połowa ogólnej liczby członków tej izby lub jeśli w ciągu czternastu dni nie została ona rozpatrzona przez Radę Federacji. W przypadku odrzucenia ustawy federalnej przez Radę Federacji izby mogą utworzyć komisję rozjemczą w celu przewyżczenia powstałych rozbieżności, po czym ustawa federalna winna być powtórnie rozpatrzona przez Dumę Państwową.

5⁹. W przypadku gdy Duma Państwowa nie zgadza się z decyzją Rady Federacji, ustawa federalna uważana jest za uchwaloną, jeśli w powtórnym głosowaniu za jej przyjęciem głosowało co najmniej dwie trzecie ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej.

Artykuł 106¹⁰

Obligatoryjnemu rozpatrzeniu przez Radę Federacji podlegają uchwalone przez Dumę Państwową ustawy federalne dotyczące:

- a) budżetu federalnego;
- b) federalnych podatków i opłat;

⁷ Tamże.

⁸ Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 23 marca 1995 r. w sprawie wykładni artykułu 105 (ustęp 4) i artykułu 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 190.

⁹ Patrz przypis 6 niniejszego rozdziału.

¹⁰ Patrz przypis 8 niniejszego rozdziału.

- c) regulacji finansowych, walutowych, kredytowych i celnych oraz emisji pieniądza;
- d) ratyfikacji i wypowiedania umów międzynarodowych zawieranych przez Federację Rosyjską;
- e) statusu i ochrony granicy państwowej Federacji Rosyjskiej;
- f) wojny i pokoju.

Artykuł 107¹¹

1. Uchwalona ustawa federalna w ciągu pięciu dni przekazywana jest Prezydentowi Federacji Rosyjskiej w celu podpisania i ogłoszenia.

2. Prezydent Federacji Rosyjskiej w ciągu czternastu dni podpisuje ustawę federalną i zarządza jej ogłoszenie.

3¹². Jeżeli Prezydent Federacji Rosyjskiej odrzuci ustawę federalną w ciągu czternastu dni od chwili jej otrzymania, wówczas Duma Państwowa i Rada Federacji, w trybie określonym przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej, ponownie rozpatrują taką ustawę. Jeżeli podczas powtórnego rozpatrywania ustawa federalna zostanie przyjęta we wcześniej uchwalonym brzmieniu, większością co najmniej dwóch trzecich głosów ogólnej liczby senatorów Federacji Rosyjskiej i deputowanych do Dumy Państwowej, Prezydent Federacji Rosyjskiej w ciągu siedmiu dni podpisuje ustawę i zarządza jej ogłoszenie. Jeżeli Prezydent Federacji Rosyjskiej w czasie biegu tego terminu zwróci się do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z wnioskiem o zbadanie zgodności ustawy federalnej z Konstytucją, to termin podpisania takiej ustawy zostaje zawieszony na czas rozpatrzenia wniosku przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej. Jeżeli Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej potwierdzi zgodność ustawy federalnej z Konstytucją, Prezydent Federacji Rosyjskiej podpisuje ją w ciągu trzech dni od daty wydania przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej właściwego

¹¹ Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 22 kwietnia 1996 r. w sprawie wykładni poszczególnych postanowień artykułu 107 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 195.

¹² Patrz przypis 6 niniejszego rozdziału.

wyroku. Jeżeli Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej nie potwierdzi zgodności ustawy federalnej z Konstytucją, to Prezydent Federacji Rosyjskiej zwraca ją Dumie Państwowej bez podpisu*.

Artykuł 108

1. Federalne ustawy konstytucyjne uchwalane są w sprawach przewidzianych przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej.

2¹³. Federalną ustawę konstytucyjną uważa się za uchwaloną, jeżeli została przyjęta większością co najmniej trzech czwartych głosów ogólnej liczby senatorów Federacji Rosyjskiej i co najmniej dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej. Uchwaloną federalną ustawę konstytucyjną Prezydent Federacji Rosyjskiej podpisuje w ciągu czternastu dni i zarządza jej ogłoszenie. Jeżeli Prezydent Federacji Rosyjskiej w czasie biegu tego terminu zwróci się do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z wnioskiem o sprawdzenie zgodności federalnej ustawy konstytucyjnej z Konstytucją, to termin podpisania takiej ustawy zostaje zawieszony na czas rozpatrzenia wniosku przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej. Jeżeli Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej potwierdzi zgodność federalnej ustawy konstytucyjnej z Konstytucją, Prezydent Federacji Rosyjskiej podpisuje ją w ciągu trzech dni od daty wydania przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej właściwego wyroku. Jeżeli Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej nie potwierdzi zgodności federalnej ustawy konstytucyjnej z Konstytucją, to Prezydent Federacji Rosyjskiej zwraca ją Dumie Państwowej bez podpisu*.

Artykuł 109

1¹⁴. Duma Państwowa może zostać rozwiązana przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadkach przewidzianych w artykułach 111, 112 i 117 Konstytucji Federacji Rosyjskiej*.

2. W przypadku rozwiązania Dumy Państwowej Prezydent Federacji Rosyjskiej wyznacza datę wyborów tak, aby ponownie wybrana Duma Państwowa zebrała się nie później niż w ciągu czterech miesięcy od chwili jej rozwiązania.

¹³ Tamże.

¹⁴ Patrz przypis 2 niniejszego rozdziału.

3. Duma Państwowa, w ciągu roku od chwili jej wybrania, nie może zostać rozwiązana na podstawie przesłanek przewidzianych w artykule 117 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

4. Duma Państwowa nie może zostać rozwiązana od chwili wysunięcia przez nią oskarżenia wobec Prezydenta Federacji Rosyjskiej do czasu podjęcia odpowiedniej uchwały przez Radę Federacji.

5. Duma Państwowa nie może zostać rozwiązana w okresie obowiązywania na całym terytorium Federacji Rosyjskiej stanu wojennego lub wyjątkowego, jak również w ciągu sześciu miesięcy poprzedzających termin upływu kadencji Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

RZĄD
FEDERACJI ROSYJSKIEJ

RZĄD
FEDERACJI ROSYJSKIEJ

ROZDZIAŁ 6 RZĄD FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Artykuł 110

1. Władzę wykonawczą w Federacji Rosyjskiej sprawuje Rząd Federacji Rosyjskiej pod ogólnym zwierzchnictwem Prezydenta Federacji Rosyjskiej*.
2. Rząd Federacji Rosyjskiej składa się z Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej i ministrów federalnych.
3. Rząd Federacji Rosyjskiej kieruje działalnością federalnych organów władzy wykonawczej, z wyjątkiem federalnych organów władzy wykonawczej, którymi kieruje Prezydent Federacji Rosyjskiej*.
4. Przewodniczącym Rządu Federacji Rosyjskiej, zastępcą Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, ministrem federalnym lub innym zwierzchnikiem federalnego organu władzy wykonawczej może być obywatel Federacji Rosyjskiej, który ukończył 30 lat, nie posiada obywatelstwa innego państwa, zezwolenia na pobyt lub dokumentu potwierdzającego prawo stałego pobytu obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa. Przewodniczącemu Rządu Federacji Rosyjskiej, zastępcom Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, ministrom federalnym i innym zwierzchnikom federalnych organów władzy wykonawczej, w zakresie określonym przez ustawę federalną, zakazuje się otwierania i posiadania rachunków (depozytów), przechowywania środków pieniężnych i innych walorów w zagranicznych bankach znajdujących się poza granicami terytorium Federacji Rosyjskiej*.

Artykuł 111

1. Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej powołuje Prezydent Federacji Rosyjskiej po zatwierdzeniu jego kandydatury przez Dumę Państwową*.
2. Kandydaturę Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej Prezydent Federacji Rosyjskiej przedstawia Dumie Państwowej nie później niż w ciągu dwóch tygodni od chwili objęcia urzędu przez

nowo wybranego Prezydenta Federacji Rosyjskiej albo od chwili dymisji Rządu Federacji Rosyjskiej, lub też w ciągu tygodnia od dnia odrzucenia kandydatury przez Dumę Państwową, odwołania Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej z urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej albo jego podania się do dymisji*.

3. Duma Państwowa rozpatruje przedstawioną przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej kandydaturę na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej w ciągu tygodnia od dnia jej przedstawienia*.

4¹. Po trzykrotnym odrzuceniu przez Dumę Państwową przedstawionych kandydatur na Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, Prezydent Federacji Rosyjskiej powołuje Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej. W takim przypadku Prezydent Federacji Rosyjskiej może rozwiązać Dumę Państwową i zarządzić nowe wybory*.

Artykuł 112*

1². Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej, nie później niż w ciągu tygodnia od dnia powołania, przedstawia Prezydentowi Federacji Rosyjskiej wnioski dotyczące struktury federalnych organów władzy wykonawczej, poza przypadkiem, w którym poprzedni Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej został odwołany ze stanowiska przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

2. Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej przedkłada Dumie Państwowej do zatwierdzenia kandydatury zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej i ministrów federalnych (z wyłączeniem ministrów federalnych wskazanych w artykule 83 punkt „e”¹ Konstytucji Federacji Rosyjskiej). Duma Państwowa nie później niż w ciągu tygodnia podejmuje uchwałę w sprawie przedstawionych kandydatur.

¹ Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 11 grudnia 1998 r. w sprawie wykładni artykułu 111 (ustęp 4), s. 207.

² Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 27 stycznia 1999 r. w sprawie wykładni artykułów 71 (punkt „d”), 76 (ustęp 1) i 112 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 152.

3. Zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej i ministrów federalnych, których kandydatury zostały zatwierdzone przez Dumę Państwową, powołuje Prezydent Federacji Rosyjskiej. Prezydent Federacji Rosyjskiej nie może odmówić powołania zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej i ministrów federalnych, których kandydatury zostały zatwierdzone przez Dumę Państwową.

4. Po trzykrotnym odrzuceniu przez Dumę Państwową złożonych zgodnie z ustępem 2 tego artykułu kandydatur na stanowiska zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej i ministrów federalnych, Prezydent Federacji Rosyjskiej może powołać zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej i ministrów federalnych spośród kandydatur przedstawionych przez Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej. Jeżeli po trzykrotnym odrzuceniu przez Dumę Państwową przedstawionych zgodnie z ustępem 2 tego artykułu kandydatur, więcej niż jedna trzecia stanowisk członków Rządu Federacji Rosyjskiej (z wyjątkiem stanowisk ministrów federalnych, o których mowa w artykule 83 punkt „e¹” Konstytucji Federacji Rosyjskiej) pozostanie nieobsadzona, Prezydent Federacji Rosyjskiej może rozwiązać Dumę Państwową i zarządzić nowe wybory.

5. W przypadku przewidzianym w artykule 111 ustęp 4 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także w przypadku rozwiązania Dumy Państwowej zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, Prezydent Federacji Rosyjskiej powołuje zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej i ministrów federalnych (z wyjątkiem stanowisk ministrów federalnych, o których mowa w artykule 83 punkt „e¹” Konstytucji Federacji Rosyjskiej) zgodnie z wnioskiem Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 113*

Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, ustawami federalnymi, dekretnami, rozporządzeniami i zarządzeniami Prezydenta Federacji Rosyjskiej organizuje pracę Rządu Federacji Rosyjskiej. Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej ponosi osobistą odpowiedzialność

przed Prezydentem Federacji Rosyjskiej za realizację przyznaných Rządowi Federacji Rosyjskiej kompetencji.

Artykuł 114

1. Rząd Federacji Rosyjskiej:

a) opracowuje i przedstawia Dumie Państwowej budżet federalny i zapewnia jego wykonanie; przedkłada Dumie Państwowej sprawozdanie z wykonania budżetu federalnego; przedstawia Dumie Państwowej coroczne sprawozdania o rezultatach swojej działalności, w tym o sprawach, o których wyjaśnienie wnosila Duma Państwowa³;

b) zapewnia realizację w Federacji Rosyjskiej jednolitej polityki finansowej, kredytowej i pieniężnej;

c) zapewnia realizację w Federacji Rosyjskiej ukierunkowanej społecznie jednolitej polityki państwowej w dziedzinie kultury, nauki, edukacji, ochrony zdrowia, zabezpieczenia społecznego, wsparcia, umocnienia i ochrony rodziny, ochrony tradycyjnych wartości rodzinnych, a także w sferze ochrony środowiska naturalnego*;

c¹) zapewnia wsparcie państwa dla rozwoju naukowego i technologicznego Federacji Rosyjskiej, ochrony i rozwoju jej potencjału naukowego*;

c²) zapewnia funkcjonowanie systemu ochrony socjalnej osób niepełnosprawnych opartego na pełnym i równym korzystaniu przez nich z praw i wolności człowieka i obywatela, ich społecznej integracji bez jakiegokolwiek dyskryminacji, tworzenie środowiska dostępnego dla osób niepełnosprawnych i poprawę jakości ich życia*;

d) zarządza własnością federalną;

e) podejmuje działania w zakresie zapewnienia obrony kraju, bezpieczeństwa państwa oraz realizacji polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej;

³ Art. 114 ust. 1 pkt „a” w brzmieniu Ustawy Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji Federacji Rosyjskiej z dnia 30 grudnia 2008 r. Nr 7-FKZ „O uprawnieniach kontrolnych Dumy Państwowej wobec Rządu Federacji Rosyjskiej”, która weszła w życie z dniem jej oficjalnej publikacji 31 grudnia 2008 r. („Rossijskaja Gazieta” 2008, 31 grudnia).

f) podejmuje działania w zakresie zapewnienia praworządności, praw i wolności obywateli, ochrony własności i porządku publicznego oraz zwalczania przestępczości;

f¹) podejmuje działania na rzecz wspierania instytucji społeczeństwa obywatelskiego, w tym organizacji non-profit, zapewnia ich udział w opracowywaniu i wdrażaniu polityki państwa*;

f²) podejmuje działania na rzecz wspierania działalności dobrowolnej (wolontariackiej)*;

f³) promuje rozwój przedsiębiorczości i inicjatywy prywatnej*;

f⁴) zapewnia wdrożenie zasad partnerstwa społecznego w zakresie regulacji stosunków pracy i innych bezpośrednio z nimi powiązanych*;

f⁵) podejmuje działania mające na celu stworzenie korzystnych warunków do życia dla ludności, zmniejszenie negatywnego wpływu działalności gospodarczej i innej działalności na środowisko, zachowanie unikalnej przyrodniczej i biologicznej różnorodności kraju i kształtowanie w społeczeństwie odpowiedzialnego podejścia do zwierząt*;

f⁶) stwarza warunki do rozwoju systemu edukacji ekologicznej obywateli i kształtowania kultury ekologicznej*;

g) realizuje inne kompetencje przyznane mu przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej, ustawy federalne oraz dekrety Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

2. Tryb działania Rządu Federacji Rosyjskiej określa federalna ustawa konstytucyjna.

Artykuł 115

1. Na podstawie i w celu wykonania Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustaw federalnych, dekretów, rozporządzeń i zarządzeń Prezydenta Federacji Rosyjskiej, Rząd Federacji Rosyjskiej wydaje uchwały i rozporządzenia oraz zapewnia ich wykonanie*.

2. Uchwały i rozporządzenia Rządu Federacji Rosyjskiej są wiążące i podlegają wykonaniu.

3. Uchwały i rozporządzenia Rządu Federacji Rosyjskiej w przypadku ich sprzeczności z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, ustawami federalnymi, dekretami i rozporządzeniami Prezydenta Federacji Rosyjskiej mogą zostać uchylone przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej*.

Artykuł 116

Rząd Federacji Rosyjskiej składa rezygnację na ręce nowo wybranego Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 117

1. Rząd Federacji Rosyjskiej może podać się do dymisji, a Prezydent może ją przyjąć, bądź odrzucić.

2. Prezydent Federacji Rosyjskiej może zdymisjonować Rząd Federacji Rosyjskiej.

3⁴. Duma Państwowa może wyrazić wotum nieufności dla Rządu Federacji Rosyjskiej. Uchwała o wyrażeniu wotum nieufności dla Rządu Federacji Rosyjskiej podejmowana jest większością głosów ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej. Po wyrażeniu przez Dumę Państwową wotum nieufności dla Rządu Federacji Rosyjskiej, Prezydent Federacji Rosyjskiej może zdymisjonować Rząd Federacji Rosyjskiej lub nie zgodzić się z decyzją Dumy Państwowej. W przypadku gdy Duma Państwowa w ciągu trzech miesięcy powtórnie wyrazi wotum nieufności dla Rządu Federacji Rosyjskiej, Prezydent Federacji Rosyjskiej dymisjonuje Rząd Federacji Rosyjskiej albo rozwiązuje Dumę Państwową i zarządza nowe wybory*.

4. Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej może zwrócić się do Dumy Państwowej z wnioskiem o udzielenie wotum zaufania dla Rządu Federacji Rosyjskiej, który podlega rozpatrzeniu w ciągu siedmiu dni. Jeżeli Duma Państwowa odmówi udzielenia wotum zaufania dla Rządu Federacji Rosyjskiej, Prezydent w ciągu siedmiu dni może podjąć decyzję o dymisji Rządu albo o rozwiązaniu

⁴ Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 12 kwietnia 1995 r. w sprawie wykładni artykułów 103 (ustęp 3), 105 (ustęp 2 i 5), 107 (ustęp 3), 108 (ustęp 2), 117 (ustęp 3) i 135 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 183.

Dumy Państwowej i zarządzeniu nowych wyborów. Jeżeli Rząd Federacji Rosyjskiej w ciągu trzech miesięcy ponownie wystąpi do Dumy Państwowej o wotum zaufania, a Duma Państwowa odmówi udzielenia wotum zaufania dla Rządu Federacji Rosyjskiej, Prezydent Federacji Rosyjskiej podejmuje decyzję o zdymisjonowaniu Rządu Federacji Rosyjskiej albo o rozwiązaniu Dumy Państwowej i zarządzeniu nowych wyborów*.

4¹. Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej, zastępca Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, a także minister federalny mają prawo do złożenia dymisji, która zostaje przyjęta albo odrzucona przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej*.

5. W przypadku dymisji lub złożenia rezygnacji Rząd Federacji Rosyjskiej, na polecenie Prezydenta Federacji Rosyjskiej, kontynuuje działalność do czasu utworzenia nowego Rządu Federacji Rosyjskiej. W przypadku odwołania Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej ze stanowiska przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej lub jego dymisji, a także zastępcy Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej lub ministra federalnego, Prezydent Federacji Rosyjskiej ma prawo polecić tej osobie pozostanie na stanowisku lub powierzyć je innej osobie do czasu obsadzenia danego stanowiska*.

6. Duma Państwowa nie może wyrazić wotum nieufności dla Rządu Federacji Rosyjskiej, a Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej nie może występować do Dumy Państwowej o wotum zaufania dla Rządu Federacji Rosyjskiej w przypadkach przewidzianych w artykule 109 ustęp 3–5 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także w ciągu roku po mianowaniu Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej zgodnie z artykułem 111 ustęp 4 Konstytucji Federacji Rosyjskiej*.

WŁADZA SĄDOWNICZA
I PROKURATURA

ROZDZIAŁ 7 WŁADZA SĄDOWNICZA I PROKURATURA¹

Artykuł 118

1. Wymiar sprawiedliwości w Federacji Rosyjskiej sprawuje wyłącznie sąd.
2. Władza sądownicza sprawowana jest poprzez postępowanie konstytucyjne, cywilne, arbitrażowe, administracyjne i karne*.
3. System sądów Federacji Rosyjskiej określa Konstytucja Federacji Rosyjskiej i federalna ustawa konstytucyjna. System sądów Federacji Rosyjskiej tworzą Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, federalne sądy powszechne, sądy arbitrażowe i sędziowie pokoju podmiotów Federacji Rosyjskiej. Tworzenie sądów specjalnych jest niedopuszczalne*.

Artykuł 119*

Sędziami mogą być obywatele Federacji Rosyjskiej, którzy ukończyli 25 lat, posiadają wyższe wykształcenie prawnicze i co najmniej pięcioletni staż pracy w zawodzie prawniczym, których miejscem stałego zamieszkania jest Federacja Rosyjska, nie posiadają obywatelstwa innego państwa, zezwolenia na pobyt lub dokumentu potwierdzającego prawo stałego pobytu obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa. Sędziom sądów Federacji Rosyjskiej, w zakresie określonym przez ustawę federalną, zakazuje się otwierania i posiadania rachunków (depozytów), przechowywania środków pieniężnych i innych walorów w zagranicznych bankach znajdujących się poza granicami terytorium Federacji Rosyjskiej. Ustawa federalna może ustanowić dodatkowe wymogi wobec sędziów sądów Federacji Rosyjskiej.

¹ Tytuł rozdziału 7 w brzmieniu Ustawy Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji Federacji Rosyjskiej z dnia 5 lutego 2014 r. Nr 2-FKZ „O Sądzie Najwyższym Federacji Rosyjskiej i Prokuraturze Federacji Rosyjskiej”, która weszła w życie z dniem jej oficjalnej publikacji dnia 6 lutego 2014 r. (Oficjalny portal internetowy informacji prawnej pravo.gov.ru, 2014, 6 lutego, Nr 0001201402060001).

Artykuł 120

1. Sędziowie są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji Federacji Rosyjskiej oraz ustawie federalnej.
2. Sąd, stwierdziwszy w toku rozpoznawania sprawy niezgodność z ustawą aktu wydanego przez organ państwowy lub inny organ, orzeka zgodnie z ustawą.

Artykuł 121

1. Sędziowie są nieusuwalni.
2. Pełnomocnictwa sędziego mogą ulec wygaśnięciu lub zawieszeniu wyłącznie w trybie i z przyczyn określonych przez ustawę federalną.

Artykuł 122

1. Sędziom przysługuje immunitet.
2. Sędzia może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej wyłącznie w trybie określonym przez ustawę federalną.

Artykuł 123

1. Rozpoznawanie spraw jest we wszystkich sądach jawne. Rozprawa przy drzwiach zamkniętych dopuszczalna jest w przypadkach przewidzianych przez ustawę federalną.
2. Zaoczne rozpoznawanie spraw karnych w sądach jest niedopuszczalne, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę federalną.
3. Postępowanie sądowe realizuje się na zasadzie kontrydiktoryjności i równouprawnienia stron.
4. W przypadkach przewidzianych przez ustawę federalną postępowanie sądowe odbywa się z udziałem ławników.

Artykuł 124

Finansowanie działalności sądów odbywa się wyłącznie z budżetu federalnego i powinno zapewniać możliwość pełnego i niezawisłego sprawowania wymiaru sprawiedliwości zgodnie z ustawą federalną.

Artykuł 125²

1. Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej jest najwyższym w Federacji Rosyjskiej sądownym organem kontroli konstytucyjnej, wykonującym władzę sądowniczą w drodze postępowania konstytucyjnego dla ochrony podstaw porządku konstytucyjnego, podstawowych praw i wolności człowieka i obywatela, zapewnienia zwierzchności i bezpośredniego działania Konstytucji Federacji Rosyjskiej na całym terytorium Federacji Rosyjskiej. Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej składa się z 11 sędziów, w tym z Prezesa Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i jego zastępcy*.

2. Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej, Rady Federacji, Dumy Państwowej, jednej piątej senatorów Federacji Rosyjskiej lub deputowanych do Dumy Państwowej, Rządu Federacji Rosyjskiej, Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej oraz organów władzy ustawodawczej i wykonawczej podmiotów Federacji Rosyjskiej, rozstrzyga sprawy zgodności z Konstytucją Federacji Rosyjskiej*:

a) federalnych ustaw konstytucyjnych, ustaw federalnych, aktów normatywnych Prezydenta Federacji Rosyjskiej, Rady Federacji, Dumy Państwowej i Rządu Federacji Rosyjskiej*;

b) konstytucji republik, statutów, jak również ustaw i innych aktów normatywnych podmiotów Federacji Rosyjskiej, wydanych w sprawach należących do zakresu działania organów władzy państwowej Federacji Rosyjskiej oraz wspólnego zakresu działania organów władzy państwowej Federacji Rosyjskiej i organów władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej*;

c) umów między organami władzy państwowej Federacji Rosyjskiej a organami władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej oraz umów między organami władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej*;

d) umów międzynarodowych Federacji Rosyjskiej przed ich wejściem w życie*.

² Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 16 czerwca 1998 r. w sprawie wykładni poszczególnych postanowień artykułów 125, 126 i 127 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 214.

3. Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej rozstrzyga spory kompetencyjne:

- a) między federalnymi organami władzy państwowej;
- b) między organami władzy państwowej Federacji Rosyjskiej a organami władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej;
- c) między naczelnymi organami państwowymi podmiotów Federacji Rosyjskiej.

4. Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, w trybie określonym przez federalną ustawę konstytucyjną, bada*:

- a) na podstawie skarg o naruszenie konstytucyjnych praw i wolności obywateli, zgodność z Konstytucją ustaw i innych aktów normatywnych, wskazanych w punktach „a” i „b” ustępu 2 tego artykułu, zastosowanych w konkretnej sprawie, o ile zostały wyzerpane wszystkie inne krajowe środki ochrony sądowej*;
- b) na wniosek sądów, zgodność z Konstytucją ustaw i innych aktów normatywnych, wskazanych w ustępie 2 punkty „a” i „b” tego artykułu, mających zastosowanie w konkretnej sprawie*.

5. Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej dokonuje wykładni Konstytucji Federacji Rosyjskiej na podstawie wniosków Prezydenta Federacji Rosyjskiej, Rady Federacji, Dumy Państwowej, Rządu Federacji Rosyjskiej i organów władzy ustawodawczej podmiotów Federacji Rosyjskiej.

5¹⁾ Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej:

- a) na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej bada zgodność z Konstytucją projektów ustaw Federacji Rosyjskiej wnoszących zmiany do Konstytucji Federacji Rosyjskiej, projektów federalnych ustaw konstytucyjnych i ustaw federalnych, a także ustaw, uchwalonych w trybie przewidzianym w artykule 107 ustęp 2 i 3 i artykule 108 ustęp 2 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, przed ich podpisaniem przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej;
- b) w trybie określonym przez federalną ustawę konstytucyjną rozstrzyga kwestię możliwości wykonania decyzji organów

międzynarodowych, wydanych na podstawie postanowień umów międzynarodowych, których stroną jest Federacja Rosyjska, o treści sprzecznej z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, jak również możliwości wykonania wyroku zagranicznego lub międzynarodowego (międzypaństwowego) sądu, zagranicznego lub międzynarodowego sądu rozjemczego (arbitrażowego), nakładającego obowiązki na Federację Rosyjską, jeżeli wyrok ten jest sprzeczny z zasadami publicznego porządku prawnego Federacji Rosyjskiej;

c) na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej, w trybie określonym przez federalną ustawę konstytucyjną, bada zgodność z Konstytucją ustaw podmiotu Federacji Rosyjskiej, zanim zostaną one opublikowane przez najwyższego rangą funkcjonariusza podmiotu Federacji Rosyjskiej (zwierzchnika najwyższego organu władzy państwowej podmiotu Federacji Rosyjskiej)*.

6. Akty normatywne lub ich poszczególne przepisy uznane za sprzeczne z Konstytucją tracą moc prawną; niezgodne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej umowy międzynarodowe Federacji Rosyjskiej nie wchodzi w życie i nie są stosowane. Akty normatywne lub ich poszczególne przepisy uznane za sprzeczne z Konstytucją, zgodnie z wykładnią Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej nie mogą być podstawą innych wykładni*.

7. Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, na wniosek Rady Federacji, wydaje opinię w sprawie przestrzegania obowiązującego trybu wniesienia oskarżenia wobec Prezydenta Federacji Rosyjskiej, a także Prezydenta Federacji Rosyjskiej niesprawującego już urzędu, o zdradę państwa lub popełnienie innego ciężkiego przestępstwa*.

8. Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej wykonuje inne uprawnienia, określone w federalnej ustawie konstytucyjnej*.

Artykuł 126^{*3}

Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej jest najwyższym organem sądownym w sprawach cywilnych, w zakresie rozstrzygania sporów gospodarczych, w sprawach karnych, administracyjnych a także innych, podlegających właściwości sądów powszechnych i sądów

³ Tamże.

arbitrażowych, tworzonych na podstawie federalnej ustawy konstytucyjnej, i sprawuje władzę sądowniczą w drodze cywilnego, arbitrażowego, administracyjnego i karnego postępowania sądowego. Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, w przewidzianych przez ustawę federalną formach procesowych, sprawuje nadzór sądowy nad działalnością sądów powszechnych i arbitrażowych oraz udziela wyjaśnień w kwestiach dotyczących praktyki sądowej.

Artykuł 127⁴

Artykuł usunięty w następstwie zmiany Konstytucji Federacji Rosyjskiej (Ustawa Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji Federacji Rosyjskiej „O Sądzie Najwyższym Federacji Rosyjskiej i Prokuraturze Federacji Rosyjskiej”)⁵.

Artykuł 128*

1. Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, zastępca Przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, Przewodniczący Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej, zastępcy Przewodniczącego Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej i sędziowie Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej są powoływani przez Radę Federacji na wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej.
2. Przewodniczący, zastępcy przewodniczących i sędziowie pozostałych sądów federalnych są powoływani przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, w trybie określonym przez federalną ustawę konstytucyjną.
3. Uprawnienia oraz tryb tworzenia i działalności Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej i innych sądów federalnych określa Konstytucja Federacji Rosyjskiej i federalna ustawa konstytucyjna. Tryb działania w zakresie cywilnego, arbitrażowego, administracyjnego i karnego

⁴ Tamże.

⁵ Art. 127 usunięty przez Ustawę Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji Federacji Rosyjskiej z dnia 5 lutego 2014 r. Nr 2-FKZ „O Sądzie Najwyższym Federacji Rosyjskiej i Prokuraturze Federacji Rosyjskiej”, która weszła w życie w dniu jej oficjalnej publikacji 6 lutego 2014 r. (Oficjalny internetowy portal informacji prawnej (www.pravo.gov.ru) 2014, 6 lutego, Nr 0001201402060001).

postępowania sądowego regulują ponadto odpowiednie akty prawa procesowego.

Artykuł 129*

1. Prokuratura Federacji Rosyjskiej stanowi jednolity federalny scentralizowany system organów, realizujący nadzór nad przestrzeganiem Konstytucji Federacji Rosyjskiej i wykonywaniem ustaw, nadzór nad przestrzeganiem praw i wolności człowieka i obywatela, w zakresie swoich kompetencji ścigający przestępstwa, a także wykonujący inne zadania. Kompetencje i funkcje Prokuratury Federacji Rosyjskiej, jej organizację i tryb działania określa ustawa federalna.
2. Prokuratorami mogą być obywatele Federacji Rosyjskiej, których miejscem stałego zamieszkania jest Federacja Rosyjska, nieposiadający obywatelstwa innego państwa, zezwolenia na pobyt lub dokumentu potwierdzającego prawo stałego pobytu obywatela Federacji Rosyjskiej na terytorium innego państwa. Prokuratorom, w zakresie określonym przez ustawę federalną, zakazuje się otwierania i posiadania rachunków (depozytów), przechowywania środków pieniężnych i innych walorów w zagranicznych bankach znajdujących się poza granicami terytorium Federacji Rosyjskiej.
3. Prokurator Generalny Federacji Rosyjskiej i zastępcy Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej są powoływani na stanowiska przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, po konsultacji z Radą Federacji, i przez niego odwoływani.
4. Prokuratorzy podmiotów Federacji Rosyjskiej, prokuratorzy wojskowi i prokuratorzy innych wyspecjalizowanych prokuratur, równi rangą prokuratorom podmiotów Federacji Rosyjskiej, są powoływani na stanowiska przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej po konsultacji z Radą Federacji i przez niego odwoływani.
5. Pozostali prokuratorzy mogą być powoływani na stanowiska i odwoływani przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, jeżeli taki tryb powoływania na stanowisko i odwoływania został określony w ustawie federalnej.

6. Jeżeli ustawa federalna nie stanowi inaczej, prokuratorzy miast i rejonów, a także równi im rangą prokuratorzy, są mianowani na stanowiska i odwoływani przez Prokuratora Generalnego Federacji Rosyjskiej.

SAMORZĄD LOKALNY

SAMORZĄD LOKALNY

ROZDZIAŁ 8 SAMORZĄD LOKALNY

Artykuł 130

1. Samorząd lokalny w Federacji Rosyjskiej zapewnia samodzielne rozwiązywanie przez ludność kwestii o znaczeniu lokalnym oraz władanie, użytkowanie i dysponowanie własnością municypalną.
2. Samorządność lokalna sprawowana jest przez obywateli w drodze referendum, wyborów i innych form bezpośredniego wyrażania woli oraz za pośrednictwem obieralnych i innych organów samorządu lokalnego.

Artykuł 131

1. Samorząd lokalny działa w gminach, których rodzaje ustanawia ustawa federalna. Terytoria wspólnot są określane z uwzględnieniem historycznych i innych lokalnych tradycji. Strukturę organów samorządu lokalnego ludność tworzy samodzielnie, w ramach ogólnych zasad organizacji samorządu lokalnego w Federacji Rosyjskiej określonych w ustawie federalnej*.

1¹. Organy władzy państwowej mogą uczestniczyć w tworzeniu organów samorządu lokalnego, powoływaniu na stanowiska i odwoływaniu urzędników samorządu lokalnego, w trybie i przypadkach określonych ustawą federalną*.

2. Zmiana granic terytorium, na którym realizowany jest samorząd lokalny, możliwa jest po uwzględnieniu opinii ludności tych obszarów w trybie określonym przez ustawę federalną*.

3. Szczegółowy zakres sprawowania władzy publicznej na terytoriach miast o znaczeniu federalnym, centrów administracyjnych (stolic) podmiotów Federacji Rosyjskiej i na innych terytoriach może być ustanawiany przez ustawę federalną*.

Artykuł 132

1. Organy samorządu lokalnego samodzielnie zarządzają własnością wspólnoty lokalnej, opracowują, zatwierdzają i wykonują lokalny budżet, wprowadzają lokalne podatki i opłaty, rozstrzygają

inne kwestie o znaczeniu lokalnym, a także, w zakresie określonym przez ustawę federalną, zapewniają w granicach swych kompetencji dostępność pomocy medycznej*.

2. Ustawa federalna i ustawa podmiotu wchodzącego w skład Federacji Rosyjskiej mogą przekazywać organom samorządu lokalnego określone uprawnienia władzy państwowej, pod warunkiem przekazania im środków materialnych i finansowych niezbędnych do ich wykonania. Realizacja przekazanych pełnomocnictw pozostaje pod kontrolą państwa*.

3. Organy samorządu lokalnego i organy władzy państwowej tworzą jednolity system władzy publicznej w Federacji Rosyjskiej i współdziałają na rzecz najbardziej efektywnej realizacji zadań w interesie ludności mieszkającej na danym terenie*.

Artykuł 133*

Samorządność lokalna w Federacji Rosyjskiej jest gwarantowana prawem do ochrony sądowej, kompensacji dodatkowych wydatków powstałych w wyniku realizowania przez organy samorządu lokalnego, we współpracy z organami władzy państwowej, funkcji publicznych, a także zakazem ograniczania praw samorządu lokalnego, określonych w Konstytucji Federacji Rosyjskiej i w ustawach federalnych.

ZMIANY I REWIZJE
KONSTYTUCJI

ZMIANY I REWIZJE
KONSTYTUCJI

ROZDZIAŁ 9 ZMIANY I REWIZJE KONSTYTUCJI

Artykuł 134

Wnioski o wprowadzenie zmian i dokonanie rewizji postanowień Konstytucji Federacji Rosyjskiej mogą przedstawiać: Prezydent Federacji Rosyjskiej, Rada Federacji, Duma Państwowa, Rząd Federacji Rosyjskiej, ustawodawcze (przedstawicielskie) organy podmiotów Federacji Rosyjskiej, jak również grupa licząca co najmniej jedną piątą członków Rady Federacji lub deputowanych do Dumy Państwowej.

Artykuł 135

1. Zgromadzenie Federalne nie może dokonać rewizji postanowień rozdziałów 1, 2 i 9 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

2¹. Jeśli wniosek o dokonanie rewizji postanowień rozdziałów 1, 2 i 9 Konstytucji Federacji Rosyjskiej uzyska poparcie trzech piątych głosów ogólnej liczby członków Rady Federacji i deputowanych do Dumy Państwowej, to zgodnie z federalną ustawą konstytucyjną zwołuje się Zgromadzenie Konstytucyjne.

3. Zgromadzenie Konstytucyjne albo potwierdza niezmiennosc Konstytucji Federacji Rosyjskiej, albo opracowuje projekt nowej Konstytucji Federacji Rosyjskiej, który zostaje przyjęty przez Zgromadzenie Konstytucyjne większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby jego członków lub poddany jest pod głosowanie ogólnonarodowe. W przypadku przeprowadzenia głosowania ogólnonarodowego Konstytucję Federacji Rosyjskiej uważa się za przyjętą, jeśli głosowała za nią więcej niż połowa wyborców biorących udział w głosowaniu, pod warunkiem, że w głosowaniu tym wzięła udział więcej niż połowa uprawnionych do głosowania.

¹ Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 12 kwietnia 1995 r. w sprawie wykładni artykułów 103 (ustęp 3), 105 (ustęp 2 i 5), 107 (ustęp 3), 108 (ustęp 2), 117 (ustęp 3) i 135 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 183.

Artykuł 136²

Zmiany w rozdziałach 3–8 Konstytucji Federacji Rosyjskiej uchwalane są w trybie przewidzianym dla uchwalenia federalnej ustawy konstytucyjnej i wchodzi w życie po zaaprobowaniu ich przez organy władzy ustawodawczej co najmniej dwóch trzecich podmiotów Federacji Rosyjskiej.

Artykuł 137³

1. Zmiany do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej określającego skład Federacji Rosyjskiej wprowadzane są na podstawie federalnej ustawy konstytucyjnej o przyjęciu do Federacji Rosyjskiej i utworzeniu w jej składzie nowego podmiotu Federacji Rosyjskiej oraz o zmianie konstytucyjnoprawnego statusu podmiotu Federacji Rosyjskiej.

2. W przypadku zmiany nazwy republiki, kraju, obwodu, miasta federalnego, obwodu autonomicznego i okręgu autonomicznego nowa nazwa podmiotu Federacji Rosyjskiej podlega włączeniu do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

² Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 31 października 1995 r. w sprawie wykładni artykułu 136 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 227.

³ Patrz Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z dnia 28 listopada 1995 r. w sprawie wykładni artykułu 137 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, s. 233.

PRZEPISY KOŃCOWE
I PRZEJŚCIOWE

PRZEPISY KOŃCOWE
I PRZEJŚCIOWE

CZĘŚĆ DRUGA

PRZEPISY KOŃCOWE I PRZEJŚCIOWE

1. Konstytucja Federacji Rosyjskiej wchodzi w życie z dniem jej oficjalnego opublikowania zgodnie z wynikiem głosowania ogólnonarodowego.

Dzień ogólnonarodowego głosowania 12 grudnia 1993 r. uważa się za dzień przyjęcia Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Jednocześnie traci moc Konstytucja (Ustawa Zasadnicza) Federacji Rosyjskiej – Rosji, uchwalona 12 kwietnia 1978 roku, z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami.

W przypadku niezgodności z przepisami Konstytucji Federacji Rosyjskiej przepisów Traktatu federacyjnego – Umowy o rozgraniczeniu zakresu działania i kompetencji między federalnymi organami władzy państwowej Federacji Rosyjskiej a organami władzy państwowej suwerennych republik wchodzących w skład Federacji Rosyjskiej, Umowy o rozgraniczeniu zakresu działania i kompetencji między federalnymi organami władzy państwowej Federacji Rosyjskiej a organami władzy państwowej krajów, obwodów oraz miast Moskwy i Sankt-Petersburga Federacji Rosyjskiej, Umowy o rozgraniczeniu zakresu działania i kompetencji między federalnymi organami władzy państwowej Federacji Rosyjskiej a organami władzy państwowej obwodu autonomicznego i okręgów autonomicznych wchodzących w skład Federacji Rosyjskiej, jak również innych umów między federalnymi organami władzy państwowej Federacji Rosyjskiej a organami władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej, oraz umów między organami władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej, obowiązują przepisy Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

2. Ustawy i inne akty prawne obowiązujące na terytorium Federacji Rosyjskiej przed wejściem w życie niniejszej Konstytucji mają zastosowanie w części niepozostającej w sprzeczności z Konstytucją Federacji Rosyjskiej.

3. Prezydent Federacji Rosyjskiej, wybrany zgodnie z Konstytucją (Ustawą Zasadniczą) Federacji Rosyjskiej – Rosji, od dnia wejścia w życie niniejszej Konstytucji wykonuje przewidziane przez nią kompetencje do upływu okresu, na jaki został wybrany.

4. Rada Ministrów – Rząd Federacji Rosyjskiej od dnia wejścia w życie niniejszej Konstytucji przejmuje określone przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej uprawnienia, obowiązki i odpowiedzialność Rządu Federacji Rosyjskiej oraz nazwę – Rząd Federacji Rosyjskiej.

5. Sądy w Federacji Rosyjskiej sprawują wymiar sprawiedliwości zgodnie z ich kompetencjami określonymi przez niniejszą Konstytucję.

Po wejściu w życie Konstytucji sędziowie wszystkich sądów Federacji Rosyjskiej zachowują swoje pełnomocnictwa do upływu okresu, na jaki zostali wybrani. Opróżnione stanowiska obsadzone są w trybie określonym przez niniejszą Konstytucję.

6. Do czasu wejścia w życie ustawy federalnej określającej tryb rozpoznawania spraw przez sąd z udziałem ławników utrzymany zostaje dotychczasowy tryb rozpatrywania przez sądy odpowiednich spraw.

Do czasu dostosowania ustawodawstwa karno-procesowego Federacji Rosyjskiej do przepisów niniejszej Konstytucji utrzymany zostaje dotychczasowy tryb aresztowania, osadzania w areszcie i zatrzymywania osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa.

7. Rada Federacji pierwszej kadencji i Duma Państwowa pierwszej kadencji wybierane są na okres dwóch lat.

8. Rada Federacji zbiera się na swoje pierwsze posiedzenie trzydziestego dnia po wybraniu. Pierwsze posiedzenie Rady Federacji otwiera Prezydent Federacji Rosyjskiej.

9. Deputowany do Dumy Państwowej pierwszej kadencji może być jednocześnie członkiem Rządu Federacji Rosyjskiej. Na deputowanych do Dumy Państwowej – członków Rządu Federacji Rosyjskiej nie rozciągają się przepisy niniejszej Konstytucji o immunitacie deputowanych w części dotyczącej odpowiedzialności

za działania (bądź zaniechanie) związane z wykonywaniem obowiązków służbowych.

Deputowani Rady Federacji pierwszej kadencji realizują swoje pełnomocnictwa na zasadzie niezawodowej.

WYKŁADNIA
KONSTYTUCJI
FEDERACJI ROSYJSKIEJ

WYKŁADNIA KONSTYTUCJI FEDERACJI ROSYJSKIEJ

WYKAZ POSTANOWIEŃ SĄDU KONSTYTUCYJNEGO FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 12-P z dnia 14 lipca 1997 r. w sprawie wykładni artykułu 66 (ustęp 4)	s. 139
Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 2-P z dnia 27 stycznia 1999 r. w sprawie wykładni artykułów: 71 (punkt „d”), 76 (ustęp 1), 112 (ustęp 1)	s. 152
Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 15-P z dnia 11 listopada 1999 r. w sprawie wykładni artykułów: 84 (punkt „b”), 99 (ustępy 1, 2 i 4), 109 (ustęp 1)	s. 161
Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 12-P z dnia 11 lipca 2000 r. w sprawie wykładni artykułów: 91, 92 (ustęp 2)	s. 168
Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 10-P z dnia 6 lipca 1999 r. w sprawie wykładni artykułu 92 (ustępy 2, 3)	s. 176
Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 2-P z dnia 12 kwietnia 1995 r. w sprawie wykładni artykułów: 103 (ustęp 3), 105 (ustępy 2, 5), 107 (ustęp 3), 108 (ustęp 2), 117 (ustęp 3), 135 (ustęp 2)	s. 183
Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 1-P z dnia 23 marca 1995 r. w sprawie wykładni artykułów: 105 (ustęp 4), 106	s. 190
Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 10-P z dnia 22 kwietnia 1996 r. w sprawie wykładni artykułu 107	s. 195
Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 28-P z dnia 11 grudnia 1998 r. w sprawie wykładni artykułu 111 (ustęp 4)	s. 207
Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 19-P z dnia 16 czerwca 1998 r. w sprawie wykładni artykułów: 125, 126 i 127	s. 214
Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 12-P z dnia 31 października 1995 r. w sprawie wykładni artykułu 136	s. 227
Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Nr 15-P z dnia 28 listopada 1995 r. w sprawie wykładni artykułu 137 (ustęp 2)	s. 233

WYKAZ POSTANOWIEŃ SĄDU
KONSTYTUCYJNEGO FEDERACJI ROSYJSKIEJ
(chronologicznie)

Postanowienie SK Nr 1-P z dnia 23 marca 1995 r.

Postanowienie SK Nr 2-P z dnia 12 kwietnia 1995 r.

Postanowienie SK Nr 12-P z dnia 31 października 1995 r.

Postanowienie SK Nr 15-P z dnia 28 listopada 1995 r.

Postanowienie SK Nr 10-P z dnia 22 kwietnia 1996 r.

Postanowienie SK Nr 12-P z dnia 14 lipca 1997 r.

Postanowienie SK Nr 19-P z dnia 16 czerwca 1998 r.

Postanowienie SK Nr 28-P z dnia 11 grudnia 1998 r.

Postanowienie SK Nr 2-P z dnia 27 stycznia 1999 r.

Postanowienie SK Nr 10-P z dnia 6 lipca 1999 r.

Postanowienie SK Nr 15-P z dnia 11 listopada 1999 r.

Postanowienie SK Nr 12-P z dnia 11 lipca 2000 r.

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

**w sprawie wykładni artykułu 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji
Rosyjskiej dotyczącego wchodzenia okręgu autonomicznego
w skład kraju albo obwodu**

Moskwa, 14 lipca 1997 r., Nr 12-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący M.V. Baglaj; sędziowie: È.M. Ametistov, N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadżiev, Û.M. Danilov, L.M. Žarkova, V.D. Zor'kin, A.L. Kononov, V.O. Lučin, T.G. Moršakova, V.I. Olejnik, Û.D. Rudkin, N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev,

z udziałem przedstawicieli Dumy Obwodu Tiumeńskiego – N.P. Baryšnikova, D.A. Kerimova i N.A. Vlasenko, Dumy Chanty-Mansyjskiego Okręgu Autonomicznego – S.S. Sobânina i N.A. Bogdanovoj, Dumy Państwowej Jamalsko-Nienieckiego Okręgu Autonomicznego – S.E. Korepanova i B.S. Krylova; a także pełnomocnego przedstawiciela Prezydenta Federacji Rosyjskiej w Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej S.M. Šahraâ,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także artykułu 3 (ustęp 1 punkt 4 oraz ustępów 2 i 3), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2), artykułów 36 i 105 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”,

rozpatrzył na otwartym posiedzeniu plenarnym sprawę wykładni wskazanych przepisów artykułu 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podstawą rozpatrzenia sprawy były wnioski Dumy Obwodu Tiumeńskiego, Dumy Chanty-Mansyjskiego Okręgu Autonomicznego i Dumy Państwowej Jamalsko-Nienieckiego Okręgu

Autonomicznego o dokonanie wykładni artykułu 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Przesłanką do rozpatrzenia sprawy było stwierdzenie niejasności treści artykułu 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, mówiącego o wchodzeniu okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu.

W związku z artykułem 48 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, sprawy związane z tymi wnioskami jako dotyczące tego samego przedmiotu zostały połączone w jednym postępowaniu.

Po wysłuchaniu wystąpienia sędziego sprawozdawcy V.O. Lučina, wyjaśnień przedstawicieli Dumy Obwodu Tiumeńskiego, Dumy Chanty-Mansyjskiego Okręgu Autonomicznego i Dumy Państwowej Jamalsko-Nienieckiego Okręgu Autonomicznego, pełnomocnego przedstawiciela Prezydenta Federacji Rosyjskiej w Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej, opinii eksperta – doktora nauk prawnych M.I. Piskotina, wystąpienia specjalisty – doktora nauk prawnych V.B. Isakova, a także zaproszonych na posiedzenie przedstawicieli organów władzy państwowej, po zbadaniu dostępnych materiałów, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

ustalił, co następuje:

1. Duma Obwodu Tiumeńskiego, Duma Chanty-Mansyjskiego Okręgu Autonomicznego i Duma Państwowa Jamalsko-Nienieckiego Okręgu Autonomicznego wnioskuje o dokonanie wykładni artykułu 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej dotyczącego pozostawiania okręgu autonomicznego w składzie kraju albo obwodu, a w szczególności określenia charakteru relacji między nimi i prawnych konsekwencji takiego „wchodzenia w skład kraju lub obwodu”¹.

¹ Użyte w poddanym wykładni artykule konstytucji określenie *входящих в состав* może być tłumaczone zarówno jako „wchodzących w skład” (tak jak w polskim tłumaczeniu Konstytucji Federacji Rosyjskiej), jak i jako „pozostające w składzie”. W niniejszym tłumaczeniu zachowano określenie przyjęte w polskim tłumaczeniu Konstytucji Federacji Rosyjskiej, wtedy gdy Postanowienie odwoływało się bezpośrednio do przepisów konstytucyjnych, a zatem stanowiło element języka prawnego. Natomiast we fragmentach, które można uznać za napisane językiem prawniczym, posilkowano się niekiedy bardziej jednoznacznym w języku polskim określeniem „pozostawania w składzie” (przypis tłumacza).

Duma Obwodu Tiumeńskiego stoi na stanowisku, że wskazane w artykule 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej „wchodzenie” okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu oznacza włączenie terytorium i ludności okręgu autonomicznego w skład terytorium i do ogółu ludności kraju albo obwodu. Ludność okręgu autonomicznego powinna, w konsekwencji, uczestniczyć w wyborach władzy prawodawczej (przedstawicielskiej) i wykonawczej (zwierzchnika administracji) kraju albo obwodu. Duma Obwodu Tiumeńskiego uważa ponadto, że wejście okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu zakłada częściowe rozszerzenie na ten okręg jurysdykcji władz państwowych kraju albo obwodu, w zakresie określonym na podstawie wzajemnego porozumienia i ustawy federalnej.

Ze swej strony organy prawodawcze okręgów autonomicznych uważają, że wchodzenie okręgu autonomicznego w skład terytorium kraju albo obwodu stanowi formę współdziałania dwóch podmiotów Federacji Rosyjskiej połączonych wspólnymi interesami regionalnymi i nie wpływa na konstytucyjnoprawny status okręgu autonomicznego, pozostającego równoprawnym podmiotem Federacji Rosyjskiej, dysponującym własnym terytorium i ludnością. Równocześnie uznają Obwód Tiumeński jedynie za wyodrębniony zbiór „południowych regionów” Federacji Rosyjskiej. „Wchodzenie”, wedle ich opinii, nie może stanowić podstawy do tworzenia przez obwód autonomiczny albo kraj, obszaru działania „połączonych” organów władzy państwowej, ani też do rozszerzenia jurysdykcji władz państwowych kraju albo okręgu na obszar okręgu autonomicznego. Wnioskodawcy uważają, że relacje okręgu autonomicznego z krajem albo obwodem mogą być regulowane wyłącznie na podstawie porozumień wzajemnych, to jest umów. Prawo federalne ze swej strony może natomiast regulować wzajemne relacje okręgu autonomicznego z krajem albo obwodem, w zakresie odnoszącym się do udziału obydwu podmiotów Federacji Rosyjskiej w realizacji uprawnień Federacji Rosyjskiej.

2. Przepisy artykułu 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej dotyczą stosunków z udziałem wszystkich autonomicznych okręgów, z wyjątkiem Czukockiego Okręgu Autonomicznego, który

z zachowaniem procedur konstytucyjnych wyszedł ze składu Obwodu Magadańskiego.

Artykuł 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej dotyczący wchodzenia okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu ma charakter potwierdzający. Użycie terminu „wchodzący” oznacza uznanie przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej stanu prawnego, obowiązującego przed jej wejściem w życie, zgodnie z którym okręgi autonomiczne, które nie dokonały zmiany swojego statusu nadal wchodzą w skład odpowiedniego kraju albo obwodu.

Wykładnia artykułu 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej nie może być przeprowadzona w oderwaniu od historycznej i systemowej analizy stosunków federalnych w Federacji Rosyjskiej. Status okręgów autonomicznych przed zawarciem Traktatu Federacyjnego i włączeniem jego postanowień do tekstu Konstytucji Federacji Rosyjskiej był regulowany Ustawą RFSRR z 20 listopada 1980 r. „O okręgach autonomicznych RFSRR”. Artykuł 1 przywołanej ustawy określał które z autonomicznych okręgów wchodziły w skład krajów i obwodów. W szczególności wskazano tam, że Chanty-Mansyjski Okręg Autonomiczny i Jamalsko-Nieniecki Okręg Autonomiczny wchodziły w skład Obwodu Tiumeńskiego. Znalazło to odzwierciedlenie także w ich późniejszych statutach. Na uznaniu dalszego pozostawiania autonomicznych okręgów w składzie kraju albo obwodu opierał się, w szczególności, Dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej z 27 października 1993 r., zatwierdzający „Podstawowe przepisy dotyczące wyborów do przedstawicielskich organów władzy państwowej kraju, obwodu, miasta o znaczeniu federalnym, obwodu autonomicznego i okręgu autonomicznego”. Zatwierdzone akty nakazywały przeprowadzanie wyborów do przedstawicielskich organów władzy państwowej krajów albo obwodów, w skład których wchodziły okręgi autonomiczne, na całym terytorium kraju albo obwodu, w tym także na terytorium odpowiednich okręgów autonomicznych. Stanowiło to, między innymi, podstawę prawną wyboru, w szczególności deputowanych do Dumy Obwodu Tiumeńskiego w 1994.

Do roku 1990 przepis Konstytucji mówiący o wchodzeniu okręgu autonomicznego w skład kraju lub obwodu miał charakter

bezwzględnie obowiązujący. Zgodnie z Ustawą RFSRR z 15 grudnia 1990 r. „O zmianach i uzupełnieniach Konstytucji (Ustawy zasadniczej) RFSRR” „okręg autonomiczny wchodzi w skład RFSRR i może wchodzić w skład kraju albo obwodu”. Tym samym norma konstytucyjna nabrała charakteru względnie obowiązującego. W kontekście ówczesnego statusu okręgu autonomicznego zarówno prawnego, jak i faktycznego, oznaczało to przyznanie mu prawa do wyjścia ze składu kraju albo obwodu i do wchodzenia bezpośrednio w skład Federacji Rosyjskiej. Z takiego właśnie stanowiska wychodziło orzeczenie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej w sprawie zbadania zgodności z Konstytucją Ustawy Federacji Rosyjskiej z 17 czerwca 1992 r. „o bezpośrednim wchodzeniu Czukockiego Okręgu Autonomicznego w skład Federacji Rosyjskiej”.

Zawarty w 1992 r. Traktat federacyjny również zawierał przepis o wchodzeniu okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu. Zgodnie z artykułem II Traktatu (ustęp 2), odnoszącym się do rozgraniczenia przedmiotów zarządzania i uprawnień między federalnymi organami władzy państwowej Federacji Rosyjskiej a władzami obwodu autonomicznego i okręgów autonomicznych wchodzących w skład Federacji Rosyjskiej, „organy władzy państwowej okręgów autonomicznych wchodzących w skład Federacji Rosyjskiej stanowią własne regulacje prawne w ramach swoich kompetencji i zgodnie z Podstawowymi zasadami prawodawstwa, kodeksami, ustawami Federacji Rosyjskiej, umowami z krajami albo obwodami, w skład których wchodzi okręgi autonomiczne”.

Konstytucja Federacji Rosyjskiej (artykuł 11 ustęp 3 i punkt 1 rozdziału „Przepisy końcowe i przejściowe”) stanowi, że Traktat federacyjny obowiązuje nadal w tej części, która nie jest sprzeczna z Konstytucją Federacji Rosyjskiej. W „Przepisach końcowych i przejściowych” Konstytucji Federacji Rosyjskiej wskazano wszystkie trzy części składowe Traktatu federacyjnego. Dopuszczają one różny poziom relacji wzajemnych między poszczególnymi typami podmiotów Federacji Rosyjskiej, przy zachowaniu możliwości wchodzenia okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu.

3. Przy zachowaniu zasady ciągłości Konstytucja Federacji Rosyjskiej przewiduje szereg istotnych zmian w regulacji stosunków

federacyjnych. Za jedną z podstaw ustroju konstytucyjnego uznaje zasadę równouprawnienia wszystkich podmiotów Federacji Rosyjskiej, w szczególności kraju, obwodu i okręgu autonomicznego. Co więcej, zasada równouprawnienia jest zasadą zwierzchnią, określającą status podmiotu Federacji Rosyjskiej, co znajduje odzwierciedlenie w artykule 5 (ustęp 1, 4), 72 (ustęp 2) oraz 76 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Jednocześnie zasada równouprawnienia podmiotów Federacji Rosyjskiej nie stoi na przeszkodzie pozostawania okręgu autonomicznego w składzie kraju albo obwodu.

Konstytucja Federacji Rosyjskiej zakłada konieczność zachowania historycznie ustalonej jedności państwa, stabilności i porządku konstytucyjnoprawnego w całej Federacji Rosyjskiej. Równocześnie, biorąc pod uwagę istniejące tradycje i specyfikę regulacji państwowo-prawnej w tym zakresie, dopuszcza indywidualne, szczególne rozwiązania, odnoszące się do konstytucyjnoprawnego statusu poszczególnych podmiotów Federacji Rosyjskiej. Zgodnie z artykułami 5 (ustęp 2) i 66 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej status kraju, obwodu czy też okręgu autonomicznego jest określony przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej i statutem przyjmowanym przez organ prawodawczy (przedstawicielski) właściwego podmiotu Federacji Rosyjskiej. Konstytucja Federacji Rosyjskiej przewiduje ponadto możliwość określenia statusu autonomicznych okręgów w inny sposób. Na wniosek organów ustawodawczych i wykonawczych okręgu autonomicznego może zostać uchwalona ustawa federalna o okręgu autonomicznym (artykuł 66 ustęp 3). Stosunki okręgów autonomicznych wchodzących w skład kraju lub obwodu mogą być regulowane przez ustawę federalną oraz umowę zawartą między organami władzy państwowej okręgu autonomicznego a, odpowiednio, organami władzy państwowej kraju lub obwodu (artykuł 66 ustęp 4).

Konstytucja Federacji Rosyjskiej, głosząc równość podmiotów Federacji Rosyjskiej (artykuł 5 ustęp 1), odrębnie podkreśla ich równość wzajemną w stosunkach z federalnymi organami władzy państwowej (artykuł 5 ustęp 4). Znaczenie równouprawnienia podmiotów Federacji Rosyjskiej w stosunkach z Federacją Rosyjską

zostało podkreślone także w artykule 72 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Wykładnia analizowanego tutaj artykułu 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej wychodzi z uznania prawnego i faktycznego pozostawania okręgu autonomicznego w składzie, odpowiednio kraju albo okręgu, za cechę charakteryzującą ich status na równi z budowaniem ich stosunków wzajemnych na zasadzie równoprawności podmiotów Federacji Rosyjskiej, ustanowionej w Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Równocześnie, przy stosowaniu zasady równoprawności należy brać pod uwagę także wszystkie inne przepisy, które tworzą podstawy porządku konstytucyjnego: ludowładztwo, poszanowanie praw i wolności człowieka i obywatela, zwierzchni charakter Konstytucji i ustaw federalnych, jedność i integralność terytorialną Federacji Rosyjskiej, federalizm, sprawowanie władzy państwowej na podstawie zasady podziału władz i inne. Nie pozwalają one na dokonywanie żadnych arbitralnych zmian, odnoszących się do statusu podmiotów Federacji Rosyjskiej, w szczególności także na jednostronne rozdzielanie władzy państwowej według innych zasad, niezależnie od tego, kto by do tego dążył – kraj, obwód czy też okręg autonomiczny.

4. Wchodzenie podmiotu Federacji Rosyjskiej w skład innego podmiotu ma charakter rzeczywisty tylko w przypadku włączenia jego terytorium do terytorium innego podmiotu, a ludności do ogółu ludności innego podmiotu. W istocie rzeczy to właśnie włączenie terytorium i ludności okręgu autonomicznego do terytorium i ludności kraju albo obwodu odróżnia ich relacje wzajemne od relacji z innymi podmiotami Federacji Rosyjskiej.

Kraj albo obwód, w którego składzie pozostaje okręg autonomiczny, stanowi konstrukcję państwowo-terytorialną, obejmującą obok jednostek administracyjno-terytorialnych (jednostek samorządu lokalnego) także inną formację państwowo-terytorialną, będącą podmiotem Federacji Rosyjskiej, a jednocześnie składową, choć wyodrębnioną, częścią kraju albo obwodu. Zmiana statusu zarówno kraju, obwodu, jak i okręgu autonomicznego może być przeprowadzona tylko w sposób określony w artykule 66 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Włączenie terytorium okręgu autonomicznego w skład terytorium kraju albo obwodu nie oznacza, że okręg autonomiczny traci swoje terytorium, które zostaje pochłonięte przez kraj albo obwód. W sensie prawnym terytorium określa przede wszystkim granice uprawnień władczych, mogących mieć różny szczebel i charakter. Na tym samym terytorium realizuje się władza federalna, władza podmiotów Federacji Rosyjskiej, władza samorządu lokalnego kilku szczebli, co jest w odpowiedni sposób uwarunkowane przez rozgraniczenie ich uprawnień.

5. Wchodzenie okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu, oznacza także uznanie ludności okręgu za integralną składową ludności kraju albo obwodu. W związku z tym ludność okręgu autonomicznego ma prawo, na równi z ludnością innych obszarów (części) kraju albo obwodu, do udziału w wyborach organów władzy prawodawczej i wykonawczej (zwierzchnika administracji) kraju albo obwodu. Z tej racji organy władzy państwowej okręgu autonomicznego są zobowiązane do podjęcia wszelkich przewidzianych prawem działań, mających na celu realizację tego prawa obywateli. Utrudnianie, w jakiegokolwiek formie, udziału ludności okręgu autonomicznego w takich wyborach stanowi naruszenie zasady ludowładztwa, a także praw wyborczych obywateli i jest sprzeczne z artykułami 3, 18, 32 i 72 (ustęp 1 punkt „a” i „b”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Równocześnie, na podstawie Konstytucji Federacji Rosyjskiej i zgodnie z obowiązującym prawem, okręg autonomiczny, kraj czy obwód mogą zawierać umowy konkretyzujące warunki i porządek powoływania organów władzy państwowej. Umowa taka nie może jednak zawierać regulacji, ograniczających prawa wyborcze obywateli okręgu autonomicznego, kraju czy obwodu. W przypadku braku takiej umowy należy stosować ustawodawstwo federalne i odpowiednie regulacje kraju albo okręgu.

Zgodnie z artykułem 11 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej władzę państwową w podmiotach Federacji Rosyjskiej sprawują tworzone przez nie organy władzy państwowej. Struktura organów władzy państwowej krajów, obwodów czy też okręgów autonomicznych jest określana przez te podmioty samodzielnie,

zgodnie z podstawami ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i ogólnymi zasadami organizacji przedstawicielskich i wykonawczych organów władzy państwowej, ustalonymi przez ustawę federalną (artykuł 77 ustęp 1).

Tym samym kraj albo obwód mają prawo do tworzenia własnych przedstawicielskich i wykonawczych organów władzy państwowej w drodze wyboru przez ogół ludności kraju albo obwodu, w tym także przez ludności okręgów autonomicznych, co daje prawne przesłanki rozdzielenia uprawnień w drodze uzgodnienia między władzami kraju albo obwodu i okręgu autonomicznego. Tym samym wykluczone jest tworzenie równoległych, dublujących się struktur władzy, ponieważ organy władzy państwowej kraju albo obwodu nie powinny wkraczać w obszar kompetencji okręgu autonomicznego. Jedną z gwarancji takiego stanu jest uznanie obowiązku zapewnienia zgodności statutów, ustaw i innych normatywnych aktów prawnych krajów, obwodów czy też okręgów autonomicznych z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i ustawami federalnymi, za wspólny zakres władztwa Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej (artykuł 72 ustęp 1 punkt „a” Konstytucji Federacji Rosyjskiej). Przepisy wskazanych normatywnych aktów prawnych, w tym także te, które określają tryb powoływania organów władzy państwowej kraju albo obwodu, powinny być wzajemnie uzgodnione.

Jeśli chodzi o powoływanie i działanie federalnych organów władzy państwowej, włączając w to także sąd i prokuraturę, działające w podmiotach Federacji Rosyjskiej, to należą one do zakresu władztwa Federacji Rosyjskiej (artykuły: 71 punkt „d” i „m”, 78 ustęp 1, 83 punkt „j” i 129 Konstytucji Federacji Rosyjskiej) i nie mają one związku z cechami szczególnymi statusu podmiotu Federacji Rosyjskiej.

6. Zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej kraj, obwód i okręg autonomiczny mają równe prawa przy realizowaniu prawa inicjatywy ustawodawczej (artykuł 104), tworzeniu Rady Federacji (artykuł 95 ustęp 2), przy zatwierdzaniu poprawek do rozdziałów 3–8 Konstytucji Federacji Rosyjskiej (artykuł 136). Pozostawanie okręgu autonomicznego w składzie kraju albo obwodu nie stoi na przeszkodzie jego udziałowi w procesach ustawodawczych

i dotyczących zawierania umów w relacjach tak z Federacją Rosyjską, jak i z innymi jej podmiotami.

Co więcej, pozostawianie okręgu autonomicznego w składzie kraju albo obwodu rodzi dla obydwu stron obowiązek budowania wzajemnych relacji z poszanowaniem wzajemnych interesów i zaniechania jednostronnych działań, jeżeli mogą one dotknąć wspólnych interesów kraju albo obwodu i okręgu autonomicznego, naruszając zasadę równoprawności, nie są oparte na prawie federalnym ani nie wynikają z umowy.

Wchodzenie okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu umożliwia rozszerzenie na ten okręg uprawnień władz państwowych kraju albo obwodu. Uprawnienia te różnią się jednakże od tych, które kraj albo obwód realizuje w stosunku do swoich innych części, ponieważ okręg autonomiczny, który jest częścią kraju albo okręgu, nie stanowi jednostki administracyjno-terytorialnej, ale pozostaje równorzędnym podmiotem Federacji Rosyjskiej.

Poza sferą zastrzeżoną dla władztwa Federacji Rosyjskiej i tą, która leży w zakresie uprawnień Federacji Rosyjskiej we wspólnym zakresie władztwa Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej, kraj albo obwód i okręg autonomiczny jako samodzielne i równoprawne podmioty Federacji Rosyjskiej dysponują pełnią władzy państwowej i mają prawo do wzajemnego przekazywania sobie części swoich uprawnień na zasadzie dobrowolności, w drodze umowy między odpowiadającymi sobie organami władzy państwowej lub poprzez przyjęcie ustawy prawa kraju, obwodu albo okręgu.

We wspólnym zakresie władztwa Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej rozszerzenie uprawnień władz państwowych kraju albo obwodu na okręg autonomiczny jest dozwolone i określone przez prawo federalne lub umowę między odpowiadającymi sobie organami władzy państwowej okręgu autonomicznego i kraju albo obwodu.

Dla zapewnienia porządku konstytucyjnego strony są zobowiązane do podjęcia wszelkich niezbędnych działań, prowadzących do uzgodnienia stanowisk. W przypadku braku takiej zgody

ustawodawca federalny powinien uchwalić ustawę federalną mającą na celu zagwarantowanie praw i interesów zarówno Federacji Rosyjskiej, jak i jej podmiotów, w tym także okręgu autonomicznego i kraju albo obwodu, w skład którego on wchodzi.

Na podstawie przedstawionych argumentów i kierując się artykułami 72, 74, 75 i 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Wykładnia przepisów zawartych w artykule 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej ma charakter generalny i odnosi się do relacji wszystkich autonomicznych okręgów, wchodzących w skład kraju albo obwodu. Wykładnia niniejsza dotyczy wyłącznie przepisu Konstytucji mówiącego o wchodzeniu okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu, w ramach wyznaczonych wnioskami, które zostały przedstawione Sądowi Konstytucyjnemu Federacji Rosyjskiej przez organy władzy ustawodawczej Obwodu Tiumeńskiego, Chanty-Mansyjskiego Okręgu Autonomicznego i Jamalsko-Nienieckiego Okręgu Autonomicznego.

2. Wchodzenie okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu, w rozumieniu artykułu 66 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, oznacza taki stan konstytucyjnoprawny, zgodnie z którym okręg autonomiczny będący równoprawnym podmiotem Federacji Rosyjskiej jest jednocześnie częścią innego podmiotu Federacji Rosyjskiej – kraju albo obwodu. Stan taki określa zarówno właściwości statusu okręgu autonomicznego, jak i statusu kraju albo obwodu, w którego skład wchodzi. Ich wzajemne relacje różnią się od relacji tych podmiotów z innymi podmiotami Federacji Rosyjskiej: „wchodzenie w skład” rodzi spoczywający na władzach państwowych obu równorzędnych podmiotów Federacji Rosyjskiej obowiązek zapewnienia utrzymania integralności terytorialnej i jedności w interesie ludności kraju albo obwodu.

3. Wchodzenie okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu nie zmienia istoty ich statusu konstytucyjnoprawnego jako podmiotów Federacji Rosyjskiej i nie oznacza, że okręg autonomiczny

traci elementy swojego statusu – terytorium, ludność, system organów państwowych, statut, prawodawstwo i inne. „Wchodzenie w skład” nie ogranicza statusu okręgu autonomicznego jako równoprawnego podmiotu Federacji Rosyjskiej, ponieważ ma on prawo swobodnego dysponowania zakresem uprawnień przyznanych mu w Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Równoprawność i samodzielność okręgu autonomicznego w odniesieniu do jego terytorium i zakresu uprawnień są zapewnione, obok innych gwarancji konstytucyjnych, także i tym, że zmiana jego statusu zgodnie z artykułem 66 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej nie wymaga akceptacji ani uprzedniego zezwolenia kraju albo obwodu.

4. Wchodzenie okręgu autonomicznego w skład kraju albo obwodu oznacza, że kraj albo obwód dysponuje jednolitymi: terytorium i ludnością, których częściami są terytorium i ludność okręgu autonomicznego, a ponadto organami władzy państwowej, których uprawnienia rozciągają się na terytorium okręgów autonomicznych w przypadkach i w granicach określonych przez prawo federalne, statuty odpowiednich podmiotów Federacji Rosyjskiej i umowy między ich organami władzy państwowej.

Poza sferami: zastrzeżoną dla władztwa Federacji Rosyjskiej oraz leżącą w zakresie uprawnień Federacji Rosyjskiej we wspólnym zakresie władztwa Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej, kraj albo obwód i okręg autonomiczny, jako samodzielne i równoprawne podmioty Federacji Rosyjskiej, dysponują pełnią władzy państwowej i mają prawo do wzajemnego przekazywania sobie części swoich uprawnień na zasadzie dobrowolności, w drodze umowy między odpowiadającymi sobie organami władzy państwowej, czy też w innej formie, w tym poprzez przyjęcie ustawy kraju, obwodu albo okręgu autonomicznego.

W sferze wspólnego działania Federacji Rosyjskiej i podmiotów Federacji Rosyjskiej, uprawnienia władz państwowych kraju albo obwodu na terytorium okręgu autonomicznego są realizowane w zakresie wyznaczonym przez prawo federalne i umowy między odpowiadającymi sobie organami władzy państwowej, które

są zobowiązane do podjęcia wszelkich niezbędnych działań, prowadzących do uzgodnienia stanowisk. Brak umowy nie może stanowić przeszkody w rozszerzeniu jurysdykcji władz państwowych kraju albo obwodu na okręg autonomiczny. Ustawodawca federalny, dążąc do zapewnienia porządku konstytucyjnego, powinien w takiej sytuacji uchwalić ustawę federalną gwarantującą zarówno prawa i interesy Federacji Rosyjskiej, jak i jej podmiotów, w tym okręgu autonomicznego i kraju albo obwodu, w skład którego on wchodzi.

5. Zgodnie z artykułem 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” dokonana przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w niniejszym Postanowieniu wykładnia jest oficjalna i obowiązująca.

6. Zgodnie z artykułem 79 (ustęp 1 i 2) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie jest ostateczne, nie podlega zaskarżeniu, wchodzi w życie natychmiast po jego ogłoszeniu i działa bezpośrednio.

7. Zgodnie z artykułem 78 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej”, „Gazecie Rosyjskiej”, a także w innych oficjalnych publikatorach organów władzy Federacji Rosyjskiej i jej podmiotów – obwodów autonomicznych, krajów i okręgów. Postanowienie należy opublikować także w „Wiadomościach Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
M.V. Bağlaj;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej: È.M. Amestov, N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadźiev, Û.M. Danilov, L.M. Žarkova, V.D. Zor'kin, A.L. Kononov, V.O. Lučin T.G. Mořakova V.I. Olejnik, Û.D. Rudkin, N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev².

² Tekst Postanowienia jest dostępny na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/65786/65786.htm>.

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

**w sprawie wykładni artykułów 71 (punkt „d”), 76 (ustęp 1)
i 112 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej**

Moskwa, 27 stycznia 1999 r. Nr 2-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący M.V. Baglaj; sędziowie: N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadźiev, Ū.M. Danilov, L.M. Źarkova, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lućin, T.G. Moršakova, V.I. Olejnik, Ū.D. Rudkin, N.V. Seleznev, A.Â. Sliva, V.G. Strekozov, O.S. Hohrâkova, V.G. Âroslavcev,

z udziałem przedstawicieli Dumy Państwowej, jako strony zwracającej się z wnioskiem do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej – doktora nauk prawnych V.G. Višnâkova, doktora nauk prawnych V.V. Lazareva i doktora nauk prawnych V.A. Savel'eva,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także artykułu 3 (ustęp 1 punkt 4), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2) oraz artykułów 36, 74 i 105 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”,

rozpatrzył na otwartym posiedzeniu sprawę wykładni artykułów 71 (punkt „d”), 76 (ustęp 1) i 112 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podstawą rozpatrzenia sprawy był wniosek Dumy Państwowej o dokonanie wykładni przepisów artykułów 71 (punkt „d”), 76 (ustęp 1) i 112 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Przesłanką dla rozpatrzenia sprawy było stwierdzenie niejasności treści wskazanych przepisów konstytucyjnych.

Po wysłuchaniu wystąpienia sędziego sprawozdawcy V.G. Strekozova, wyjaśnień przedstawionych przez przedstawicieli Dumy

Państwowej, wystąpien zaproszonych na posiedzenie przedstawicieli: Prezydenta Federacji Rosyjskiej – pełnomocnego przedstawiciela Prezydenta Federacji Rosyjskiej przy Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej M.A. Mitùkova, Rządu Federacji Rosyjskiej – S.N. Ivanova, Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej – B.A. Gorohova, po zbadaniu przedstawionych dokumentów i innych materiałów, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej ustalił, co następuje:

1. Artykuł 71 (punkt „d”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej włącza w zakres władztwa Federacji Rosyjskiej ustanowienie systemu federalnych organów władzy ustawodawczej, wykonawczej i sędowniczej, tryb ich organizacji i działania, a także tworzenie federalnych organów władzy państwowej. Artykuł 76 Konstytucji Federacji Rosyjskiej w ustępie 1 stanowi, że w sprawach objętych zakresem władztwa Federacji Rosyjskiej uchwała się federalne ustawy konstytucyjne oraz ustawy federalne mające bezpośrednie zastosowanie na całym terytorium Federacji Rosyjskiej. Zgodnie z artykułem 112 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej, nie później niż w ciągu tygodnia od daty powołania, przedstawia Prezydentowi Federacji Rosyjskiej wnioski dotyczące struktury federalnych organów władzy wykonawczej.

W opinii Dumy Państwowej, w związku z artykułami 71 (punkt „d”) i 76 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, system federalnych organów władzy wykonawczej, tryb ich organizacji i działania określane są w drodze ustawodawczej. Duma Państwowa uważa także, że pojęcie „systemu federalnych organów władzy wykonawczej” obejmuje Rząd Federacji Rosyjskiej, którego tryb działania jest określane przez federalną ustawę konstytucyjną, a także inne federalne organy władzy wykonawczej, których kształt, tryb organizacji i działania powinny być określane przez ustawy federalne.

Pojęcie „struktura federalnych organów władzy wykonawczej” (użyte w artykule 112 ustęp 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej), Duma Państwowa interpretuje jako odnoszące się do wewnętrznej organizacji każdego z osobna federalnego organu władzy

wykonawczej; taka właśnie wewnętrzna organizacja, zdaniem wnioskodawcy, jest przedstawiana przez Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, zgodnie z artykułem 112 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, do zatwierdzenia Prezydentowi Federacji Rosyjskiej.

2. Przepis artykułu 71 (punkt „d”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej stanowi, że w zakresie władztwa Federacji Rosyjskiej leży ustanowienie systemu federalnych organów władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej, tryb ich organizacji i działania, a także tworzenie federalnych organów władzy państwowej. W artykule tym jest zatem mowa o systemie federalnych organów władzy we wszystkich wymienionych gałęziach władzy państwowej, w ich wzajemnych powiązaniach i działaniach wzajemnych.

Konstytucja Federacji Rosyjskiej, w artykule 11 (ustęp 1), wskazuje wprost te organy federalne, które są częścią jednolitego systemu federalnych organów władzy. Zgodnie z tą normą władzę państwową w Federacji Rosyjskiej sprawują Prezydent Federacji Rosyjskiej, Zgromadzenie Federalne (Rada Federacji i Duma Państwowa), Rząd Federacji Rosyjskiej i sądy Federacji Rosyjskiej. Konstytucyjne podstawy organizacji i działania jednolitego systemu federalnych organów władzy państwowej wynikają z podziału władzy państwowej na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, a ponadto z gwarancji niezależności organów, które władzę sprawują (artykuł 10 Konstytucji Federacji Rosyjskiej).

U podstawy regulacji zawartej w przepisie artykułu 71 (punkt „d”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej leży wewnętrzna, organiczna jedność systemu federalnych organów władzy państwowej, wynikająca z treści artykułu 3 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, zgodnie z którym podmiotem suwerenności i jedynym źródłem władzy w Federacji Rosyjskiej jest jej wielonarodowościowy naród, i która znajduje odzwierciedlenie w przepisach artykułu 5 (ustęp 3), mówiącego o jednolitości systemu władzy państwowej jako jednej z podstaw federacyjnego ustroju Federacji Rosyjskiej. Cechy szczególnie regulacji prawnej odnoszącej się do organizacji i działania organów federalnych, należących do poszczególnych gałęzi władzy państwowej, zostały określone w odrębnych przepisach

Konstytucji Federacji Rosyjskiej (rozdział 4 „Prezydent Federacji Rosyjskiej”, rozdział 5 „Zgromadzenie Federalne”, rozdział 6 „Rząd Federacji Rosyjskiej”, rozdział 7 „Władza sądownicza i Prokuratura”) i zostały skonkretyzowane w szeregu federalnych ustaw konstytucyjnych i ustaw federalnych.

Tym samym przez system federalnych organów władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej, którego określenie leży w zakresie władztwa Federacji Rosyjskiej (artykuł 71 punkt „d” Konstytucji Federacji Rosyjskiej), należy rozumieć jednolitość powiązanych ze sobą organów federalnych poszczególnych gałęzi władzy państwowej, która, na zasadzie rozgraniczenia uprawnień do wykonywania funkcji ustawodawczych, wykonawczych i sądowych, zapewnia równowagę tych władz, system ich wzajemnej kontroli i równowagi.

3. Z pojęciem „systemu federalnych organów władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej”, użytym w artykule 71 (punkt „d”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ściśle związane jest pojęcie „systemu federalnych organów władzy wykonawczej”, o którego interpretację prosi Duma Państwowa. Będąc elementem jednolitego systemu federalnych organów władzy publicznej, federalne organy władzy wykonawczej tworzą także, ze swej strony, wyodrębniony system, posiadający własną strukturę. Równocześnie na poziomie regulacji konstytucyjnej nie przedstawiono ani zamkniętego wyczerpania federalnych organów władzy wykonawczej, ani ich możliwych typów, różniących się odmiennym statusem prawnym. Konstytucja Federacji Rosyjskiej, odnosząc się do systemu federalnych organów władzy wykonawczej, reguluje jedynie kwestie dotyczące organizacji i działania Rządu Federacji Rosyjskiej, który – zgodnie z jej artykułem 110 – sprawuje władzę wykonawczą w Federacji Rosyjskiej, określa skład Rządu Federacji Rosyjskiej, a także uprawnienia federalnych organów władzy wykonawczej do tworzenia własnych organów terenowych (artykuł 78 ustęp 1).

Duma Państwowa łączy interpretację pojęcia „system federalnych organów władzy wykonawczej” z pytaniem, jaki akt powinien zatwierdzać kształt takiego systemu – ustawa federalna czy też

dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Idzie tu, w istocie rzeczy, o wyjaśnienie, czy dopuszczalne jest regulowanie zakresu działania Federacji Rosyjskiej w formach prawnych, które nie zostały wskazane w artykule 76 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

W rozumieniu artykułów 71 (punkt „d”), 72 (punkt „m”), 76 (ustępy 1 i 2) i 77 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, wyodrębnienie rodzajów federalnych organów władzy wykonawczej, w zakresie pozostającym we wzajemnej relacji z regulacją ogólnych zasad organizacji i działania systemu organów władzy publicznej jako całości, dokonuje się w formie ustawy federalnej. Nie wyklucza to jednak możliwości uregulowania tych kwestii innymi aktami normatywnymi na podstawie przepisów Konstytucji Federacji Rosyjskiej, określających uprawnienia Prezydenta Federacji Rosyjskiej (artykuły 80, 83, 84, 86, 87 i 89), a także tych, które regulują tryb tworzenia i działania Rządu Federacji Rosyjskiej (artykuły 110, 112, 113 i 114).

Takie stanowisko prawne zostało wyrażone przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w wyroku wydanym 9 stycznia 1998 r. w sprawie zbadania zgodności z Konstytucją Kodeksu Leśnego Federacji Rosyjskiej. W wyroku wskazano, że istotnego sensu przepisów, określających formy regulacji prawnej w sprawach objętych zakresem władztwa Federacji Rosyjskiej, zawartych w artykule 76 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, nie można szukać w oderwaniu od innych przepisów konstytucyjnych. Zgodnie z artykułami 90, 115 i 125 (ustęp 2 punkt „a”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, Prezydent Federacji Rosyjskiej i Rząd Federacji Rosyjskiej przyjmują własne akty prawne, w tym także akty o charakterze normatywnym, dotyczące spraw Federacji Rosyjskiej.

Samo tylko przypisanie tej lub innej kwestii do zakresu władztwa Federacji Rosyjskiej (artykuł 71 Konstytucji Federacji Rosyjskiej) nie stoi zatem na przeszkodzie jej uregulowaniu przez inne niż ustawy akty normatywne, chyba że sama Konstytucja Federacji Rosyjskiej to wyklucza, wymagając dla uregulowania konkretnej kwestii przyjęcia federalnej ustawy konstytucyjnej lub ustawy federalnej. W konsekwencji, w okresie poprzedzającym przyjęcie odpowiednich aktów ustawowych, Prezydent Federacji Rosyjskiej

może wydawać dekrety, dotyczące określenia systemu federalnych organów władzy wykonawczej, trybu ich organizacji i działania. I tak Dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej z 14 sierpnia 1996 r. Nr 1176 „O systemie federalnych organów władzy wykonawczej” określił następujące rodzaje federalnych organów władzy wykonawczej: ministerstwa Federacji Rosyjskiej (ministerstwa federalne), komitety państwowe Federacji Rosyjskiej, komisje federalne Rosji, służby federalne Rosji, agencje rosyjskie, federalne organy nadzoru Rosji, a także inne federalne organy wykonawcze. Wszelako akty takiego rodzaju nie mogą być sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i ustawami federalnymi (artykuł 15 ustęp 1, artykuł 90 ustęp 3, artykuł 115 ustęp 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej).

4. Dokonując wykładni pojęcia „struktura federalnych organów władzy wykonawczej”, zawartego w artykule 112 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, należy uwzględnić, że artykuł ten znajduje się w rozdziale 6 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, regulującym kwestie tworzenia i działania Rządu Federacji Rosyjskiej i jest systemowo związany z przepisem artykułu 83 (punkt „e”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, określającym uprawnienia Prezydenta Federacji Rosyjskiej, który na wniosek Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej powołuje na stanowiska zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej oraz ministrów federalnych. Z przepisów tych wynika, że struktura federalnych organów władzy wykonawczej, którą Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej, zgodnie z artykułem 112 (ustęp 1), przedstawia Prezydentowi Federacji Rosyjskiej nie później niż w ciągu tygodnia od daty powołania, zawiera wyliczenie takich organów, stanowiące podstawę zgłaszania kandydatur na odpowiednie stanowiska w Rządzie Federacji Rosyjskiej (artykuł 112 ustęp 2 Konstytucji Federacji Rosyjskiej).

Struktura federalnych organów władzy wykonawczej jest z góry określona przez zadania i uprawnienia Rządu Federacji Rosyjskiej w zakresie sprawowania władzy wykonawczej, określone w artykule 114 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a w szczególności w Federalnej ustawie konstytucyjnej „O Rządzie Federacji Rosyjskiej”. Dla realizacji tych uprawnień tworzone są również inne organy

federalne, tworzące wspólnie z Rządem Federacji Rosyjskiej strukturę federalnych organów władzy wykonawczej.

Kwestie związane z określeniem struktury federalnych organów władzy wykonawczej są zatem regulowane bezpośrednio przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej (artykuły 80, 83, 90, 110, 112, 114 i 115) i na jej podstawie w Federalnej ustawie konstytucyjnej „O Rządzie Federacji Rosyjskiej”, a także w dekretach Prezydenta Federacji Rosyjskiej, w szczególności w Dekrecie Prezydenta Federacji Rosyjskiej z 22 września 1998 r. Nr 1142, który zatwierdził strukturę federalnych organów władzy wykonawczej i listę nazw organów wchodzących w jej skład.

Zmiany i uzupełnienia odnoszące się do struktury federalnych organów władzy wykonawczej w celu ich reorganizacji mogą być także wprowadzane dekretami Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Zgodnie z brzmieniem artykułów 106 (punkt „a”), 114 (ustęp 1 punkt „a”) i 115 (ustęp 1), a także artykułów 90 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, taka reorganizacja może być jednakże przeprowadzona tylko w ramach środków, określonych przez federalną ustawę budżetową na dany rok.

Na podstawie przedstawionych argumentów i kierując się artykułem 71 (ustęp 1 i 2), artykułami 72, 74 i 75 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Z przepisów zawartych w artykułach 71 (punkt „d”) i 76 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej w powiązaniu z jej artykułem 5 (ustęp 3), artykułami 10, 11, 72 (punkt „m”), 77, 78 (ustęp 1), i artykułu 110 wynika, że system federalnych organów władzy wykonawczej obejmuje Rząd Federacji Rosyjskiej, składający się z Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, zastępców Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej i ministrów federalnych, a także ministerstw i innych federalnych organów władzy wykonawczej, które zostały wskazane w Federalnej ustawie konstytucyjnej „O Rządzie Federacji Rosyjskiej”, a także w innych ustawach federalnych. W kwestiach dotyczących systemu federalnych

organów władzy wykonawczej, które nie zostały uregulowane przez ustawodawcę, Prezydent Federacji Rosyjskiej może wydać dekrety, które nie mogą być sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i ustawami federalnymi.

2. Z treści artykułu 112 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w związku z jej artykułami 71 (punkt „d”), 83 (punkt „e”), 110, 111, 114 i 115, wynika, że zawarte tam pojęcie „struktura federalnych organów władzy wykonawczej” obejmuje także listę poszczególnych organów, wchodzących w skład systemu federalnych organów władzy wykonawczej, służących realizacji przez Rząd Federacji Rosyjskiej powierzonych mu zadań i uprawnień. Wniosek w sprawie struktury federalnych organów władzy wykonawczej jest przedstawiany przez Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej nie później niż w ciągu tygodnia od daty jego powołania i jest zatwierdzany dekretem Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

Zmiany i uzupełnienia odnoszące się do struktury federalnych organów władzy wykonawczej, mające na celu ich reorganizację, mogą być wprowadzane także dekretami Prezydenta Federacji Rosyjskiej, nie mogą być jednak sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i ustawami federalnymi (artykuł 90 ustęp 3 Konstytucji Federacji Rosyjskiej). Zgodnie z brzmieniem artykułów 106 (punkt „a”), 114 (ustęp 1 punkt „a”) i 115 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej taka reorganizacja może być przeprowadzona tylko w ramach środków, określonych przez federalną ustawę budżetową na dany rok.

3. Zgodnie z artykułem 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” dokonana przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w niniejszym Postanowieniu wykładnia jest oficjalna i obowiązująca dla wszystkich organów władz przedstawicielskich, wykonawczych i sądowniczych, przedsiębiorstw, instytucji, organizacji, urzędników, obywateli i ich związków.

4. Zgodnie z artykułem 76 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie jest ostateczne, nie podlega zaskarżeniu, wchodzi w życie natychmiast po jego ogłoszeniu i działa bezpośrednio.

5. Zgodnie z artykułem 78 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej” i „Gazecie Rosyjskiej”. Postanowienie należy opublikować także w „Wiadomościach Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
M.V. Baglaj;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej: N.T. Vედernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadžiev, Ū.M. Danilov, L.M. Źarkova, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lučin, T.G. Moršakova, V.I. Olejnik, Ū.D. Rudkin, N.V. Seleznev, A.Ā. Sliva, V.G. Strekozov, O.S. Hohrākova, V.G. Āroslavcev³.

³ Tekst Postanowienia jest dostępny na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/80063/80063.htm>.

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

w sprawie wykładni artykułów 84 (punkt „b”), 99 (ustęp 1, 2, 4),
109 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej

Moskwa, 11 listopada 1999 roku Nr 15-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący M.V. Baġlaj; sędziowie: N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadźiev, Ū.M. Danilov, L.M. Źarkova, G.A. Źilin, V.D. Zor’kin, A.L. Kononov, V.O. Luċin, T.G. Morśakova, Ū.D. Rudkin, N.V. Seleznev, A.Â. Sliva, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev,

z udziałem przedstawicieli Dumy Państwowej, zwracającej się z wnioskiem do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej – deputowanego do Dumy Państwowej S.A. Popova i adwokata Ū.A. Kostanova,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także artykułu 3 (ustęp 1 punkt 4 oraz ustępów 2 i 3), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2), artykułów 36, 74 i 105 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”,

rozpatrzył na otwartym posiedzeniu sprawę dotyczącą wykładni artykułu 84 (punkt „b”), artykułu 99 (ustęp 1, 2 i 4) oraz artykułu 109 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podstawą rozpatrzenia sprawy był wniosek Dumy Państwowej, dotyczący wykładni wskazanych przepisów Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Po wysłuchaniu wystąpienia sędziego sprawozdawcy N.V. Vitruka, wyjaśnień przedstawicieli Dumy Państwowej, zeznań świadka B.A. Moiseeva, wystąpienia zaproszonego na posiedzenie

pełnomocnego przedstawiciela Prezydenta Federacji Rosyjskiej przy Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej M.A. Mityukowa, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

ustalił, co następuje:

1. Zgodnie z artykułem 84 (punkt „b”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej Prezydent Federacji Rosyjskiej rozwiązuje Dumę Państwową w przypadkach i w sposób przewidziany przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej.

Zgodnie z artykułem 99 Konstytucji Federacji Rosyjskiej: Zgromadzenie Federalne jest organem pracującym stale (ustęp 1); Duma Państwowa zbiera się na pierwsze posiedzenie trzydziestego dnia po jej wybraniu; Prezydent Federacji Rosyjskiej może zwołać posiedzenie Dumy Państwowej przed tym terminem (ustęp 2); z chwilą rozpoczęcia obrad Dumy Państwowej nowej kadencji wygasają pełnomocnictwa Dumy Państwowej poprzedniej kadencji (ustęp 4).

Zgodnie z artykułem 109 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej Duma Państwowa może zostać rozwiązana przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadkach określonych w artykułach 111 i 117 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a mianowicie: po trzykrotnym odrzuceniu przez Dumę Państwową przedstawionych kandydatur na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej (artykuł 111 ustęp 4), przy powtórnie, w ciągu trzech miesięcy, wyrażonym wotum nieufności wobec Rządu Federacji Rosyjskiej, o ile Prezydent Federacji Rosyjskiej nie zdymisjonuje Rządu Federacji Rosyjskiej (artykuł 117 ustęp 3), w przypadku odmowy przez Dumę Państwową udzielenia wotum zaufania dla Rządu Federacji Rosyjskiej, o ile Prezydent Federacji Rosyjskiej nie podejmie decyzji o jego zdymisjonowaniu (artykuł 117 ustęp 4).

Duma Państwowa dostrzega niejasności w treści przywołanych postanowień Konstytucji Federacji Rosyjskiej, dotyczących określenia chwili wygaśnięcia kompetencji Dumy Państwowej, w przypadku jej rozwiązania przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Zdaniem wnioskodawcy, uprawnienia Dumy Państwowej w tym przypadku ustają z chwilą rozpoczęcia pracy Dumy Państwowej nowej kadencji, ponieważ Konstytucja Federacji Rosyjskiej nie ustanawia żadnego

innego momentu wygaśnięcia kompetencji Dumy Państwowej, poza wskazanym w artykule 99 ustęp 4 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Dla poparcia swojego stanowiska wnioskodawca wskazał na przepisy Konstytucji Federacji Rosyjskiej mówiące o Zgromadzeniu Federalnym jako organie pracującym stale (artykuł 99 ustęp 1) oraz o chwili wygaśnięcia pełnomocnictw Dumy Państwowej poprzedniej kadencji (artykuł 99 ustęp 4). Wnioskodawca uważa, że w okresie następującym po jej rozwiązaniu, Duma Państwowa jest zobowiązana do rozpatrzenia przedstawionej przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej kandydatury na Przewodniczącego Rządu, zgodnie z artykułem 111 (ustęp 2 i 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej; Duma Państwowa, na mocy artykułu 88 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, powinna także zostać niezwłocznie poinformowana przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej o wprowadzeniu przez niego stanu wyjątkowego na terytorium Federacji Rosyjskiej lub w jej poszczególnych częściach.

Zgodnie ze stanowiskiem wnioskodawcy wynika z tego, że Duma Państwowa po rozwiązaniu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej nadal wykonuje swoje uprawnienia aż do chwili rozpoczęcia pracy Dumy Państwowej nowej kadencji.

2. Zgodnie z dosłownym brzmieniem artykułu 84 (punkt „b”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej przypadki i tryb rozwiązania Dumy Państwowej przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej określa Konstytucja Federacji Rosyjskiej. Takie uprawnienie Prezydenta Federacji Rosyjskiej przewidziane zostało w artykułach: 109 (ustęp 1), 111 (ustęp 4) i 117 (ustęp 3 i 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Na mocy postanowień Konstytucji Federacji Rosyjskiej żaden inny organ władzy państwowej nie ma prawa rozwiązać Dumy Państwowej. W konsekwencji Federalna ustawa konstytucyjna z dnia 10 października 1995 r. „O referendum Federacji Rosyjskiej” zakazuje formułowania pytań referendalnych, odnoszących się do przedterminowego zakończenia lub przedłużenia kadencji Dumy Państwowej (artykuł 3 ustęp 2 punkt 2).

Rozwiązanie Dumy Państwowej jako konstytucyjnoprawny sposób rozwiązywania możliwych konfliktów między Prezydentem

Federacji Rosyjskiej a Dumą Państwową, związanych z powołaniem Rządu Federacji Rosyjskiej (artykuł 111 ustęp 4 Konstytucji Federacji Rosyjskiej), a także między Dumą Państwową a Rządem Federacji Rosyjskiej, polegających na wyrażeniu wotum nieufności dla Rządu Federacji Rosyjskiej lub odmowie udzielenia Rządowi wotum zaufania (artykuł 117 ustęp 3 i 4 Konstytucji Federacji Rosyjskiej), służy osiągnięciu konstytucyjnego celu, którym jest zapewnienie powołania Rządu Federacji Rosyjskiej we właściwym czasie lub, odpowiednio, kontynuowanie działania Rządu Federacji Rosyjskiej, wspieranego przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej mimo wotum nieufności wyrażonego Rządowi Federacji Rosyjskiej przez Dumę Państwową.

3. Zgromadzenie Federalne, składające się z Rady Federacji i Dumy Państwowej, zostało uznane w artykule 99 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej za organ pracujący stale. Dla zapewnienia Zgromadzeniu Federalnemu takiego statusu konstytucyjnego, na Prezydencie Federacji Rosyjskiej spoczywa obowiązek jednoczesnego z rozwiązaniem Dumy Państwowej (a w przypadku przewidzianym w artykule 111 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, równoczesnego z mianowaniem Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej), wyznaczenia daty wyborów tak, aby ponownie wybrana Duma Państwowa zebrała się nie później niż w cztery miesiące od chwili rozwiązania zgodnie z treścią artykułu 109 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Tym samym chwila rozwiązania Dumy Państwowej zbiega się z wyznaczeniem daty nowych wyborów, a wszystkie działania wyborcze i zwołanie nowo wybranej Dumy Państwowej na pierwsze posiedzenie, muszą zostać przeprowadzone w terminach określonych przez wskazane przepisy konstytucyjne. W tym celu ustawodawca może ustalić także niezbędne wymagania dodatkowe, dotyczące terminu wyborów i procedur wyborczych. Z kolei Prezydentowi Federacji Rosyjskiej przysługuje prawo zwołania posiedzenia nowo wybranej Dumy Państwowej przed terminem końcowym wyznaczonym na trzydziesty dzień po jej wybraniu (artykuł 99 ustęp 2 Konstytucji Federacji Rosyjskiej).

Pozycja Zgromadzenia Federalnego, jako stale działającego organu, jest ponadto gwarantowana przez brak możliwości rozwiązania

Rady Federacji, a także przez określony w artykule 109 Konstytucji Federacji Rosyjskiej zakaz rozwiązania Dumy Państwowej: w ciągu roku od chwili jej wybrania z powodów określonych w artykule 117 Konstytucji Federacji Rosyjskiej (ustęp 3); od chwili wysunięcia przez nią oskarżenia wobec Prezydenta Federacji Rosyjskiej do czasu podjęcia odpowiedniej decyzji przez Radę Federacji (ustęp 4); w okresie obowiązywania na całym terytorium Federacji Rosyjskiej stanu wojennego lub wyjątkowego, jak również w ciągu sześciu miesięcy poprzedzających termin upływu kadencji Prezydenta Federacji Rosyjskiej (ustęp 5). Duma Państwowa nie może zostać rozwiązana przez wykonującego obowiązki Prezydenta Federacji Rosyjskiej (artykuł 92 ustęp 3 Konstytucji Federacji Rosyjskiej).

4. Zgodnie z intencją Konstytucji Federacji Rosyjskiej jej artykułami: 84 (punkt „b”), 109 (ustęp 1 i 2), 111 (ustęp 4), 117 (ustęp 3 i 4), konstytucyjnie istotne konsekwencje prawne rozwiązania Dumy Państwowej wyrażają się w tym, że od chwili rozwiązania Duma Państwowa nie może uchylać ustaw ani wykonywać innych uprawnień na posiedzeniach Izby.

Tak określone konstytucyjnoprawne konsekwencje zgodne są z celem rozwiązania Dumy Państwowej i są uwarunkowane tym, że konflikt, który do rozwiązania doprowadził, powinien zostać rozwiązany poprzez wybór nowego składu Dumy Państwowej, na podstawie nowych wolnych wyborów, będących najwyższym bezpośrednim wyrazem władzy narodu (artykuł 3 Konstytucji Federacji Rosyjskiej). W konsekwencji, akty przyjęte przez poprzednią Dumę Państwową po decyzji o jej rozwiązaniu i ogłoszeniu nowych wyborów, nie miałyby legalnego charakteru. Konstytucyjne konsekwencje rozwiązania Dumy Państwowej, przewidzianego w artykule 109 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, tym właśnie różnią się od konsekwencji wynikających z wygaśnięcia terminów określających kadencję Dumy Państwowej, określonych w artykule 96 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej. W tym drugim przypadku pełnomocnictwa Dumy Państwowej, zgodnie z artykułem 99 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, nie wygasają aż do rozpoczęcia obrad Dumy Państwowej nowej kadencji. Inne konsekwencje, wynikające z rozwiązania Dumy Państwowej, w tym

dotyczące statusu deputowanych, które nie zostały bezpośrednio uregulowane przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej, mogą zostać uregulowane przez ustawodawcę.

Na mocy artykułów 10 i 11 Konstytucji Federacji Rosyjskiej i zgodnie z ustanowionym w niej systemem kontroli i równowagi żadne organy władzy państwowej nie są uprawnione do wykonywania, a tym bardziej do uzurpowania sobie nienależących do tych organów uprawnień konstytucyjnych. W przypadku rozwiązania Dumy Państwowej i wyznaczenia nowych wyborów zgodnie z artykułami: 84 (punkt „b”), 109 (ustęp 1 i 2), 111 (ustęp 4) i 117 (ustęp 3 i 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, uprawnienia konstytucyjne należące do Dumy Państwowej nie mogą być wykonywane ani przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, ani przez drugą izbę Zgromadzenia Federalnego – Radę Federacji.

Prewencyjny charakter wskazanych wyżej konstytucyjnoprawnych konsekwencji możliwego rozwiązania Dumy Państwowej ma na celu powstrzymanie Prezydenta Federacji Rosyjskiej i Dumy Państwowej przed nieuzasadnionymi konfliktami, które stawać mogą na przeszkodzie zgodnemu funkcjonowaniu i współdziałaniu władz państwowych.

Na podstawie przedstawionych argumentów, i kierując się artykułem 71 (ustęp 1 i 2), artykułami 72, 74, 75 i 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Z postanowień artykułów: 84 (punkt „b”), 109 (ustęp 1 i 2), 111 (ustęp 4) i 117 (ustęp 3 i 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w związku z postanowieniami artykułu 99 (ustęp 1, 2 i 4), a także innymi postanowieniami Konstytucji Federacji Rosyjskiej, wynika, że rozwiązanie Dumy Państwowej przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej rozumieć należy jako zaprzestanie, począwszy od daty wyznaczenia nowych wyborów, wykonywania przez Dumę Państwową przewidzianych w Konstytucji Federacji Rosyjskiej pełnomocnictw w zakresie uchwalania ustaw, a także innych konstytucyjnych uprawnień, które są wykonywane w drodze podejmowania decyzji

na posiedzeniach izby. Jednocześnie wykluczone jest wykonywanie tych uprawnień Dumy Państwowej przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, Radę Federacji i inne organy władzy państwowej.

2. Zgodnie z artykułem 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” dokonana przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w niniejszym Postanowieniu wykładnia jest oficjalna i powszechnie obowiązująca.

3. Zgodnie z artykułem 79 (ustęp 1 i 2) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie jest ostateczne, nie podlega zaskarżeniu, wchodzi w życie natychmiast po jego ogłoszeniu i działa bezpośrednio.

4. Zgodnie z artykułem 78 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej”, „Gazecie Rosyjskiej”, a także w innych oficjalnych publikatorach władz państwowych Federacji Rosyjskiej. Postanowienie należy opublikować także w „Wiadomościach Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
M.V. Bałaj;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej: N.T. Veder-
nikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadżiev, Ū.M. Danilov, L.M. Žarkova,
G.A. Žilin, V.D. Zor’kin, A.L. Kononov, V.O. Lučin, T.G. Mo-
rśakova, Ū.D. Rudkin, N.V. Seleznev, A.Â. Sliva, V.G. Strekozov,
O.I. Tiunov, O.S. Hohrăkova, B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev⁴.

⁴ Tekst Postanowienia jest dostępny na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/1675898/1675898.htm>.

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

**w sprawie wykładni artykułów 91 i 92 (ustęp 2) Konstytucji
Federacji Rosyjskiej odnoszących się do przedterminowego
zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji
Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem
zdrowia niezdolności do jego sprawowania**

Moskwa, 11 lipca 2000 r. Nr 12-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący M.V. Baglaj; sędziowie: N.S. Bondar', N.V. Vitruk, G.A. Gadźiev, Ū.M. Danilov, L.M. Źarkova, G.A. Źilin, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, T.G. Morśakova, N.V. Seleznev, A.Â. Sliva, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrâkova, B.S. Êbzeev, V.G. Âroslavcev,

z udziałem stałego przedstawiciela Dumy Państwowej przy Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej – V.V. Lazareva,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, artykułu 4 (ustęp 1 punkt 4), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2), a także artykułów 36, 74 i 105 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”,

rozpatrzył na otwartym posiedzeniu sprawę, dotyczącą wykładni artykułów 91 i 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej odnoszących się do przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do jego sprawowania.

Podstawą rozpatrzenia sprawy był wniosek Dumy Państwowej o dokonanie wykładni poszczególnych przepisów artykułu 92 (ustęp 2 i 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Przesłanką dla rozpatrzenia sprawy było stwierdzenie niejasności treści wskazanych przepisów konstytucyjnych w ich wzajemnej relacji.

Po wysłuchaniu wystąpienia sędziego sprawozdawcy N.V. Vitruka, wyjaśnień przedstawionych przez przedstawiciela strony zwracającej się do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, wystąpień zaproszonych na posiedzenie: pełnomocnego przedstawiciela Prezydenta Federacji Rosyjskiej przy Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej M.A. Mitúkova i wiceministra Pracy i Rozwoju Społecznego Federacji Rosyjskiej A.I. Osadčiha, po zbadaniu przedstawionych dokumentów i innych materiałów, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

ustalił, co następuje:

1. Zgodnie z artykułem 91 Konstytucji Federacji Rosyjskiej Prezydentowi Federacji Rosyjskiej przysługuje przywilej nietykalności. W artykule 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej stwierdzono, że Prezydent Federacji Rosyjskiej przestaje sprawować urząd przedterminowo, w szczególności w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do jego sprawowania.

Duma Państwowa wnosi o dokonanie wykładni przytoczonych przepisów Konstytucji Federacji Rosyjskiej w ich wzajemnej relacji, ponieważ jej zdaniem nie jest jasne: czy wskazana w artykule 91 nietykalność Prezydenta Federacji Rosyjskiej stoi na przeszkodzie żądaniu i uzyskaniu informacji o jego stanie zdrowia, które miałyby na celu rozstrzygnięcie kwestii występowania trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do sprawowania urzędu jako jednej z przewidzianych w artykule 92 (ustęp 2) przesłanek przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej; czy z artykułu 91 wynika, że wobec Prezydenta Federacji Rosyjskiej nie mają zastosowania Dyrektywy ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej dotyczące zdrowia obywateli w zakresie określania okresowej niezdolności do pracy i wydawania karty niezdolności do pracy (artykuł 49) i procedury ustalania stopnia utraty zdolności do pracy (artykuł 50); jaka jest procedura przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do jego sprawowania.

2. Treść artykułów 49 i 50 Dyrektyw ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej dotyczących zdrowia obywateli w zakresie określania czasowej niezdolności do pracy i wydawania karty niezdolności do pracy, a także procedury ustalania stopnia utraty zdolności do pracy, nie pozostaje w związku z przepisami Konstytucji Federacji Rosyjskiej, mówiącymi o przedterminowym zaprzestaniu sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do wykonywania uprawnień, a zatem nie mieści się w zakresie przedmiotowym niniejszej sprawy i nie może być w niej rozpatrywana. Kontrola zgodności z Konstytucją wskazanych przepisów Dyrektyw ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej dotyczących zdrowia obywateli, nie może być przeprowadzona przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w trybie określonym dla wykładni Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Regulacje stosunków, związanych z możliwością żądania i uzyskania informacji o stanie zdrowia Prezydenta Federacji Rosyjskiej, mającego na celu rozstrzygnięcie kwestii występowania trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do sprawowania urzędu jako jednej z przewidzianych w artykule 92 (ustęp 2) przesłanek przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, stanowią element regulacji stanu przedterminowego zaprzestania wykonywania uprawnień przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej ze wskazanej tu przyczyny, a które to określenie nie może być dokonywane przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w trybie przewidzianym dla wykładni przywołanego przepisu Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

W związku z powyższym, przedmiotem podlegającym rozpatrzeniu w niniejszej sprawie jest wyłącznie wykładnia przepisu artykułu 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej odnoszącego się do przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do jego sprawowania, w związku z przepisem artykułu 91 Konstytucji Federacji Rosyjskiej mówiącym o nietykalności Prezydenta Federacji Rosyjskiej, a także określenie reguł konstytucyjnych, które powinny

ustanawiać zasady trybu (procedury) przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do jego sprawowania.

3. Sens postanowień zawartych w artykule 92 (ustęp 2) i artykule 91 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, widzianych z perspektywy spójności systemowej, może zostać określony przy uwzględnieniu zasad porządku konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i związanych z nimi cech konstytucyjnej pozycji Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

Zgodnie z artykułem 3 ustęp 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej podmiotem suwerenności i jedynym źródłem władzy w Federacji Rosyjskiej jest wielonarodowościowy naród. Zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej Prezydent Federacji Rosyjskiej jako głowa państwa otrzymuje uprawnienia władcze od narodu w następstwie wolnych wyborów. Zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej Prezydent Federacji Rosyjskiej jest stale działającym organem władzy państwowej i wykonuje swoje uprawnienia jako jednoosobowa głowa państwa (artykuł 11 ustęp 1, artykuł 80 ustęp 1, artykuł 81 ustęp 1). Konstytucja Federacji Rosyjskiej stwierdza, że nikt nie może uzurpować sobie władzy w Federacji Rosyjskiej; zagarnięcie władzy lub uzurpowanie sobie uprawnień władczych jest ścigane zgodnie z ustawą federalną (artykuł 3 ustęp 4). W związku z tym nikt nie może uzurpować sobie uprawnień Prezydenta Federacji Rosyjskiej, wykonywanych przez niego jednoosobowo.

Prezydent Federacji Rosyjskiej jest gwarantem Konstytucji Federacji Rosyjskiej, praw i wolności człowieka i obywatela, podejmuje kroki mające na celu ochronę suwerenności Federacji Rosyjskiej, jej niepodległości i integralności państwowej; zapewnia harmonijne funkcjonowanie i współdziałanie organów władzy państwowej, a także zapewnia realizację kompetencji federalnej władzy państwowej na całym terytorium Federacji Rosyjskiej (artykuł 80 ustęp 2, artykuł 78 ustęp 4 Konstytucji Federacji Rosyjskiej). Dla realizowania tych celów prezydent dysponuje odpowiednim zakresem uprawnień konstytucyjnych, których realizowanie stanowi jego prerogatywę (artykuły od 83 do 90, artykuł 104 ustęp 1,

artykuł 107, artykuł 108 ustęp 2, artykuł 109 ustęp 1 i 2, artykuł 111 ustęp 1 i 4, artykuł 115 ustęp 3, artykuł 117, artykuł 128 ustęp 1 i 2, artykuł 129 ustęp 2 i artykuł 134 Konstytucji Federacji Rosyjskiej).

Ze względu na pozycję, jaką zajmuje Prezydent Federacji Rosyjskiej w systemie organów władzy państwowej, a także z uwagi na jego status konstytucyjny, Konstytucja Federacji Rosyjskiej gwarantuje nietykalność Prezydenta Federacji Rosyjskiej, podobnie jak i inne środki prawne, zapewniające swobodne i odpowiedzialne wykonywanie przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej należących do niego uprawnień konstytucyjnych, jak też ciągłość funkcjonowania instytucji głowy państwa.

Na treść i cel artykułu 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, przewidującego możliwość przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do jego sprawowania, nie wpływa ustanowiona w artykule 91 Konstytucji Federacji Rosyjskiej zasada nietykalności Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

4. Przedterminowe zaprzestanie wykonywania uprawnień przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do sprawowania urzędu, wymaga odrębnej procedury mającej na celu obiektywne ustalenie faktycznej niezdolności Prezydenta Federacji Rosyjskiej do podejmowania decyzji wynikających z jego uprawnień konstytucyjnych lub wykonywania w inny sposób jego obowiązków, zgodnie z wymogami Konstytucji Federacji Rosyjskiej, związanej z zaburzeniami funkcji jego organizmu, mającymi trwałą, nieodwracalny charakter. W takim przypadku, ze względu na nadzwyczajny charakter omawianej podstawy przedterminowego zaprzestania wykonywania uprawnień, oświadczenie woli Prezydenta Federacji Rosyjskiej nie może być uznawane za przesłankę obowiązkową. Ze względu na treść artykułu 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w związku z ustępami 1 i 3 tego samego artykułu oraz artykułem 93 (ustęp 1), wszczęcie takiej procedury dopuszczalne jest wyłącznie po wyczerpaniu wszystkich innych możliwości,

związanych z tymczasowym niewykonywaniem uprawnień przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej lub jego dobrowolną rezygnacją.

5. Przedterminowe zaprzestanie wykonywania uprawnień przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do sprawowania urzędu, stanowi element konstytucyjnego statusu Prezydenta Federacji Rosyjskiej i z tej racji regulacja prawna trybu (procedury) związanego z zaprzestaniem sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, ze względu na omawianą przesłankę, ma charakter regulacji konstytucyjnej. Dookreślenie właściwego trybu może być przeprowadzone zgodnie z wymogami, wynikającymi z postanowień Konstytucji Federacji Rosyjskiej, mającymi na celu zapewnienie ciągłości i stabilności urzędu Prezydenta Federacji Rosyjskiej, a także wykluczenie czynników zakłócających normalne funkcjonowanie instytucji władczych.

Procedura w sprawie przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do jego sprawowania, nie może być ani niedookreślona, ani uproszczona. Należy wykluczyć, w szczególności, możliwość przekształcenia takiego porządku w metodę niemającego uzasadnienia usunięcia Prezydenta Federacji Rosyjskiej z urzędu, a tym bardziej w niekonstytucyjną metodę uzurpowania sobie przez jakikolwiek organ lub osobę uprawnień władczych Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Ze względu na treść artykułu 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w związku z postanowieniami artykułów 10, 78 (ustęp 4), 82 (ustęp 2), 92 (ustęp 1) i 93 (ustęp 1), przy określaniu takiego porządku prawodawca powinien przestrzegać zasad równowagi i współdziałania wszystkich władz.

Zgodnie artykułem 92 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej w przypadku przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, tymczasowe wykonywanie obowiązków powierza się Przewodniczącemu Rządu Federacji Rosyjskiej. Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej wykonuje obowiązki Prezydenta Federacji Rosyjskiej do czasu objęcia urzędu przez nowo wybranego Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

Na podstawie przedstawionych argumentów i kierując się artykułem 71 (ustęp 1 i 2), artykułami 72, 75, 78, 79 i 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Porządek przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do jego sprawowania, przewidzianego w artykule 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej określić należy na podstawie wymogów Konstytucji Federacji Rosyjskiej i niniejszego Postanowienia.

2. Na treść i cel artykułu 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, przewidującego możliwość przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w przypadku trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do jego sprawowania, nie wpływa ustanowiona w artykule 91 Konstytucji Federacji Rosyjskiej zasada nietykalności Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

3. Dokonana przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w niniejszym Postanowieniu wykładnia jest oficjalna i powszechnie obowiązująca.

4. Niniejsze Postanowienie jest ostateczne, wchodzi w życie natychmiast po jego ogłoszeniu i działa bezpośrednio.

5. Niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej” i „Gazecie Rosyjskiej”. Postanowienie należy opublikować także w „Wiadomościach Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
M.V. Baglaj;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej:
N.S. Bondar', N.V. Vitruk, G.A. Gadżiev, Ū.M. Danilov, L.M. Žarkova, G.A. Žilin, V.D. Zorkin, A.L. Kononov,

T.G. Moršakova, N.V. Seleznev, A.Â. Sliva, V.G. Strekozov,
O.I. Tiunov, O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev⁵.

⁵ Tekst Postanowienia jest dostępnny na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/82315/82315.htm>. Zdanie odrębne do Postanowienia złożył sędzia Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej N.V. Vitruk (<http://www.constitution.ru/decisions/82315/82315.htm#1000>).

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

**w sprawie wykładni artykułu 92 (ustęp 2 i 3) Konstytucji
Federacji Rosyjskiej**

Moskwa, 6 lipca 1999 r., Nr 10-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący M.V. Baglaj; sędziowie: N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadźiev, Ū.M. Danilov, L.M. Žarkova, G.A. Žilin, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, T.G. Moršakova, Ū.D. Rudkin, A.Â. Sliva, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev,

z udziałem przedstawicieli Dumy Państwowej jako strony zwracającej się z wnioskiem do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej – deputowanego Ū.M. Nesterova i stałego przedstawiciela Dumy Państwowej przy Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej – V.V. Lazareva,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także artykułu 3 (ustęp 1 punkt 4), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2), artykułów 36, 74 i 105 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, rozpatrzył na otwartym posiedzeniu sprawę wykładni artykułu 92 (ustęp 2 i 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podstawą rozpatrzenia sprawy był wniosek Dumy Państwowej o wykładnię artykułu 92 (ustęp 2 i 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Przesłanką dla rozpatrzenia sprawy było stwierdzenie niejasności treści wskazanych wyżej przepisów konstytucyjnych w ich relacjach wewnątrzsystemowych.

Po wysłuchaniu wystąpienia sędziego sprawozdawcy N.V. Vitruka, wyjaśnień przedstawionych przez przedstawicieli Dumy Państwowej, wystąpienia pełnomocnego przedstawiciela Prezydenta Federacji Rosyjskiej przy Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej M.A. Mitúkova, a także zaproszonych na posiedzenie przedstawicieli: Rządu Federacji Rosyjskiej – pełnomocnego przedstawiciela Rządu Federacji Rosyjskiej przy Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej – S.M. Ŭduškina i Rady Federacji – adwokata I.B. Vlasenko, oraz po zbadaniu przedstawionych dokumentów i innych materiałów, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

ustalił, co następuje:

1. Zgodnie z artykułem 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej Prezydent Federacji Rosyjskiej przestaje sprawować urząd przed upływem kadencji w przypadku swego ustąpienia, trwałej, spowodowanej stanem zdrowia niezdolności do sprawowania urzędu albo złożenia z urzędu. W takich przypadkach wybory Prezydenta Federacji Rosyjskiej winny się odbyć nie później niż w trzy miesiące od chwili przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu.

Zgodnie z artykułem 92 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej we wszystkich przypadkach, gdy Prezydent Federacji Rosyjskiej nie jest w stanie sprawować urzędu, czasowo jego obowiązki wykonuje Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej. Wykonujący obowiązki Prezydenta Federacji Rosyjskiej nie ma prawa rozwiązywać Dumy Państwowej, zarządzać referendum, jak również zgłaszać propozycji poprawek i zmiany przepisów Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Zdaniem Dumy Państwowej przytoczonych przepisów Konstytucji Federacji Rosyjskiej nie można jednoznacznie zinterpretować, ponieważ nie jest jasne, czy słowa „we wszystkich przypadkach”, zawarte w artykule 92 (ustęp 3), odnoszą się tylko do przypadków wymienionych w ustępie 2 tego artykułu, czy też możliwa jest ich interpretacja rozszerzająca. Czy zatem Konstytucja Federacji Rosyjskiej dopuszcza tymczasowe wykonywanie obowiązków Prezydenta Federacji Rosyjskiej przez Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej w innych przypadkach niż wymienione w ustępie 2

tego artykułu; czy tymczasowe wykonywanie obowiązków Prezydenta Federacji Rosyjskiej przez Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej musi pociągać za sobą ogłoszenie nowych wyborów Prezydenta Federacji Rosyjskiej, czy też możliwe jest wznowienie sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej?

2. Znaczenie postanowień Konstytucji Federacji Rosyjskiej, podanych powyższej interpretacji, może być ustalone przy uwzględnieniu pozycji i roli Prezydenta Federacji Rosyjskiej w systemie władzy państwowej, a także cech szczególnych jego pozycji konstytucyjnej.

Prezydent Federacji Rosyjskiej, będący głową państwa, jest wybierany przez obywateli Federacji Rosyjskiej i jest stale działającym organem władzy państwowej (artykuł 80 ustęp 1, artykuł 81 ustęp 1). Konstytucja Federacji Rosyjskiej określa czas trwania kadencji Prezydenta Federacji Rosyjskiej, jej rozpoczęcie i zakończenie: Prezydent obejmuje urząd z chwilą złożenia przysięgi i przestaje go sprawować wraz z upływem kadencji, z chwilą złożenia przysięgi przez nowo wybranego Prezydenta Federacji Rosyjskiej (artykuł 92 ustęp 1).

Zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej Prezydent Federacji Rosyjskiej zapewnia stabilność porządku konstytucyjnego, skoordynowane funkcjonowanie i współdziałanie organów władzy państwowej, wykonywanie uprawnień federalnej władzy państwowej na całym terytorium Federacji Rosyjskiej; Prezydent Federacji Rosyjskiej jest gwarantem Konstytucji Federacji Rosyjskiej, praw i wolności człowieka i obywatela, podejmuje kroki mające na celu ochronę suwerenności Federacji Rosyjskiej, jej niepodległości i integralności państwowej (artykuł 80 ustęp 2). Dla realizowania tych celów Prezydent włada odpowiednim zakresem uprawnień (artykuły od 83 do 90). Gwarancją działania Prezydenta Federacji Rosyjskiej jako głowy państwa jest jego nietykalność (artykuł 91), a także mechanizmy prawne zapewniające stabilność jego aktywności w charakterze głowy państwa i ciągłość sprawowania przez niego urzędu.

Zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej jedynym źródłem władzy w Federacji Rosyjskiej jest jej wielonarodowościowy naród,

a uzyskanych od niego na podstawie wolnych wyborów uprawnień Prezydenta Federacji Rosyjskiej nikt nie może sobie uzurpować (artykuł 3 ustęp 1 i 4). W związku z tym Konstytucja Federacji Rosyjskiej stwierdza, że wcześniejsze zaprzestanie sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej i okresowe wykonywanie jego obowiązków przez Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej jest możliwe tylko w okolicznościach określonych przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej w artykule 92 (ustęp 2 i 3) i artykule 93.

Przepis artykułu 92 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, mówiący o tym, że we wszystkich przypadkach, w których Prezydent Federacji Rosyjskiej nie jest w stanie sprawować urzędu, jego obowiązki wykonuje okresowo Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej, współbrzmi z artykułem 78 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, na mocy którego Prezydent Federacji Rosyjskiej i Rząd Federacji Rosyjskiej zapewniają, zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, realizację kompetencji federalnej władzy państwowej na całym terytorium Federacji Rosyjskiej.

Przywoływany przepis artykułu 92 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej odnosi się przede wszystkim do przypadków wymienionych w ustępie 2 tego artykułu, ale też do innych przypadków o wyjątkowym charakterze, co wynika z całego systemu norm, określających konstytucyjne gwarancje działania wybranego przez naród Prezydenta Federacji Rosyjskiej jako głowy państwa.

3. We wskazanych wyżej przypadkach wyjątkowych (poza konstytucyjnie określonymi przypadkami wcześniejszego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej), w których Prezydent Federacji Rosyjskiej nie jest w stanie wykonywać swoich uprawnień, dla zapewnienia ciągłości wykonywania władzy państwowej podejmuje on, zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, decyzję o przekazaniu Przewodniczącemu Rządu Federacji Rosyjskiej tymczasowego wykonywania obowiązków Prezydenta Federacji Rosyjskiej, z zastrzeżeniem ograniczeń przewidzianych w artykule 92 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej. W taki sposób postąpił Prezydent Federacji Rosyjskiej w dniach 5–6 listopada 1996 r., kiedy to powierzył wykonywanie obowiązków

Prezydenta Federacji Rosyjskiej Przewodniczącemu Rządu Federacji Rosyjskiej w związku z poddaniem się operacji chirurgicznej (Dekrety Prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 5 listopada 1996 r. Nr 1534 i z dnia 6 listopada 1996 r. Nr 1535).

Jeżeli Prezydent Federacji Rosyjskiej, ze względu na wyjątkowe okoliczności, nie jest w stanie sprawować urzędu ani podjąć decyzji o przekazaniu wykonywania obowiązków Prezydenta Federacji Rosyjskiej Przewodniczącemu Rządu Federacji Rosyjskiej, ten ostatni tymczasowo je wykonuje w ścisłej zgodności z przepisami zawartymi w artykule 92 (ustęp 2 i 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Z artykułu 92 (ustęp 2 i 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej wynika, że ograniczone w czasie wykonywanie obowiązków Prezydenta Federacji Rosyjskiej przez Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej odbywa się odpowiednio: do momentu powrotu urzędującego Prezydenta Federacji Rosyjskiej do wykonywania swoich uprawnień, albo też do objęcia urzędu przez nowo wybranego Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

4. Zgodnie z artykułem 92 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej we wszystkich przypadkach, w których Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej wykonuje obowiązki Prezydenta Federacji Rosyjskiej, nie przysługuje mu prawo rozwiązania Dumy Państwowej, nie może zarządzać referendum, ani też zgłaszać propozycji poprawek i zmian postanowień Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Ograniczenie to dotyczy wszystkich przypadków tymczasowego wykonywania przez Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej obowiązków Prezydenta Federacji Rosyjskiej – zarówno przypadków przewidzianych w ustępie 2 tego artykułu, odnoszących się do przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, jak i innych przypadków, mających charakter wyjątkowy.

W przypadku przedterminowego zaprzestania sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej z powodów określonych w artykule 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, wybory nowego Prezydenta Federacji Rosyjskiej są przeprowadzane zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej.

Na podstawie przedstawionych argumentów i kierując się artykułem 71 (ustęp 1 i 2), artykułami 72, 75, 78, 79 i 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Zawarty w artykule 92 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej przepis o okresowym wykonywaniu przez Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej obowiązków Prezydenta Federacji Rosyjskiej dotyczy przypadków przedterminowego zakończenia sprawowania przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej urzędu, wymienionych w artykule 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także innych przypadków o wyjątkowym charakterze, w których Prezydent Federacji Rosyjskiej podejmuje decyzję o przekazaniu Przewodniczącemu Rządu Federacji Rosyjskiej swoich kompetencji, a także w sytuacji, gdy obiektywnie niemożliwe jest podjęcie przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej decyzji o okresowym powierzeniu wykonywania obowiązków Prezydenta Federacji Rosyjskiej Przewodniczącemu Rządu Federacji Rosyjskiej.
2. Z przepisu artykułu 92 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej o okresowym wykonywaniu przez Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej obowiązków Prezydenta Federacji Rosyjskiej, w związku z postanowieniem ustępu 2 tego artykułu, odnoszącego się do przeprowadzenia przedterminowych wyborów Prezydenta Federacji Rosyjskiej, wynika, że Przewodniczący Rządu Federacji Rosyjskiej wykonuje obowiązki Prezydenta Federacji Rosyjskiej odpowiednio: do momentu powrotu urzędującego prezydenta Federacji Rosyjskiej do sprawowania urzędu, lub do objęcia urzędu przez nowo wybranego Prezydenta Federacji Rosyjskiej.
3. W przypadku przedterminowego zakończenia sprawowania urzędu przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej z powodów określonych w artykule 92 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, wybory nowego Prezydenta Federacji Rosyjskiej są przeprowadzane zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej.

4. Dokonana przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w niniejszym Postanowieniu wykładnia jest oficjalna i powszechnie obowiązująca.

5. Niniejsze Postanowienie jest ostateczne, wchodzi w życie bezwzględnie po jego ogłoszeniu i działa bezpośrednio.

6. Niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej” i „Gazecie Rosyjskiej”. Postanowienie należy opublikować także w „Wiadomościach Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
M.V. Baglaj;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej:
N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadźiev, Ū.M. Danilov,
L.M. Źarkova, G.A. Źilin, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, T.G. Mo-
rśakova, Ū.D. Rudkin, A.Â. Sliva, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov,
O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev⁶.

⁶ Tekst Postanowienia jest dostępny na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/12016165/12016165.htm>.

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

w sprawie wykładni artykułów 103 (ustęp 3), 105 (ustęp 2 i 5),
107 (ustęp 3), 108 (ustęp 2), 117 (ustęp 3) i 135 (ustęp 2)
Konstytucji Federacji Rosyjskiej

Moskwa, 12 kwietnia 1995 r., Nr 2-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący V.A. Tumanov; sędziowie: È.M. Ametistov, M.V. Baglaj, N.T. Vedernikov, G.A. Gadźiev, Û.M. Danilov, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lućin, T.G. Moršakova, V.I. Olejnik, Û.D. Rudkin, N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev,

z udziałem przedstawicieli Dumy Państwowej jako strony zwracającej się z wnioskiem do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej – V.G. Višnâkova, S.A. Zenkina i O.O. Mironova, a także zaproszonych na posiedzenie przedstawicieli: Rady Federacji – E.B. Mizuliny, Prezydenta Federacji Rosyjskiej – E.K. Gluško i Centralnej Komisji Wyborczej Federacji Rosyjskiej – O.K. Zastrożnoj,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także artykułu 3 (ustęp 1 punkt 4 oraz ustęp 2 i 3), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2), artykułu 105 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”,

rozpatrzył na otwartym posiedzeniu plenarnym sprawę dotyczącą wykładni artykułów 103 (ustęp 3), 105 (ustęp 2 i 5), 107 (ustęp 3), 108 (ustęp 2), 117 (ustęp 3) i 135 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podstawą rozpatrzenia sprawy, zgodnie z artykułem 36 (ustęp 1) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, był wniosek Dumy Państwowej Zgromadzenia

Federalnego, skierowany do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej na podstawie uchwały Dumy Państwowej z 17 lutego 1995 roku Nr 538-IGD „O zwróceniu się z wnioskiem do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przesłanką dla rozpatrzenia sprawy, zgodnie z artykułem 36 (ustęp 2) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, było stwierdzenie niejasności treści wskazanych wyżej postanowień Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w związku z występującymi w ich tekście pojęciami „ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej” i „ogólnej liczby członków Rady Federacji i deputowanych do Dumy Państwowej”. W związku z tym konieczne stało się wyjaśnienie, czy całkowita liczba deputowanych Dumy Państwowej jest tożsama z jej składem liczebnym, określonym w artykule 95 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, czy też oznacza ona liczbę faktycznie wybranych deputowanych, z pominięciem tych, których mandat zgodnie z przepisami w momencie głosowania był wygaszony, a także czy wskazanie na całkowitą liczbę członków Rady Federacji i deputowanych Dumy Państwowej daje podstawę do podejmowania decyzji na podstawie sumy głosów członków obu izb Zgromadzenia Federalnego.

Po wysłuchaniu wystąpienia sędziego sprawozdawcy B.S. Ėbzeeva, wyjaśnień przedstawionych przez przedstawicieli Dumy Państwowej i wystąpień osób zaproszonych na posiedzenie oraz po zbadaniu przedstawionych materiałów, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

ustalił, co następuje:

1. Zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej Duma Państwowa przyjmuje ustawy federalne i uchwały w sprawach leżących w zakresie jej uprawnień, zwykłą lub kwalifikowaną większością głosów liczoną od ogólnej liczby deputowanych (artykuł 103 ustęp 3, artykuł 105 ustęp 2 i 5, artykuł 107 ustęp 3, artykuł 108 ustęp 2, artykuł 117 ustęp 3, artykuł 135 ustęp 2).

Przy wyjaśnieniu pojęcia „całkowitej liczby deputowanych Dumy Państwowej” należy uwzględnić, że zgodnie z artykułem 3 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej podmiotem suwerenności

i jedynym źródłem władzy w Federacji Rosyjskiej jest jej wielonarodowościowy naród. Ustęp 2 tegoż artykułu stanowi, że naród sprawuje swoją władzę bezpośrednio, a także za pośrednictwem organów władzy państwowej oraz organów samorządu terytorialnego. Z kolei artykuł 32 Konstytucji Federacji Rosyjskiej w ustępie 1 stanowi, że obywatele Federacji Rosyjskiej mają prawo uczestniczyć w kierowaniu sprawami państwa zarówno bezpośrednio, jak również za pośrednictwem swoich przedstawicieli.

Organem przedstawicielskim i ustawodawczym Federacji Rosyjskiej, reprezentującym cały wielonarodowościowy naród Rosji i wszystkie podmioty Federacji Rosyjskiej, jest Zgromadzenie Federalne, składające się z Rady Federacji i Dumy Państwowej (artykuł 94 i artykuł 95 ustęp 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej).

Określając liczebny skład Rady Federacji (po dwóch przedstawicieli każdego podmiotu Federacji Rosyjskiej) i Dumy Państwowej (450 deputowanych), Konstytucja Federacji Rosyjskiej nakłada tym samym na władzę ustawodawczą i głowę państwa obowiązek stworzenia warunków do obsadzania mandatów przedstawicieli podmiotów Federacji Rosyjskiej w Radzie Federacji i mandatów deputowanych w Dumie Państwowej (artykuł 84 punkt „a”, artykuł 96 ustęp 2 Konstytucji Federacji Rosyjskiej). Konstytucyjny wymóg zagwarantowania liczebnego składu izb Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej powinien być przestrzegany.

Konstytucyjne określenie Zgromadzenia Federalnego jako organu przedstawicielstwa ludowego wskazuje na to, że ewentualna niekompletność składu jego izb nie powinna być znacząca, gdyż w przeciwnym razie jego charakter przedstawicielski mógłby budzić wątpliwości.

Celem określenia w artykule 95 Konstytucji Federacji Rosyjskiej liczby mandatów w Radzie Federacji i Dumie Państwowej jest zagwarantowanie przedstawicielskiego charakteru najwyższego organu ustawodawczego Federacji Rosyjskiej. Wynika z tego, że przyjęcie proponowanej przez Dumę Państwową interpretacji pojęcia „całkowita liczba posłów”, jako liczby faktycznie wybranych deputowanych do Dumy Państwowej, z pominięciem tych,

których mandat wygasł zgodnie z przepisami prawa, mogłoby prowadzić do tego, że Duma Państwowa przyjmowałaby prawomocnie ustawy, a w zakresie swoich uprawnień także inne, istotne dla państwa akty, nawet wówczas gdy faktycznie utraciłaby swój przedstawicielski charakter, ze względu na nieobsadzenie znaczącej części mandatów deputowanych. Takie ustawy i inne akty, jako naruszające artykuł 94 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, uznać należałoby za nielegalne.

Akty uchwalane przez parlament powinny wyrażać interesy większości w społeczeństwie, a nie samej tylko większości parlamentarnej. Konstytucja Federacji Rosyjskiej nie określiła wymogów odnoszących się do liczebnego składu wybranych parlamentarzystów, który można by uznać za niezbędny dla legalnego wykonywania swoich uprawnień konstytucyjnych przez izbę Zgromadzenia Federalnego. Z tego względu, przedstawicielski charakter Dumy Państwowej (a także Rady Federacji) oraz prawomocność uchwalanych ustaw mogą zostać zagwarantowane jedynie przez interpretację pojęcia „całkowitej liczby deputowanych” jako ich liczby określonej w Konstytucji – 450 deputowanych Dumy Państwowej (i, odpowiednio, 178 członków Rady Federacji). Określając tryb uchwalania ustaw i uchwał przez izby Zgromadzenia Federalnego, Konstytucja Federacji Rosyjskiej odnosi się do takiej jak wskazana, ogólnej liczby deputowanych Dumy Państwowej (ogólnej liczby członków Rady Federacji). Podjęte większością głosów liczoną od tej liczby uchwały, we wszystkich przypadkach winny uwzględniać wolę przedstawicieli co najmniej połowy wyborców, w związku z czym nieobsadzenie mandatów deputowanych nie będzie mogło mieć wpływu na wynik głosowania.

Proponowane we wniosku Dumy Państwowej utożsamienie pojęć „całkowita liczba deputowanych” i „liczba faktycznie wybranych deputowanych” stoi zatem w sprzeczności z zawartym w Konstytucji Federacji Rosyjskiej wymogiem zagwarantowania przedstawicielstwa ludowego w Zgromadzeniu Federalnym i może stać na przeszkodzie stosowania przepisów konstytucyjnych, dotyczących organizacji izb Zgromadzenia Federalnego i procesu ustawodawczego.

2. Artykuły 107 (ustęp 3) i 135 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej przewidują podejmowanie decyzji kwalifikowaną większością głosów ogólnej liczby członków Rady Federacji i deputowanych Dumy Państwowej.

Rozumienie tych przepisów jako sposobu określenia wyniku głosowania na podstawie sumy głosów członków Rady Federacji i deputowanych Dumy Państwowej jest sprzeczne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej.

Ustrój federacyjny Federacji Rosyjskiej determinuje dwuizbową strukturę Zgromadzenia Federalnego i zasadniczą niezależność wzajemną Rady Federacji i Dumy Państwowej. Ich organizacja i zakres działania mają odzwierciedlać odmienne aspekty ludowego przedstawicielstwa w Federacji Rosyjskiej – bezpośrednią reprezentację ludności i reprezentację podmiotów Federacji Rosyjskiej. Ich kompetencje są również odmienne.

Artykuł 100 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej stanowi, że Rada Federacji i Duma Państwowa obradują oddzielnie. Na mocy artykułów 102 (ustęp 3), 103 (ustęp 3), 105, 108 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustawy federalne, uchwały Rady Federacji i Dumy Państwowej są przyjmowane odrębnie przez izby Zgromadzenia Federalnego. Artykuł 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej podkreśla, że ponowne rozpatrzenie ustawy federalnej przez izby Zgromadzenia Federalnego odbywa się w sposób określony przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej, a zatem także odrębnie. W przewidzianych w artykule 100 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej przypadkach, w których izby zbierają się wspólnie, nie przeprowadza się głosowań, ani też nie podejmuje się decyzji. Z tej racji wskazanie całkowitej liczby członków Rady Federacji i deputowanych Dumy Państwowej, zawarte w tekście artykułów 107 i 135 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, powinno być rozumiane tylko jako wspólna dla obu izb zasada określania wyników głosowania.

Na podstawie przedstawionych argumentów i kierując się artykułami 72, 74 i 75 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Określenie dotyczące ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej, zawarte w artykułach 103 (ustęp 3), 105 (ustęp 2 i 5), 107 (ustęp 3), 108 (ustęp 2), 117 (ustęp 3) i 135 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, należy rozumieć jako liczbę deputowanych ustaloną dla Dumy Państwowej w artykule 95 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej – 450 deputowanych.
2. Określenie dotyczące ogólnej liczby członków Rady Federacji i deputowanych Dumy Państwowej, zawarte w artykułach 107 (ustęp 3) i 135 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, należy rozumieć jako zakładające odrębne głosowanie każdej z izb i wskazujące na wymóg określenia jego wyników odpowiednio do liczebności każdej Izby ustalonej przez artykuł 95 (ustęp 2 i 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.
3. Uchwały Dumy Państwowej, podjęte wcześniej zgodnie z odmiennymi zasadami określania wyników głosowania, w związku z niniejszą wykładnią nie podlegają rewizji.
4. Zgodnie z artykułem 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsza wykładnia dokonana przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej jest oficjalna i powszechnie obowiązująca.
5. Zgodnie z artykułem 79 (ustęp 1 i 2) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie jest ostateczne, nie podlega zaskarżeniu, wchodzi w życie natychmiast po jego ogłoszeniu i stosuje się bezpośrednio.
6. Zgodnie z artykułem 78 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej”, „Gazecie Rosyjskiej”, a także w innych oficjalnych publikatorach władz państwowych Federacji Rosyjskiej. Postanowienie należy opublikować także w „Wiadomościach Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
V.A. Tumanov;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej:
È.M. Ametistov, M.V. Baglaj, N.T. Vedernikov, G.A. Gadźiev,
Û.M. Danilov, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lučin, T.G. Mo-
rśakova, V.I. Olejnik, Û.D. Rudkin, N.V. Seleznev, V.G. Strekozo-
va, O.I. Tiunov, O.S. Hohr kova, B.S. Èbzeev, V.G.  roslavcev⁷.

⁷ Tekst Postanowienia jest dostępnym na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/10004579/10004579.htm>; Zdania odrębne do Postanowienia złożyło dwóch sędziów Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej: B.S. Èbzeev (<http://www.constitution.ru/decisions/10004579/10004579.htm#1000>) i G.A. Gadźiev (<http://www.constitution.ru/decisions/10004579/10004579.htm#1100>).

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

**w sprawie wykładni artykułu 105 (ustęp 4) i artykułu 106
Konstytucji Federacji Rosyjskiej**

Moskwa, 23 marca 1995 r., Nr 1-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący V.A. Tumanov; sędziowie: È.M. Ametistov, M.V. Baglaj, N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadźiev, Û.M. Danilov, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lučin, T.G. Moršakova, V.I. Olejnik, Û.D. Rudkin, N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev,

z udziałem I.M. Kostoeva i A.I. Kovalenko – przedstawicieli Rady Federacji, zwracającej się z wnioskiem do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, a także zaproszonych na posiedzenie przedstawicieli podmiotów biorących udział w postępowaniu ustawodawczym, bezpośrednio zainteresowanych rezultatami wykładni: M.A. Mitûkova i V.B. Isakova – przedstawicieli Dumy Państwowej i M.A. Krasnowa – przedstawiciela Prezydenta Federacji Rosyjskiej,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także artykułu 3 (ustęp 1 punkt 4, ustęp 2 i 3), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2) oraz artykułu 105 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, rozpatrzył na otwartym posiedzeniu plenarnym sprawę dotyczącą wykładni artykułu 105 (ustęp 4) w związku z artykułem 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podstawą rozpatrzenia sprawy, zgodnie z artykułem 36 (ustęp 1) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, był wniosek Rady Federacji Zgromadzenia

Federalnego Federacji Rosyjskiej o wykładnię artykułu 105 (ustęp 4) i artykułu 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Przesłanką dla rozpatrzenia sprawy, zgodnie z artykułem 36 (ustęp 2) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, było stwierdzenie niejasności treści postanowień artykułu 105 (ustęp 4) w związku z postanowieniami artykułu 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w następstwie czego konieczne stało się wyjaśnienie, czy czternastodniowy termin, określony w artykule 105 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej dotyczący rozpatrywania i zatwierdzania ustaw federalnych w Radzie Federacji należy odnosić także do ustaw federalnych w zakresie spraw wskazanych w artykule 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Po wysłuchaniu wystąpienia sędziego sprawozdawcy V.G. Strezkova, wyjaśnień przedstawionych przez przedstawicieli Rady Federacji i wystąpień osób zaproszonych na posiedzenie, po zbadaniu przedstawionych materiałów, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

ustalił, co następuje:

Konstytucja Federacji Rosyjskiej, regulując proces legislacyjny, stwierdza, że projekty ustaw przedkłada się Dumie Państwowej (artykuł 104 ustęp 2) i że ustawy federalne są uchwalane przez tę izbę (artykuł 105 ustęp 1). Ustawy uchwalone przez Dumę Państwową są przekazywane do rozpatrzenia Radzie Federacji (artykuł 105 ustęp 3), ze względu na potrzebę wzięcia pod uwagę jej opinii w procesie legislacyjnym i umożliwienia jej wyrażenia zgody lub sprzeciwu wobec decyzji Dumy Państwowej, w odniesieniu do dowolnej ustawy.

Zgodnie z artykułem 105 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej ustawę federalną uważa się za przyjętą przez Radę Federacji, jeżeli głosowała za nią więcej niż połowa ogólnej liczby członków tej izby lub jeśli w ciągu czternastu dni nie została ona rozpatrzona przez Radę Federacji. Oznacza to, że Rada Federacji sama decyduje, które z uchwalonych przez Dumę Państwową ustaw będą podlegały rozpatrzeniu na jej posiedzeniu.

Wyjątki od tej zasady ogólnej określone zostały w artykule 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w którym wyliczono ustawy federalne, które winny być w Radzie Federacji obowiązkowo rozpatrzone.

Artykuł 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej nie określa jednak odrębnego terminu na rozpatrzenie w Radzie Federacji ustaw w nim wymienionych. Rozpoczynając rozpatrywanie ustawy w czternaście dniowym terminie, przewidzianym w artykule 105 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, Rada Federacji jest zobowiązana do podjęcia, w drodze głosowania, uchwały o przyjęciu lub odrzuceniu ustawy. Wygaśnięcie wskazanego terminu nie zwalnia Rady Federacji z tego obowiązku. Ustawy dotyczącej którejkolwiek z kwestii wymienionych w artykule 106 nie można uznać za przyjętą, jeżeli Rada Federacji nie zakończyła jej rozpatrywania. W konsekwencji ustawa taka nie może być podpisana przez głowę państwa.

Jeśli rozpatrywanie w Radzie Federacji ustaw federalnych, uchwalonych w zakresie spraw wymienionych w artykule 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, nie zostanie zakończone w terminie określonym w artykule 105 (ustęp 4), powinno być ono kontynuowane na następnym posiedzeniu Rady Federacji i zakończone podjęciem uchwały.

Na podstawie przedstawionych argumentów, zgodnie z treścią artykułów 105 i 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej i uwzględniając utrwaloną praktykę procesu ustawodawczego, oraz kierując się artykułami 72, 74 i 75 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Rozpatrywanie w Radzie Federacji ustawy federalnej, która zgodnie z artykułem 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej podlega obowiązkowemu rozpatrzeniu w tej izbie, powinno, zgodnie z artykułem 105 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, rozpocząć się nie później niż czternaście dni od chwili jej przekazania do Rady Federacji.

2. Jeśli Rada Federacji w ciągu czternastu dni nie zakończyła rozpatrywania ustawy federalnej przyjętej przez Dumę Państwową, która zgodnie z artykułem 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej podlega obowiązkowemu rozpatrzeniu w tej izbie, to ustawa taka nie jest uważana za przyjętą, a jej rozpatrywanie podejmowane jest na następnym posiedzeniu Rady Federacji, aż do chwili podjęcia uchwały o jej przyjęciu lub odrzuceniu.

3. Wykładnia zawarta w punktach 1 i 2 rozstrzygającej części niniejszego Postanowienia nie ma zastosowania do tych ustaw federalnych, które sama Rada Federacji uznaje za podlegające obowiązkowemu rozpatrzeniu przez nią, o ile zostały one przyjęte przez Dumę Państwową i dotyczą spraw niewymienionych w artykule 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

4. Zgodnie z artykułem 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsza wykładnia dokonana przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej jest oficjalna i obowiązująca dla wszystkich organów państwowej władzy przedstawicielskiej, wykonawczej i sądowniczej, organów samorządu lokalnego, przedsiębiorstw, instytucji, organizacji, urzędników, obywateli i ich związków.

5. Zgodnie z artykułem 79 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie jest ostateczne, nie podlega zaskarżeniu, wchodzi w życie natychmiast po jego ogłoszeniu.

6. Zgodnie z artykułem 78 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej”, „Gazecie Rosyjskiej”, a także w innych oficjalnych publikatorach organów władz państwowych Federacji Rosyjskiej. Postanowienie należy opublikować także w „Wiadomościach Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
V.A. Tumanov;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej: È.M. Ametistov, M.V. Baglaj, N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadžiev, Û.M. Danilov, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lučín, T.G. Moršakova, V.I. Olejnik, Û.D. Rudkin, N.V. Selezněv, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev¹⁰.

¹⁰ Tekst Postanowienia jest dostępny na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/10064356/10064356.htm>.

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

**w sprawie wykładni poszczególnych postanowień artykułu 107
Konstytucji Federacji Rosyjskiej**

Moskwa, 22 kwietnia 1996 r., Nr 10-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący V.A. Tumanov; sędziowie: È.M. Ametistov, M.V. Baglaj, N.T. Vedernikov, G.A. Gadźiev, Û.M. Danilov, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lučín, T.G. Moršakova, V.I. Olejnik, N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohraková, B.S. Èbzeev, V.G. Ároslavcev,

z udziałem przedstawicieli Dumy Państwowej Zgromadzenia Federalnego – O.O. Mironova i L.A. Ivančenko; przedstawicieli Prezydenta Federacji Rosyjskiej – M.A. Mitùkova i E.K. Gluško; przedstawicieli Rady Federacji Zgromadzenia Federalnego – V.M. Platonova i Û.A. Kravcova,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także artykułu 3 (ustęp 1 punkt 4 oraz ustęp 2 i 3), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2), artykułów 36 i 105 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, rozpatrzył na otwartym posiedzeniu plenarnym sprawę wykładni poszczególnych postanowień artykułu 107 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podstawą rozpatrzenia sprawy był wniosek Dumy Państwowej o dokonanie wykładni szeregu postanowień artykułu 107 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, wniosek Prezydenta Federacji Rosyjskiej o dokonanie wykładni artykułu 107 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także wniosek Rady Federacji o dokonanie wykładni artykułu 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Przesłanką dla rozpatrzenia sprawy było stwierdzenie niejasności treści przepisów artykułu 107 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, związanych z określeniem „uchwalona ustawa federalna”⁸, a także z procedurą odrzucania ustawy federalnej przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej oraz z powtórным rozpatrzeniem ustawy federalnej przez izby Zgromadzenia Federalnego „w trybie określonym przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej”.

W związku z artykułem 48 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, sprawy związane z tymi wnioskami, jako dotyczące tego samego przedmiotu, zostały połączone w jednym postępowaniu.

Po wysłuchaniu wystąpienia sędziego sprawozdawcy B.S. Èbzeeva, wyjaśnień przedstawicieli Dumy Państwowej, Prezydenta Federacji Rosyjskiej i Rady Federacji, po zbadaniu przedstawionych materiałów, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

ustalił, co następuje:

1. Stanowisko Dumy Państwowej, zwracającej się z wnioskiem o dokonanie wykładni użytego w artykule 107 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej pojęcia „uchwalona ustawa federalna” i, odpowiednio, wyjaśnienia, która z izb Zgromadzenia Federalnego przekazuje Prezydentowi Federacji Rosyjskiej przyjętą przez izby ustawę federalną, jest następujące: do Dumy Państwowej należy przekazanie Prezydentowi Federacji Rosyjskiej tych z uchwalonych przez nią ustaw federalnych, które nie zostały rozpatrzone przez Radę Federacji w ciągu 14 dni (pod warunkiem, że ustawa nie podlega obowiązkowemu rozpatrzeniu w Radzie Federacji); Duma Państwowa przekazuje Prezydentowi Federacji Rosyjskiej także te ustawy federalne, które zostały przez nią ponownie uchwalone po odrzuceniu przez Radę Federacji. Stanowisko to znajduje oparcie w artykułach 116 i 122 Regulaminu Dumy Państwowej.

⁸ Pojęcie podlegające wykładni, a mianowicie *принятый федеральный закон* może być tłumaczone, w zależności od kontekstu, jako „przyjęta ustawa federalna”, albo też jako „uchwalona ustawa federalna”. We fragmentach bezpośrednio odnoszących się do tekstu konstytucji (języka prawnego) przyjęto tę drugą wersję jako zgodną z polskim tłumaczeniem tego tekstu. W pozostałych fragmentach wskazane wyżej określenia dostosowane zostały do kontekstu.

Duma Państwowa pyta ponadto, czy przypadki zwracania przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej uchwalonych ustaw federalnych bez rozpatrzenia można uznać za ich odrzucenie, które, zgodnie z artykułem 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, wymaga ponownego rozpatrzenia ustawy przez Dumę Państwową.

Prezydent Federacji Rosyjskiej uważa, że pojęcie „uchwalonej ustawy federalnej” obejmuje zarówno uchwalenie ustawy federalnej przez Dumę Państwową, jak i zatwierdzenie jej przez Radę Federacji, a także ponowne, po odrzuceniu przez Radę Federacji, uchwalenie ustawy przez Dumę Państwową. Stanowisko Prezydenta Federacji Rosyjskiej zostało przedstawione w jego wniosku do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, a także w piśmie z 24 maja 1995 r., skierowanym do przewodniczącego Dumy Państwowej, w którym ponadto stwierdzono, że uchwalone ustawy federalne mogą być przekazywane Prezydentowi Federacji Rosyjskiej w celu podpisania i ogłoszenia wyłącznie przez Radę Federacji, z wyjątkiem przypadku przewidzianego w artykule 105 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a zatem wtedy, gdy Duma Państwowa nie zgadza się z decyzją Rady Federacji i w powtórnym głosowaniu za przyjęciem danej ustawy głosowało co najmniej dwie trzecie ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej.

W opinii Rady Federacji przepis artykułu 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, mówiący o tym, że ustawa federalna odrzucona przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej podlega rozpatrzeniu przez izby Zgromadzenia Federalnego „w trybie określonym przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej”, oznacza, że procedura ta powinna być analogiczna względem procedury rozpatrywania ustaw federalnych, podlegających obowiązkowemu rozpatrzeniu w Radzie Federacji zgodnie z artykułem 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, natomiast procedura ponownego rozpatrzenia ustawy musi być zgodna z procedurą, wskazaną w Postanowieniu Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z 23 marca 1995 r. w sprawie dotyczącej wykładni artykułu 105 (ustęp 4) i artykułu 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

2. Zgodnie z artykułem 94 (ustęp 1), artykułem 95 i artykułami od 104 do 108 Konstytucji Federacji Rosyjskiej w realizowaniu

funkcji ustawodawczej uczestniczą Rada Federacji i Duma Państwa, a także Prezydent Federacji Rosyjskiej, oraz inne organy państwowe i osoby. Jednocześnie z zasady zwierzchności Konstytucji Federacji Rosyjskiej i konieczności zapewnienia zgodności ustaw i innych aktów prawnych z Konstytucją (artykuł 15 ustęp 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej) wynika leżący po stronie wszystkich uczestników procesu legislacyjnego obowiązek przestrzegania procedury stanowienia prawa, ustanowionej przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej.

3. Znaczenie pojęcia „uchwalona ustawa federalna” użytego w artykule 107 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej można określić po uwzględnieniu relacji systemowej z normami zawartymi w artykułach 94, 105, 106 i artykule 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Za uchwaloną ustawę federalną uważać trzeba przede wszystkim ustawę federalną, uchwaloną przez Dumę Państwową (artykuł 105 ustęp 1 i 2, artykuł 106) i uznaną za zaaprobowaną przez Radę Federacji (artykuł 105 ustęp 4) z zachowaniem ustanowionych w Konstytucji Federacji Rosyjskiej reguł i określonych w niej procedur. Należy uwzględnić także, że aprobata ustawy przez Radę Federacji może się wyrażać zarówno w formie aktywnej – poprzez głosowanie, jak i w formie biernej – ustawę federalną uważa się za zaaprobowaną, jeśli w ciągu czternastu dni nie została ona rozpatrzona przez Radę Federacji.

Udział (aktywny lub bierny) Rady Federacji jest obowiązkowym etapem procedury ustawodawczej. Zakończenie w Zgromadzeniu Federalnym tej procedury poprzez ostateczne przyjęcie przez Dumę Państwową jest możliwe tylko wtedy, gdy ustawa odrzucona przez Radę Federacji zostanie poddana ponownemu głosowaniu w Dumie Państwowej i jeśli za jej przyjęciem głosowało co najmniej dwie trzecie ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej (artykuł 105 ustęp 5 Konstytucji Federacji Rosyjskiej).

Zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej odrzucona przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej ustawa federalna jest ponownie rozpatrywana przez Dumę Państwową i Radę Federacji (artykuł 107

ustęp 3). W tym przypadku za „uchwaloną ustawę federalną” uważa się ustawę, przyjętą przez obie izby Zgromadzenia Federalnego.

Pojęcie „uchwalona ustawa federalna” zawarte w artykule 107 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej odnosi się do wyniku działań prawnych obu izb, a zatem różni się od pojęcia „uchwalona przez Dumę Państwową ustawa federalna” (artykuł 105 ustęp 1, 2 i 3, artykuł 106). Odmienna treść tych pojęć odpowiada specyfice odrębnych etapów procesu ustawodawczego.

A zatem, w zakresie określonym treścią wniosków, rozpatrywanych przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, pojęcie „uchwalona ustawa federalna” obejmuje ustawy uchwalone przez Dumę Państwową i zaaprobowane przez Radę Federacji zgodnie z artykułem 105 ustęp 1, 2, 3, i 4 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustawy ponownie uchwalone przez Dumę Państwową w przypadku określonym przez artykuł 105 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także ustawy przyjęte przez Dumę Państwową i Radę Federacji zgodnie z artykułem 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

4. W związku z wykładnią pojęcia „uchwalona ustawa federalna” pojawia się pytanie, na którym z uczestników procesu ustawodawczego spoczywa konstytucyjny obowiązek przekazania takiej ustawy Prezydentowi Federacji Rosyjskiej w celu podpisania i ogłoszenia.

Logika procesu legislacyjnego, stanowiącego konstytucyjnie określony ciąg następujących kolejno po sobie etapów, oraz charakter powstających, rozwijających się i kończących się stosunków prawnych wiążących jego uczestników, ich wzajemnych praw i obowiązków, również określonych przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej, prowadzi do wniosku, że uchwalona ustawa federalna powinna zostać przekazana głowie państwa w celu podpisania i ogłoszenia przez tę izbę Zgromadzenia Federalnego, w której kończy się procedura przyjęcia ustawy federalnej, zgodnie z tym, co stwierdzono w punkcie 3 części uzasadniającej niniejszego Postanowienia.

Konstytucja Federacji Rosyjskiej przewiduje obowiązek przekazania ustawy federalnej uchwalonej przez Dumę Państwową do rozpatrzenia przez Radę Federacji, a także określa jego pięciodniowy

termin (artykuł 105 ustęp 3). Z chwilą przekazania ustawy rozpoczyna się kolejny etap procesu ustawodawczego, w którym określone przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej uprawnienia wykonuje Rada Federacji.

Zakończenie tego etapu przekazaniem przez Radę Federacji zatwierdzonej przez nią ustawy Dumie Państwowej, w szczególności w celu przekazania ustawy Prezydentowi Federacji Rosyjskiej przez tę ostatnią, nie zostało przewidziane w Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Zgodnie z treścią artykułu 107 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej to na Radzie Federacji, po zatwierdzeniu przez nią w drodze głosowania lub bez rozpatrzenia ustawy federalnej, przyjętej przez Dumę Państwową, spoczywa obowiązek przekazania jej, w określonym terminie, głowie państwa w celu jej podpisania i ogłoszenia. Rada Federacji nie jest zwolniona z tego obowiązku w tych w przypadkach, gdy nie dotrzymała czternastodniowego terminu rozpatrzenia ustawy, ponieważ sprzeciw Rady Federacji wobec ustawy federalnej, uchwalonej przez Dumę Państwową, ogłoszony po tym terminie, nie jest uważany za odrzucenie ustawy w rozumieniu artykułu 105 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej i nie rodzi przewidzianych w nim skutków prawnych.

Jeśli Rada Federacji, zgodnie z artykułem 105 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, odrzuciła ustawę federalną, a w Dumie Państwowej co najmniej dwie trzecie ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej powtórnie głosowało za jej przyjęciem (artykuł 105 ustęp 5 Konstytucji Federacji Rosyjskiej), to taką ustawę uznaje się za „uchwaloną ustawę federalną” i wówczas to Duma Państwowa, wypełniając przepis artykułu 107 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, jest zobowiązana przekazać ją Prezydentowi Federacji Rosyjskiej w celu podpisania i ogłoszenia.

Prezydent Federacji Rosyjskiej natomiast, zgodnie z powierzonymi mu konstytucyjnymi uprawnieniami do działania na rzecz zapewnienia skoordynowanego funkcjonowania i współdziałania organów władzy państwowej (artykuł 80 ustęp 2), jest zobowiązany do podjęcia niezbędnych działań, mających na celu zapewnienie ciągłości procesu ustawodawczego, w szczególności przestrzegania przez izby Zgromadzenia Federalnego przewidzianego przez

Konstytucję Federacji Rosyjskiej terminu przekazania uchwalonej ustawy federalnej głowie państwa.

5. Duma Państwowa wnosi o dokonanie wykładni artykułu 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej w zakresie dotyczącym odrzucenia przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej przyjętej ustawy federalnej.

Ze względu na to, że w takim przypadku Konstytucja Federacji Rosyjskiej przewiduje ponowne rozpatrzenie przez Dumę Państwową i Radę Federacji odrzuconej ustawy federalnej, motywy decyzji podjętej przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej powinny zostać przekazane obu izbom Zgromadzenia Federalnego.

Zgodnie z treścią artykułu 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej głowa państwa może skorzystać z prawa weta w ciągu czternastu dni od chwili przekazania jej ustawy federalnej. W związku z tym decyzja o odrzuceniu ustawy, ogłoszona po upływie tego terminu, nie stanowi weta i nie rodzi przewidzianych w przepisach Konstytucji Federacji Rosyjskiej skutków prawnych.

Z Konstytucji Federacji Rosyjskiej nie wynika, aby prezydent Federacji Rosyjskiej mógł zwrócić izbom Zgromadzenia Federalnego ustawy federalne, uchwalone zgodnie z wymogami Konstytucji Federacji Rosyjskiej i przewidzianymi przez nią warunkami i procedurami, bez rozpatrzenia, przez co należy rozumieć, że i bez przedstawienia powodów odrzucenia. Równocześnie, w przypadku naruszenia ustalonego przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej trybu przyjęcia ustawy federalnej, o ile naruszenia takie budzą wątpliwości w zakresie rezultatów oświadczeń woli izb Zgromadzenia Federalnego i samego uchwalenia ustawy, Prezydent Federacji Rosyjskiej ma prawo, na mocy artykułu 80 (ustęp 2) i artykułu 107 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, zwrócić ustawę właściwej izbie, ze wskazaniem na konkretne naruszenia określonych wymogów konstytucyjnych. W takiej sytuacji ustawa nie może być uważana za „uchwaloną ustawę federalną” w rozumieniu artykułu 107 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a zwrócenie jej izbom Zgromadzenia Federalnego nie jest odrzuceniem w rozumieniu artykułu 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji

Rosyjskiej, ponieważ warunki określone przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej, odnoszące się do przyjęcia ustawy federalnej oraz przewidziane w Konstytucji wymogi i procedury mają charakter ostateczny i nie mogą ulegać zmianom wedle uznania uczestników procesu ustawodawczego. Spory między podmiotami procesu ustawodawczego, związane z procedurą uchwalenia ustawy federalnej, w przypadku nieosiągnięcia porozumienia przez strony mogą być, zgodnie z artykułem 125 Konstytucji Federacji Rosyjskiej i federalną ustawą konstytucyjną „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, przekazane przez zainteresowane strony do rozpatrzenia przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej.

6. Rada Federacji wnosi o dokonanie wykładni zawartego w artykule 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej przepisu, dotyczącego „trybu określonego przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej”, w którym ma być ponownie rozpatrywana ustawa federalna odrzucona przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej.

Zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej w przypadku odrzucenia przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej ustawy federalnej Duma Państwowa i Rada Federacji ponownie rozpatrują tę ustawę. Jeśli Duma Państwowa, po ponownym rozpatrzeniu ustawy, nie zaaprobuje ustawy we wcześniej uchwalonym brzmieniu większością co najmniej dwóch trzecich głosów, a zatem nie odrzuci weta, wówczas sformułowane przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej uwagi do ustawy mogą być rozpatrzone przez Dumę Państwową i Radę Federacji w trybie określonym w artykule 105 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

W przypadku powtórnego zaaprobowania większością co najmniej dwóch trzecich głosów deputowanych do Dumy Państwowej odrzuconej przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej ustawy federalnej, we wcześniej uchwalonym brzmieniu, jest ona przekazywana Radzie Federacji. Jeśli ta ostatnia, większością co najmniej dwóch trzecich głosów także zatwierdzi ustawę, uważa się ją za uchwaloną i jest ona podpisywana przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej i ogłaszana.

Tryb zatwierdzania ustawy we wcześniej uchwalonym brzmieniu w szeregu kwestii różni się od trybu rozpatrywania ustawy,

określonego w artykule 105 Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Ustawa nie może być uznana za zatwierdzoną przez Radę Federacji, jeżeli nie została przez nią rozpatrzona, a zatem w sytuacji, gdy weto Prezydenta Federacji Rosyjskiej nie zostało odrzucone poprzez głosowanie. Jeśli Rada Federacji, w celu odrzucenia weta rozpoczęła ponowne rozpatrywanie ustawy w ramach czternastodniowego terminu, wówczas procedura takiego rozpatrzenia powinna być zgodna z Postanowieniem Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z 23 marca 1995 r. w sprawie wykładni artykułu 105 (ustęp 4) i artykułu 106 Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Ponadto dla przyjęcia ustawy wymagana jest kwalifikowana większość głosów w obu izbach Zgromadzenia Federalnego. Wykluczona jest możliwość przewyciężenia odrzucenia ustawy przez Radę Federacji poprzez ponowne głosowanie w Dumie Państwowej, a także utworzenie komisji pojednawczej, ponieważ ustawa musi zostać zaaprobowana w identycznym brzmieniu, zgodnym z wcześniej uchwalonym przez obie izby. Określony został obowiązek podpisania ustawy przyjętej przez obie izby spoczywający na Prezydencie Federacji Rosyjskiej i określono odmienny termin jej podpisania.

Tym samym, do procedury ponownego rozpatrzenia ustawy federalnej przez izby Zgromadzenia Federalnego w celu odrzucenia weta prezydenta Federacji Rosyjskiej, nie mają zastosowania postanowienia artykułu 105 (ustęp 2, 4 i 5), artykułu 107 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ze względu na to, że artykuł 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej określa odmienne, szczególne zasady takiej procedury.

Jeśli w wyniku ponownego rozpatrzenia przez izby Zgromadzenia Federalnego ustawy odrzuconej przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, choćby jedna z izb nie uzyska odpowiedniej większości głosów, wymaganej dla przyjęcia ustawy w jej poprzednio przyjętym brzmieniu lub zdecyduje o wprowadzeniu zmian i uzupełnieniu, dalsze rozpatrzenie sprawy jest możliwe wyłącznie w trybie określonym w artykule 105 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

7. Na mocy artykułu 107 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej Prezydent Federacji Rosyjskiej jest zobowiązany do podpisania

przyjętej ustawy federalnej, chyba że odrzuci ją w ciągu czternastu dni od przyjęcia.

Prezydent Federacji Rosyjskiej nie ma natomiast prawa do odmowy podpisania wcześniej odrzuconej ustawy federalnej, po jej ponownym uchwaleniu przez Dumę Państwową i Radę Federacji w ciągu siedmiu dni od dnia otrzymania uchwał izb Zgromadzenia Federalnego w sprawie zatwierdzenia ustawy w pierwotnym brzmieniu i jest zobowiązany do jej ogłoszenia (artykuł 84 punkt „e” i artykuł 107 ustęp 3 Konstytucji Federacji Rosyjskiej).

Na podstawie przedstawionych argumentów i kierując się artykułami 72, 74 i 75 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w związku z wykładnią poszczególnych postanowień artykułu 107 Konstytucji Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Przez „uchwaloną ustawę federalną” w rozumieniu artykułu 107 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej rozumie się:

ustawy uchwalone przez Dumę Państwową i zatwierdzone przez Radę Federacji zgodnie z artykułem 105 (ustęp 1, 2, 3 i 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej;

ustawy ponownie przyjęte przez Dumę Państwową zgodnie z artykułem 105 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej;

ustawy zatwierdzone przez Dumę Państwową i Radę Federacji zgodnie z artykułem 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

2. Rada Federacji przekazuje uchwaloną ustawę federalną w ciągu pięciu dni Prezydentowi Federacji Rosyjskiej do podpisania i ogłoszenia, niezależnie od tego, czy ustawa ta została zatwierdzona przez tę Izbę w drodze głosowania, czy bez jej rozpatrzenia. W przypadku przewidzianym w artykule 105 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej uchwaloną ustawę federalną przekazuje Prezydentowi Federacji Rosyjskiej Duma Państwowa.

3. Odrzucenie ustawy federalnej przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej, przewidziane w artykule 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji

Rosyjskiej, oznacza podjętą przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej w ciągu czternastu dni od otrzymania ustawy decyzję o odmowie jej podpisania (weto), ze wskazaniem motywów takiej odmowy.

Nie stanowi odrzucenia ustawy federalnej w rozumieniu artykułu 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej zwrócenie przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej ustawy federalnej odpowiedniej izbie Zgromadzenia Federalnego – jest to możliwe wyłącznie w przypadku naruszenia przez daną izbę określonych przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej wymogów porządku przyjmowania ustaw federalnych i przewidzianych w Konstytucji warunków i procedur.

4. Przepis artykułu 107 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, zgodnie z którym w przypadku odrzucenia przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej ustawy federalnej, Duma Państwowa i Rada Federacji ponownie rozpatrują tę ustawę w trybie określonym przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej, rozumieć należy jako stan, w którym rozpatrywanie takiej ustawy podlega regulacjom, zawartym w przepisach artykułu 105 (ustęp 1 i 3), artykułu 105 (ustęp 4) mówiącego o czternastodniowym terminie, w rozumieniu przyjętym w wykładni, danej w Postanowieniu Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z 23 marca 1995 r. (SZ RF, 1995, nr 13, poz. 1207), a także przepisów artykułu 107 (ustęp 1 i 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Jeśli odrzucona przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej ustawa federalna nie została ponownie rozpatrzona przez Radę Federacji, nie można jej uznać za zatwierdzoną przez tę Izbę, a weta za odrzucone.

5. Zgodnie z artykułem 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” dokonana przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w niniejszym Postanowieniu wykładnia jest oficjalna i powszechnie obowiązująca. Niniejsza wykładnia nie działa wstecz.

6. Zgodnie z artykułem 79 (ustęp 1 i 2) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie jest ostateczne, nie podlega zaskarżeniu, wchodzi w życie natychmiast po jego ogłoszeniu i działa bezpośrednio.

7. Zgodnie z artykułem 78 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej”, „Gazecie Rosyjskiej”, a także w innych oficjalnych publikatorach władz państwowych Federacji Rosyjskiej. Postanowienie należy opublikować także w „Wiadomościach Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
V.A. Tumanov;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej:
È.M. Ametistov, M.V. Baglaj, N.T. Vedernikov, G.A. Gadźiev,
Û.M. Danilov, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lučin, T.G. Morśakova, V.I. Olejnik, N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov,
O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev⁹.

⁹ Tekst Postanowienia jest dostępny na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/10006457/10006457.htm>.

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

**w sprawie wykładni artykułu 111 (ustęp 4) Konstytucji
Federacji Rosyjskiej**

Moskwa, 11 grudnia 1998 roku, Nr 28-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący M.V. Baglaj; sędziowie: N.V. Vitruk, G.A. Gadźiev, Ū.M. Danilov, L.M. Źarkova, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lučin, T.G. Morśakova, V.I. Olejnik, Ū.D. Rudkin, N.V. Seleznev, A.Â. Sliva, V.G. Strekozov, O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev,

z udziałem przedstawicieli Dumy Państwowej, jako strony zwracającej się z wnioskiem do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej – deputowanego N.I. Šakleina i doktorów nauk prawnych V.V. Lazareva i V.M. Syryha,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także artykułu 3 (ustęp 1 punkt 4 oraz ustęp 2 i 3), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2), artykułów 36, 74 i 105 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”,

rozpatrzył na posiedzeniu otwartym sprawę dotyczącą wykładni artykułu 111 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podstawą rozpatrzenia sprawy był wniosek Dumy Państwowej o dokonanie wykładni przepisów artykułu 111 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Po wysłuchaniu wystąpienia sędziów sprawozdawców V.I. Olejnika i B.S. Èbzeeva, wyjaśnień przedstawionych przez przedstawicieli wnioskodawcy, wniosków ekspertów: doktora nauk prawnych A.S. Pigolkina i kandydata nauk filologicznych Ū.A. Safonovoj,

wystąpienia zaproszonego na posiedzenie pełnomocnego przedstawiciela Prezydenta Federacji Rosyjskiej przy Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej M.A. Mitùkova, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

ustalił, co następuje:

1. Zgodnie artykułem 111 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, po trzykrotnym odrzuceniu przez Dumę Państwową przedstawionych kandydatur na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, Prezydent Federacji Rosyjskiej powołuje Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, rozwiązuje Dumę Państwową i zarządza nowe wybory.

Duma Państwowa wnosi o dokonanie wykładni tej normy konstytucyjnej, w szczególności zaś o wyjaśnienie, czy Prezydent Federacji Rosyjskiej ma prawo ponownie przedstawić uprzednio odrzuconą przez Dumę Państwową kandydaturę na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej i jakie są skutki prawne trzykrotnego odrzucenia przez Dumę Państwową tej samej kandydatury na to stanowisko.

Duma Państwowa uważa, że ze względu na treść przepisów artykułu 111 i powiązanych z nim artykułów 83 (punkt „a”), 84 (punkt „b”) i 103 (ustęp 1 punkt „a”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej Prezydent Federacji Rosyjskiej nie ma prawa ponownie przedstawiać tej samej kandydatury na Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, a Duma Państwowa może zostać rozwiązana przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej dopiero po odrzuceniu przez nią trzech różnych kandydatur na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, przedstawionych jej przez Prezydenta. Tym samym, zdaniem wnioskodawcy, zawarte w artykule 111 (ustęp 4) określenie „przedstawione kandydatury” odnosić trzeba do różnych osób.

2. Biorąc pod uwagę dosłowne brzmienie przepisu artykułu 111 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, analizowanego w jego związkach wzajemnych z innymi przepisami tego artykułu, wyrażenie „trzykrotne odrzucenie przedstawionych kandydatur na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej” może

oznaczając zarówno trzykrotne odrzucenie tej samej kandydatury, jak i trzykrotne odrzucenie kandydatur różnych osób, proponowanych na to stanowisko. W związku z tym uznać trzeba, że treść artykułu 111 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, sama w sobie, nie wyklucza żadnej z dwóch wymienionych możliwości.

Konstytucyjnoprawny sens przepisów artykułu 111 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej może i powinien zostać określony przy uwzględnieniu celów respektowanych przez ustawodawcę konstytucyjnego a przyjętych w tych przepisach.

Logika prawna artykułu 111 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, rozpatrywanego w powiązaniu z jej artykułami 83 (punkt „a”), 84 (punkt „b”) i 103 (ustęp 1 punkt „a”), opiera się na tym, aby ze względu na podział władzy państwowej w Federacji Rosyjskiej na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą (artykuł 10 Konstytucji Federacji Rosyjskiej) nie dopuszczać do konfliktów między nimi, ponieważ godzą one w zasadę, zgodnie z którą podmiotem suwerenności i jedynym źródłem władzy w Federacji Rosyjskiej jest jej wielonarodowościowy naród (Preambuła, artykuł 3 ustęp 1 i 2). Z zawartych w tych postanowieniach fundamentalnych zasad, leżących u podstaw organizacji władzy w demokratycznym państwie prawnym, wynika określenie wymogu uzyskania zgody Dumy Państwowej na powołanie przedłożonej kandydatury na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, proponowanej przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Co więcej, określając warunki i tryb mianowania Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej określa sposoby przewyżczenia możliwych różnic w stanowiskach poszczególnych gałęzi władzy, a to dla zapobieżenia opóźnieniu tworzenia, a w konsekwencji blokowaniu działań Rządu Federacji Rosyjskiej, stanowiącego jeden z instytucjonalnych elementów ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej (artykuł 11 ustęp 1).

3. Określając funkcje i uprawnienia federalnych organów władzy państwowej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej uwzględnia charakter ich konstytucyjnych relacji wzajemnych. Prezydent Federacji Rosyjskiej zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej jest głową państwa (artykuł 80 ustęp 1). Ze względu na znaczenie jego

pozycji w systemie podziału władz, Prezydent Federacji Rosyjskiej jako głowa państwa, zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i ustawami federalnymi, określa podstawowe kierunki wewnętrznej i zagranicznej polityki państwa (artykuł 80 ustęp 3), których realizację powierzono Rządowi Federacji Rosyjskiej (artykuł 114 ustęp 1). Realizacja tego zadania określa charakter uprawnień Prezydenta Federacji Rosyjskiej w zakresie tworzenia Rządu Federacji Rosyjskiej, określania kierunków jego działania i ich kontroli (artykuły: 83 punkt „a”, „b”, „c”, „d”; 111; 112; 115 ustęp 3 i 117 Konstytucji Federacji Rosyjskiej), a także odpowiedzialność konstytucyjną Prezydenta Federacji Rosyjskiej za działania Rządu Federacji Rosyjskiej. Wynika z tego także rola Prezydenta Federacji Rosyjskiej w określaniu składu osobowego Rządu Federacji Rosyjskiej, w szczególności zaś w zakresie wyboru kandydatury i powołania Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej na stanowisko.

Z artykułu 111 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w związku z innymi przepisami konstytucyjnymi dotyczącymi statusu głowy państwa, wynika, że wybór kandydatury na Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, przedkładanej Dumie Państwowej, jest prerogatywą Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Konstytucja Federacji Rosyjskiej, nie ogranicza tego prawa i pozwala Prezydentowi Federacji Rosyjskiej samodzielnie określać konkretny wariant jego realizacji, a w szczególności przedstawiać wnioski dotyczące tego samego kandydata dwa lub trzy razy, lub też przedstawiać za każdym razem nowego kandydata. Duma Państwowa ze swej strony bierze udział w mianowaniu Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej poprzez wyrażenie lub też odmowę wyrażenia zgody na wyznaczenie proponowanej kandydatury. Jednocześnie z Konstytucji Federacji Rosyjskiej nie wynika możliwość prawnych ograniczeń wobec prawomocnie wymienionych uprawnionych uczestników tego procesu.

4. Wyznaczony w preambule Konstytucji Federacji Rosyjskiej cel utwierdzenia pokoju i zgody społecznej warunkuje także konieczność harmonijnego funkcjonowania i współdziałania organów władzy państwowej, której gwarantem, zgodnie z Konstytucją

Federacji Rosyjskiej, jest Prezydent Federacji Rosyjskiej (artykuł 80 ustęp 2). Odmienny stan rzeczy godzi w wyznaczony w Konstytucji cel władzy państwowej i zagraża stabilności ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej jako demokratycznego państwa prawnego.

Z artykułu 111 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w związku z jej artykułami 10, 11 (ustęp 1), 80 (ustęp 2 i 3), 83 (punkt „a”), 84 (punkt „b”), 103 (ustęp 1 punkt „a”), 110 (ustęp 1) i 115 (ustęp 1), określającymi pozycję Rządu Federacji Rosyjskiej w systemie władzy państwowej oraz warunki i tryb mianowania jego Przewodniczącego, wynika także niezbędność uzgodnionych działań Prezydenta Federacji Rosyjskiej i Dumy Państwowej przy realizacji ich uprawnień w zakresie procedury mianowania Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej. Z tej racji omawiana procedura zakłada poszukiwanie porozumienia między tymi organami, którego celem jest wyeliminowanie pojawiających się kontrowersji dotyczących kandydatury na to stanowisko, które jest możliwe na zasadach przewidzianych przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej lub niesprzecznych z nią form działań wzajemnych, manifestujących się w procesie wdrażania uprawnień głowy państwa i w praktyce parlamentarnej.

Praktyka stosowania artykułu 111 Konstytucji Federacji Rosyjskiej pozwala dostrzec różnorodne podejścia do realizacji uprawnień w niej określonych, w szczególności: zatwierdzenie proponowanej kandydatury Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej już w pierwszym przedłożeniu, trzykrotne przedstawienie tego samego kandydata, w końcu – stosowanie, po dwukrotnym odrzuceniu kandydata, procedur pojednawczych. Nie można jednak wykluczyć ukształtowania się w przyszłości zwyczaju konstytucyjnego, opartego na jednym z wariantów wzajemnych działań głowy państwa i Dumy Państwowej, w zakresie dozwolonym przez artykuł 111 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej i zgodnych z celem, którym jest stabilne funkcjonowanie porządku konstytucyjnego z uwzględnieniem kontekstu historycznego.

5. Zgodnie z treścią artykułu 111 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej koniecznym skutkiem trzykrotnego odrzucenia przez

Dumę Państwową kandydatatur na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, przedłożonych przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej – niezależnie od tego, który z możliwych sposobów prezentacji kandydatów został wykorzystany – jest mianowanie przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, rozwiązanie Dumy Państwowej i ogłoszenie nowych wyborów. Taki konstytucyjnoprawny sposób rozwiązania sporu powstałego między Prezydentem Federacji Rosyjskiej i Dumą Państwową, a mianowicie poprzez wykorzystanie mechanizmu wolnych wyborów, odpowiada podstawom porządku konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej jako demokratycznego państwa prawnego.

Na podstawie przedstawionych argumentów i kierując się artykułem 71 (ustęp 1 i 2), artykułami 72, 74, 75 i 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Przepis artykułu 111 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej o trzykrotnym odrzuceniu przedstawionych kandydatatur na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej przez Dumę Państwową, w związku z innymi postanowieniami tego artykułu, oznacza, że Prezydent Federacji Rosyjskiej, przedkładając propozycje kandydatów na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej Dumie Państwowej, ma prawo prezentować tego samego kandydata dwa lub trzy razy, lub prezentować za każdym razem nowego kandydata. Prawo Prezydenta Federacji Rosyjskiej do proponowania takiej lub innej kandydatury i nalegania na jej zatwierdzenie, z jednej strony, z drugiej zaś prawo Dumy Państwowej do rozpatrzenia przedstawionej kandydatury i podjęcia decyzji o wyrażeniu zgody na nominację, powinny być realizowane z uwzględnieniem wymogów konstytucyjnych, dotyczących uzgodnionego funkcjonowania i współdziałania uczestników tego procesu, w szczególności na podstawie przewidzianych przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej lub niesprzecznych z nią form interakcji, kształtujących się w procesie realizacji uprawnień głowy państwa i w praktyce parlamentarnej.

Po trzykrotnym odrzuceniu kandydatur na stanowisko Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej, przedłożonych przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej – niezależnie od tego, czy za każdym razem przedstawiany był nowy kandydat, czy też ten sam kandydat był przedstawiany dwa lub trzy razy – Duma Państwowa podlega rozwiązaniu.

2. Zgodnie z artykułem 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” dokonana przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w niniejszym Postanowieniu wykładnia jest oficjalna i powszechnie obowiązująca.

3. Zgodnie z artykułem 79 (ustęp 1 i 2) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie jest ostateczne, nie podlega zaskarżeniu, wchodzi w życie natychmiast po jego ogłoszeniu i działa bezpośrednio.

4. Zgodnie z artykułem 78 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej” i „Gazecie Rosyjskiej”. Postanowienie należy opublikować także w „Wiadomościach Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
M.V. Bałaj;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej: N.V. Vitruk, G.A. Gadżiew, Ū.M. Danilov, L.M. Źarkowa, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lućin, T.G. Morśakowa, V.I. Olejnik, Ū.D. Rudkin, N.V. Selezneŵ, A.Ā. Sliva, V.G. Strekozov, O.S. Hohrākova, B.S. Ębzeew, V.G. Ārosławcew¹¹.

¹¹ Zdania odrębne do Postanowienia złożyło dwóch sędziów Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej: N.V. Vitruk (<http://www.constitution.ru/decisions/12013889/12013889.htm#1000>) i V.O. Lućin (<http://www.constitution.ru/decisions/12013889/12013889.htm#2000>); Tekst Postanowienia jest dostępny na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/12013889/12013889.htm>.

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

w sprawie wykładni poszczególnych postanowień artykułów
125, 126 i 127 Konstytucji Federacji Rosyjskiej

Moskwa, 16 czerwca 1998 roku, Nr 19-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący M.V. Baglaj; sędziowie: È.M. Ametistov, N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadżiev, Ŭ.M. Danilov, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lučin, T.G. Moršakova, V.I. Olejnik, N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrąkova, B.S. Èbzeev, V.G. Ároslavcev,

z udziałem przedstawicieli stron, które skierowały wnioski do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej: kandydata nauk prawnych E.P. Paškova – przedstawiciela Zgromadzenia Ustawodawczego Republiki Karelii i kandydata nauk prawnych N.T. Arapova – przedstawiciela Rady Państwowej Republiki Komi,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także artykułu 3 (ustęp 1 punkt 4), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2), artykułów 36, 74, 105 i 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, rozpatrzył na otwartym posiedzeniu plenarnym sprawę dotyczącą wykładni poszczególnych postanowień artykułów 125, 126 i 127 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podstawą rozpatrzenia sprawy był wniosek Zgromadzenia Ustawodawczego Republiki Karelii o dokonanie wykładni artykułów 125, 126 i 127 Konstytucji Federacji Rosyjskiej i wniosek Rady Państwowej Republiki Komi o wykładnię przepisu artykułu 125 (ustęp 2 punkt „b”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Ponieważ obydwa wnioski dotyczą tej samej sprawy, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, działając na podstawie artykułu 48 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, połączył sprawy dotyczące tych wniosków w jednym postępowaniu.

Po wysłuchaniu wystąpienia sędzi sprawozdawcy T.G. Moršakovej, wyjaśnień przedstawicieli stron, opinii ekspertów – kandydata nauk prawnych A.A. Belkina i kandydata nauk prawnych V.A. Četvernina, wystąpień osób zaproszonych na posiedzenie: ze strony Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej – zastępcy Przewodniczącego Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej – V.M. Žujkova, ze strony Naczelnego Sądu Arbitrażowego Federacji Rosyjskiej – zastępcy Przewodniczącego Naczelnego Sądu Arbitrażowego Federacji Rosyjskiej – O.V. Bojkova, oraz po zbadaniu przedstawionych dokumentów i innych materiałów, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

ustalił, co następuje:

1. We wniosku Zgromadzenia Ustawodawczego Republiki Karelii wskazano, że w wyniku niepewności co do rozumienia kompetencji sądów, określonych w artykułach 125, 126 i 127 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w praktyce stosowania prawa zdarzają się przypadki uznania, przez sądy inne niż Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, za sprzeczne z Konstytucją, aktów normatywnych wymienionych w artykule 125 ustęp 2 (punkty „a” i „b”) oraz w ustępie 4 tego artykułu. Zdaniem wnioskodawcy badanie zgodności z Konstytucją tych aktów należy do wyłącznej kompetencji Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej. Analogiczne stanowisko wyrażono we wniosku Rady Państwowej Republiki Komi.

Zgodnie z powyższym przedmiot wykładni w niniejszej sprawie stanowią przepisy artykułu 125 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, zgodnie z którymi Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej bada zgodność z Konstytucją aktów normatywnych wymienionych w ustępie 2 (punkt „a” i „b”) oraz w ustępie 4 tego artykułu, a akty takie, jeśli zostaną uznane za sprzeczne z Konstytucją, tracą moc prawną (artykuł 125 ustęp 6), w związku z przepisami

artykułów 126 i 127 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, które określają uprawnienia Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej jako najwyższego organu sądowego w sprawach cywilnych, karnych, administracyjnych i innych oraz Naczelnego Sądu Arbitrażowego Federacji Rosyjskiej, jako najwyższego organu sądowego, powołanego do rozstrzygania sporów gospodarczych i innych spraw, a tym samym określają w sposób ogólny kompetencje, odpowiednio – sądów powszechnych i sądów arbitrażowych. W związku z tym należy ustalić, czy z podlegających wykładni przepisów wynikają uprawnienia sądów powszechnych i sądów arbitrażowych do badania konstytucyjności wskazanych aktów normatywnych i uznawania ich za niepodlegające stosowaniu, to znaczy pozbawione mocy prawnej. Zakres niniejszej wykładni obejmuje zatem rozgraniczenie kompetencji Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i innych sądów w zakresie kontroli norm.

Zarazem zgodnie z artykułem 74 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej podejmując rozstrzygnięcie, ma na uwadze nie tylko literalne znaczenie przepisów konstytucyjnych, które podlegają interpretacji, ale także znaczenie wynikające z przyjętej praktyki stosowania prawa oraz z uwzględnieniem ich miejsca w systemie norm Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

2. Dla niniejszej wykładni fundamentalne znaczenie mają przepisy Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ustanawiające najwyższą moc prawną norm konstytucyjnych i bezpośrednie stosowanie Konstytucji Federacji Rosyjskiej (artykuł 15), w szczególności w zakresie praw i wolności zapewnianych przez wymiar sprawiedliwości (artykuł 18), w ramach którego jest realizowana ich sądowa ochrona (artykuł 46). Ze wskazanych norm konstytucyjnych wynika, że wymóg bezpośredniego stosowania Konstytucji Federacji Rosyjskiej jest skierowany do wszystkich sądów, które zgodnie z rozdziałem 7 Konstytucji Federacji Rosyjskiej niezależnie sprawują władzę sądowniczą w zakresie swojej jurysdykcji i w formach postępowania sądowego, ustanowionych w tym rozdziale.

Artykuł 125 Konstytucji zawiera przepisy szczególne, które nadają specjalnemu organowi wymiaru sprawiedliwości – Sądowi

Konstytucyjnemu Federacji Rosyjskiej – uprawnienia w zakresie badania zgodności z Konstytucją aktów normatywnych wymienionych w tym artykule, co może skutkować utratą przez te akty mocy prawnej. Innym organom sądowym Konstytucja Federacji Rosyjskiej nie nadaje takich uprawnień.

Charakteryzując zakres kompetencji Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, Konstytucja Federacji Rosyjskiej zakłada konieczność realizowania tych kompetencji w szczególnej formie wymiaru sprawiedliwości – postępowaniu konstytucyjnoprawnym. Z tej racji Konstytucja określa podstawowe cechy tej formy wymiaru sprawiedliwości, w szczególności zakres przedmiotów podlegających badaniu, zakres podmiotów uprawnionych do wszczynania postępowań w takich sprawach, związane z tym rodzaje procedur i prawne konsekwencje podejmowanych decyzji. W kwestii pozostałych sądów podobnej regulacji na poziomie konstytucyjnym brak. W rezultacie Konstytucja Federacji Rosyjskiej nie przewiduje badania przez inne sądy konstytucyjności aktów normatywnych, które zostały wskazane w jej artykule 125 jako przedmiot kontroli norm, dokonywanej przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej.

Skoro zatem uprawnienia Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej zostały w tym zakresie uregulowane specjalnymi przepisami, a do ich wykonywania przez ten właśnie organ władzy sądowniczej przewidziano specjalną formę wymiaru sprawiedliwości – postępowanie konstytucyjnoprawne – to wykluczone jest wykonywanie przez pozostałe sądy analogicznych uprawnień, niemających konstytucyjnego umocowania i w odmiennych formach.

Wynika to również z ogólnej zasady wymiaru sprawiedliwości, zgodnie z którą za sąd właściwy do rozpatrzenia sprawy uznaje się sąd utworzony i działający na podstawie ustawy (artykuł 6 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności), co zakłada zapisanie w Konstytucji i przyjętej zgodnie z nią ustawie dotyczącej uprawnień różnych sądów. Zasada ta znajduje wyraz w artykułach 47, 118, 120 i 128 Konstytucji Federacji Rosyjskiej i leży u podstaw określenia przedmiotowej, terytorialnej i instancyjnej właściwości w zakresie poszczególnych spraw, a także rozróżnienia rodzajów jurysdykcji sądowej. Sąd właściwy

do wykonywania kompetencji w zakresie sądowego badania konstytucyjności aktów prawnych został ustanowiony przez Konstytucję i nie może zostać ustanowiony przez inną ustawę.

3. Artykuły 125, 126 i 127 Konstytucji Federacji Rosyjskiej stanowią konsekwentne rozwinięcie logiki artykułu 118, zgodnie z którym władzę sądowniczą sprawuje się w drodze postępowania konstytucyjnego, cywilnego, administracyjnego i karnego. Wychodząc z założenia, że postępowanie konstytucyjnoprawne, zgodnie z artykułem 125, jest powierzone Sądowi Konstytucyjnemu Federacji Rosyjskiej, artykuły 126 i 127 stanowią, że postępowanie sądowe w sprawach cywilnych, karnych, administracyjnych i rozstrzyganie sporów gospodarczych leży w zakresie uprawnień innych sądów.

Lista uprawnień sądów powszechnych i sądów arbitrażowych nie ma charakteru zamkniętego, ponieważ artykuły 126 i 127 zezwalają na rozpatrywanie przez takie sądy także innych, niewymienionych w tych przepisach, kategorii spraw. Z tego zaś wynika możliwość wprowadzenia (na podstawie artykułu 128 Konstytucji Federacji Rosyjskiej) nowych procedur sądowych, które nie zostały określone w obecnej Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Nie oznacza to jednak w żadnym razie dopuszczenia do badania konstytucyjności aktów normatywnych, wymienionych w artykule 125 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, przez sądy powszechne i sądy arbitrażowe, ponieważ Konstytucja przypisuje tę funkcję bezpośrednio Sądowi Konstytucyjnemu Federacji Rosyjskiej.

4. Kompetencję prawną do badania konstytucyjności wskazanych aktów normatywnych otrzymał wyłącznie Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej i wykonuje ją zgodnie z odrębną procedurą postępowania konstytucyjnoprawnego. Wynika to z faktu, że decyzje Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, w wyniku których sprzeczne z Konstytucją akty normatywne tracą moc prawną, mają taki sam zakres działania w czasie, przestrzeni i kręgu podmiotowym jak decyzje organu prawotwórczego i, w konsekwencji, taką samą powszechną moc obowiązującą jak akty normatywne, czego nie można przypisać aktom sądów powszechnych i arbitrażowych, które w swej naturze mają charakter aktów stosowania prawa.

Co więcej, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej, podejmując decyzję w danej sprawie, bierze pod uwagę także sens nadany przedmiotowemu aktowi normatywnemu przez obowiązującą praktykę sądowniczą. W ten sposób wyraża swój stosunek zarówno do stanowiska ustawodawcy, lub innego organu prawodawczego, jak i do jego rozumienia przez organy stosujące prawo na podstawie wykładni przepisów Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w której zakresie, zgodnie z treścią artykułu 125 (ustęp 5 i 6), tylko Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej może wydawać postanowienia o mocy powszechnie obowiązującej. Z tej racji jego postanowienia są ostateczne, nie mogą być zmieniane przez inne organy, ani też unieważnione poprzez ponowne przyjęcie odrzuconego niekonstytucyjnego aktu. Zobowiązują także wszystkie organy stosujące prawo, w tym także inne sądy, do działania zgodnego z poglądami prawnymi Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej.

Orzeczenia sądów powszechnych i sądów arbitrażowych nie mają takiej mocy prawnej. Nie wiążą innych sądów w innych sprawach, ponieważ sądy interpretują mające zastosowanie w sprawie przepisy obowiązujące niezawisłe, podlegając Konstytucji Federacji Rosyjskiej oraz ustawie federalnej (artykuł 120 ustęp 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej). Orzeczenia sądów powszechnych i sądów arbitrażowych mogą być podważane w określonych przez ustawę federalną formach procesowych. Ponadto nie ma obowiązku oficjalnej publikacji takich orzeczeń, co na mocy artykułu 15 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, zgodnie z którym stosowane są tylko akty oficjalnie opublikowane, wyklucza obowiązek kierowania się nimi przy rozpatrywaniu innych spraw przez inne organy stosujące prawo. Możliwość publikacji poszczególnych orzeczeń sądowych lub ich streszczeń nie stanowi wystarczającej gwarancji dla wypełnienia wskazanej normy konstytucyjnej.

W związku z przedstawionymi argumentami i zgodnie z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, orzeczeń sądów powszechnych oraz sądów arbitrażowych nie można uznać za właściwe dla pozabawienia aktów normatywnych, o których mowa w artykule 125 (ustęp 2 punkt „a” i „b” i ustęp 4), mocy prawnej ze względu na ich sprzeczność z Konstytucją.

5. Brak uprawnień sądów powszechnych i sądów arbitrażowych do uznania wskazanych aktów normatywnych za niezgodne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, i z tej racji nieobowiązujące, wynika bezpośrednio z artykułu 125 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Przepis ten zalicza do kręgu podmiotów uprawnionych do zwracania się do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej o rozstrzygnięcie zgodności z Konstytucją aktów normatywnych (bez związku z rozpatrywaniem konkretnej sprawy, to znaczy w trybie abstrakcyjnej kontroli norm) wymienionych w ustępie 2 punkty „a” i „b” tegoż artykułu, zarówno Sąd Najwyższy Federacji Rosyjskiej, jak i Naczelny Sąd Arbitrażowy. Ponadto, zgodnie z ustępem 4 tego artykułu na wniosek tych sądów Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej bada zgodność z Konstytucją ustawy zastosowanej lub mającej zastosowanie w konkretnej sprawie.

Tym samym w przepisach rangi konstytucyjnej ustanowiono, że wnioski innych sądów wskazujące na niekonstytucyjność ustawy nie mogą, same przez się, stanowić podstawy do jej oficjalnego uznania za sprzeczną z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i pozbawioną mocy prawnej. Z perspektywy wzajemnego oddziaływania na siebie sądów o odmiennych jurysdykcjach i rozgraniczenia ich kompetencji w zakresie ujawnienia niekonstytucyjnych ustaw, wykluczenie tych ostatnich spośród obowiązujących aktów prawnych stanowi całościowy rezultat realizacji obowiązku sądów powszechnych, wnoszących kwestię zgodności ustaw z Konstytucją do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z jednej strony, i z drugiej strony – leżącego po stronie tego ostatniego sądu obowiązku ostatecznego rozstrzygnięcia tej kwestii.

Przewidziana w artykule 125 (ustęp 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej możliwość składania przez inne sądy wniosków do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej o zbadanie zgodności z Konstytucją ustawy zastosowanej lub mającej mieć zastosowanie w konkretnej sprawie, jeśli sąd stwierdzi niezgodność ustawy z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, nie może być traktowana wyłącznie jako ich uprawnienie. Sąd ma obowiązek wystąpienia z takim wnioskiem po to, by akt niezgodny z Konstytucją Federacji Rosyjskiej został w trybie ustanowionym w Konstytucji

pozbawiony mocy prawnej (artykuł 125 ustęp 6) w celu uniemożliwienia jego dalszego stosowania. Taki obowiązek wynika z powierzonego sądom, jako niezależnym organom wymiaru sprawiedliwości, konstytucyjnego uprawnienia do zapewniania sądowej ochrony praw i wolności człowieka, w tym równości wobec prawa i sądu (artykuły 18, 19 i 46), przy jednoczesnym przestrzeganiu Konstytucji Federacji Rosyjskiej i ustawy federalnej (artykuł 120).

Odmowa zastosowania w konkretnej sprawie ustawy, która z punktu widzenia sądu jest sprzeczna z Konstytucją, bez jednoczesnego zwrócenia się do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, byłaby sprzeczna z przepisami Konstytucji, zgodnie z którymi przepisy działają w sposób jednolity na całym terytorium Federacji Rosyjskiej (artykuły 4, 15 i 76), a jednocześnie podawałaby w wątpliwość zwierzchni charakter Konstytucji Federacji Rosyjskiej, o urzeczywistnieniu którego nie można mówić, jeżeli dopuszcza się odmienną interpretację norm konstytucyjnych przez poszczególne sądy. Z tego właśnie względu odwołanie do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej jest obowiązkowe także w tych przypadkach, w których sąd, rozpatrując konkretną sprawę, stwierdza niekonstytucyjność ustawy przyjętej przed wejściem w życie Konstytucji Federacji Rosyjskiej – ustawa nie powinna być stosowana zgodnie z punktem 2 rozdziału „Przepisy końcowe i przejściowe” Konstytucji.

Obowiązek sądów, zgodnie z którym w przypadkach, kiedy dochodzą one do wniosku o sprzeczności ustawy z Konstytucją, w celu oficjalnego potwierdzenia jej niekonstytucyjności – mają się zwracać do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, nie ogranicza wymogu bezpośredniego stosowania przez sądy Konstytucji Federacji Rosyjskiej, którego celem jest zapewnienie realizacji norm konstytucyjnych, przede wszystkim wtedy, gdy nie zostały one zawarte w ustawodawstwie. Jeżeli jednak ustawa, która miałaby być zastosowana w konkretnej sprawie, nie jest, zdaniem sądu, zgodna z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i tym samym stoi na przeszkodzie realizacji jej postanowień, to wówczas, dla zapewnienia bezpośredniego działania Konstytucji Federacji Rosyjskiej we wszystkich tych przypadkach, w tym

także w przypadku dokonanego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd na podstawie konkretnej normy konstytucyjnej, konieczne jest pozbawienie takiej ustawy mocy prawnej w trybie postępowania konstytucyjnoprawnego przewidzianego w artykule 125 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Usunięcie ustawy sprzecznej z Konstytucją z systemu aktów prawnych nie może być realizowane ani w drodze rozstrzygnięcia sprawy w postępowaniu cywilnym, administracyjnym lub karnym, ani też w trybie odpowiedzi na pytania prawne z zakresu praktyki sądowej – tych, zgodnie z artykułami 126 i 127 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, udzielają Zgromadzenia Plenarne Sądu Najwyższego Federacji Rosyjskiej i Naczelnego Sądu Arbitrażowego Federacji Rosyjskiej. Zgromadzenia plenarne, niemające jednak uprawnień do określania procedur, których celem miałyby być zapewnienie bezpośredniego stosowania Konstytucji Federacji Rosyjskiej przy rozstrzyganiu konkretnych spraw, a które byłyby odmienne od procedury określonej w Konstytucji oraz w federalnej ustawie konstytucyjnej.

6. Artykuł 125 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, określający uprawnienia Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, nie ogranicza prawnych uprawnień innych sądów do niezawisłego uznania – kierując się artykułem 120 (ustęp 2) i jego związku z artykułem 76 (ustęp 3, 5 i 6) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, do rozstrzygnięcia – jaka ustawa ma zastosowanie w przedmiotowej sprawie, w przypadkach stwierdzenia sprzeczności między ustawami, wykrycia luk w regulacji prawnej lub norm, które faktycznie utraciły moc obowiązującą, mimo że nie zostały uchylone w ustanowionym trybie. Sąd może, co prawda, w takiej sytuacji, nie zastosować ustawy federalnej lub ustawy podmiotu Federacji Rosyjskiej, ale nie może uznać ich za nieobowiązujące.

Z artykułu 76 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, regulującego zasady rozwiązywania kolizji między aktami normatywnymi różnej rangi, nie wynika również z mocy prawa uprawnienie sądów federalnych do uznawania aktów normatywnych podmiotów Federacji Rosyjskiej za niezgodne z ich konstytucjami (statutami). Realizacja powyższej funkcji, pociągająca za sobą pozbawienie aktów

normatywnych podmiotów Federacji Rosyjskiej mocy prawnej, zgodnie z artykułami 5 (ustęp 2), artykułami 73 i 118 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, została zastrzeżona dla organów postępowania konstytucyjnoprawnego, jeśli takie ich uprawnienia zostały przewidziane przez Konstytucje (statuty) podmiotów Federacji Rosyjskiej.

7. Konstytucyjne umocowanie wyłącznej kompetencji Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej w zakresie dotyczącym badania zgodności z Konstytucją aktów normatywnych, wymienionych w artykule 125 (ustęp 2 punkty „a” i „b”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, nie wpływa na treść przepisu artykułu 120 (ustęp 2) Konstytucji, zgodnie z którym inne sądy, stwierdzając niezgodność z ustawą aktu wydanego przez organ państwowy, orzekają zgodnie z ustawą. Odrzuconego przez sąd w konkretnej sprawie aktu nie można jednakże uznawać za pozbawiony mocy prawnej lub nieobowiązujący.

Bezpośrednio z Konstytucji Federacji Rosyjskiej nie wynika również, że sądy mają prawo, bez związku z rozpatrywaniem konkretnej sprawy, podejmować kontrolę norm w odniesieniu do aktów normatywnych (wymienionych w artykule 125 ustęp 2 punkt „a” i „b”) i uznawać je za nieważne ze względu na niezgodności z innym aktem o większej mocy prawnej. Równocześnie artykuły 76, 118, 120, 125, 126, 127 i 128 Konstytucji Federacji Rosyjskiej nie wykluczają prawa ustawodawcy do szczególnej regulacji wykonywania, przez sądy powszechne i sądy arbitrażowe w postępowaniu administracyjnym, uprawnień do sprawdzania zgodności, wymienionych w artykule 125 (ustęp 2 punkt „a” i „b”), aktów normatywnych rangi niższej niż ustawa federalna z innym aktem mającym większą moc prawną, z wyjątkiem Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Jednak uznanie za nieważne aktów o randze niższej niż ustawa federalna, wymienionych w artykule 125 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, nie jest dopuszczalne poza ściśle wyznaczonymi regułami podejmowania takich decyzji.

Konstytucyjna reglamentacja kompetencji Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, zawarta w artykule 125, zwraca uwagę również na wymagania ogólne, które muszą zostać spełnione przez

regulacje prawne, odnoszące się do podejmowania przez inne sądy decyzji o uznaniu wymienionych w tym artykule aktów za nieobowiązujące. Powinny one określać: przedmiotową, terytorialną i instancyjną jurysdykcję; podmioty upoważnione do zwracania się do sądów z odpowiednimi wnioskami; podstawę prawną wniosków; rodzaje aktów podlegających badaniu przez sądy; przepisy prawne gwarantujące moc prawną orzeczeń sądowych, jako wiążących dla organów stosujących prawo we wszystkich innych sprawach, w tym i w odniesieniu do wymogów artykułu 15 (ustęp 3) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, zgodnie z którymi uchylenie obowiązującego dowolnych przepisów prawnych dotyczących praw, wolności i obowiązków obywateli nie jest możliwe bez oficjalnego opublikowania orzeczeń sądowych unieważniających przepisy, mające na celu zapewnienie powszechnego dostępu do informacji.

Z artykułów 71 (punkt „m”), 118 (ustęp 3) i 128 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, analizowanych łącznie, wynika, że od momentu ich wejścia w życie odpowiednie uprawnienia sądów mogą być ustalone tylko w federalnej ustawie konstytucyjnej. W przypadku braku takiej regulacji sądy powszechne i sądy arbitrażowe nie posiadają uprawnień do pozbawiania mocy prawnej aktów normatywnych, wymienionych w artykule 125 (ustęp 2 punkt „a” i „b”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Równocześnie, nawet w przypadku uregulowania w tej formie uprawnień innych sądów, nie wyklucza się, zgodnie z zasadą zwierzchności Konstytucji Federacji Rosyjskiej – badania konstytucyjności takich aktów przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej.

Na podstawie przedstawionych argumentów i kierując się artykułami 72, 74 i 75 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Zawarte w artykule 125 Konstytucji Federacji Rosyjskiej upoważnienie do rozstrzygnięcia spraw dotyczących zgodności z Konstytucją Federacji Rosyjskiej ustaw federalnych, aktów normatywnych Prezydenta Federacji Rosyjskiej, Rady Federacji, Dumy

Państwowej, Rządu Federacji Rosyjskiej, konstytucji republik, statutów, a także ustaw i innych aktów normatywnych podmiotów Federacji Rosyjskiej wydanych w sprawach należących do zakresu działania organów władzy państwowej Federacji Rosyjskiej oraz wspólnego zakresu działania organów władzy państwowej Federacji Rosyjskiej i organów władzy państwowej podmiotów Federacji Rosyjskiej należy do wyłącznej kompetencji Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej. W rozumieniu artykułów 125, 126 i 127 Konstytucji Federacji Rosyjskiej sądy powszechne i sądy arbitrażowe nie mogą uznawać aktów wymienionych w jej artykule 125 (ustęp 2 punkt „a” i „b” oraz ustęp 4) za niezgodne z Konstytucją Federacji Rosyjskiej i pozbawione w związku z tym mocy prawnej.

2. Sąd powszechny lub sąd arbitrażowy, stwierdzający niezgodność z Konstytucją Federacji Rosyjskiej ustawy federalnej lub ustawy podmiotu Federacji Rosyjskiej, nie ma prawa do zastosowania go w konkretnej sprawie i jest zobowiązany do zwrócenia się do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z wnioskiem o sprawdzenie konstytucyjności takiej ustawy. Obowiązek odwołania się do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z takim wnioskiem, w rozumieniu artykułu 125 (ustęp 2 i 4) Konstytucji Federacji Rosyjskiej w związku z jej artykułami 2, 15, 18, 19, 47, 118 i 120, istnieje niezależnie od rozstrzygnięcia sprawy rozpatrywanej przez sąd, który odmówił zastosowania niekonstytucyjnej jego zdaniem ustawy, na podstawie działających bezpośrednio norm Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

3. Artykuły 125, 126 i 127 Konstytucji Federacji Rosyjskiej nie wykluczają możliwości badania przez sądy powszechne i sądy arbitrażowe, bez związku z konkretną sprawą, zgodności wymienionych w artykule 125 (ustęp 2 punkt „a” i „b”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej aktów normatywnych o randze niższej niż ustawa federalna, względem innego aktu, mającego wyższą moc prawną, z wyjątkiem Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Takie uprawnienia sądów mogą być ustanowione przez federalną ustawę konstytucyjną, pod warunkiem określenia w niej rodzajów aktów normatywnych, które mogą być przez sądy badane, regulacji odnoszących się do przedmiotowej, terytorialnej i instancyjnej

właściwości w zakresie takich spraw, podmiotów upoważnionych do przedkładania takim sądom wniosków o zbadanie legalności aktów i wiążącego charakteru orzeczeń sądowych, wynikających z badania legalności aktów wszystkich organów stosujących prawo w innych sprawach. Jeżeli warunki takie nie zostaną spełnione, sądy nie mogą uznawać aktów o randze niższej niż ustawa federalna, wymienionych w artykule 125 (ustęp 2 punkt „a” i „b”) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, za niezgodne z prawem i pozbawione w związku z tym mocy prawnej.

4. Zgodnie z artykułem 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” dokonana przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w niniejszym Postanowieniu wykładnia jest oficjalna i powszechnie obowiązująca.

5. Zgodnie z artykułem 79 (ustęp 1 i 2) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie jest ostateczne, wchodzi w życie natychmiast po jego ogłoszeniu i działa bezpośrednio.

6. Zgodnie z artykułem 78 Federalnej Ustawy Konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej” i „Gazecie Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
M.V. Baglaj;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej:
È.M. Ametistov, N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadźiev,
Û.M. Danilov, V.D. Zorkin, A.L. Kononov, V.O. Lućin, T.G. Morśakova, V.I. Olejnik, N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov,
O.S. Hohrãkova, B.S. Èbzeev, V.G. Åroslavcev¹².

¹² Zdania odrębne do Postanowienia złożyło dwóch sędziów Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej: N.V. Vitruk (<http://www.constitution.ru/decisions/12011948/12011948.htm#2000>) i G.A. Gadźiev (<http://www.constitution.ru/decisions/12011948/12011948.htm#1000>); Tekst Postanowienia jest dostępny na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/12011948/12011948.htm>.

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

**w sprawie wykładni artykułu 136 Konstytucji Federacji
Rosyjskiej**

Moskwa, 31 października 1995 r., Nr 12-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący V.A. Tumanov; sędziowie: M.V. Baglaj, N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, Ū.M. Danilov, V.D. Zor'kin, A.L. Kononov, V.O. Lučin, T.G. Moršakova, N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, B.S. Ėbzeev, V.G. Āroslavcev,

z udziałem przedstawicieli Dumy Państwowej Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej, zwracającej się z wnioskiem do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej – V.B. Isakova i O.O. Mironova, a także zaproszonego na posiedzenie przedstawiciela Prezydenta Federacji Rosyjskiej w Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej V.M. Savickogo,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także artykułu 3 (ustęp 1 punkt 4 oraz ustęp 2 i 3), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2) i artykułu 105 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, rozpatrzył na otwartym posiedzeniu plenarnym sprawę wykładni artykułu 136 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podstawą rozpatrzenia sprawy, zgodnie z artykułem 136 (ustęp 1) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, był wniosek Dumy Państwowej Zgromadzenia Federalnego o dokonanie wykładni artykułu 136 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Przesłanką rozpatrzenia sprawy, zgodnie z artykułem 36 (ustęp 2) Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym

Federacji Rosyjskiej”, było stwierdzenie niejasności treści przepisów artykułu 136 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w związku z czym Duma Państwowa zwróciła się o dokonanie wykładni tej normy konstytucyjnej w zakresie dotyczącym określenia nazwy i formy prawnej dokumentu, zawierającego poprawkę do Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Po wysłuchaniu wystąpień sędziego sprawozdawcy V.G. Strekozova, przedstawicieli Dumy Państwowej i przedstawiciela Prezydenta Federacji Rosyjskiej, po zbadaniu dostępnych materiałów Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

ustalił, co następuje:

Konstytucja Federacji Rosyjskiej, regulując sposób wprowadzania zmian do Konstytucji Federacji Rosyjskiej, stwierdza w artykule 136, że poprawki do rozdziałów od 3 do 8 Konstytucji Federacji Rosyjskiej są uchwalane w trybie przewidzianym dla uchwalenia federalnej ustawy konstytucyjnej i wchodzi w życie po ich zaprobowaniu przez organy władzy ustawodawczej nie mniej niż dwóch trzecich podmiotów Federacji Rosyjskiej.

Tryb uchwalenia federalnej ustawy konstytucyjnej określa artykuł 108 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w którym określono wymóg przyjęcia takiej ustawy większością co najmniej trzech czwartych głosów ogólnej liczby członków Rady Federacji i co najmniej dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych do Dumy Państwowej; uchwaloną federalną ustawę konstytucyjną Prezydent Federacji Rosyjskiej w ciągu czternastu dni podpisuje i zarządza jej ogłoszenie.

2. Równocześnie procedura przyjęcia poprawek do rozdziałów od 3 do 8 Konstytucji Federacji Rosyjskiej różni się zasadniczo od procedury przyjęcia federalnej ustawy konstytucyjnej.

Po pierwsze, krąg podmiotów uprawnionych do składania wniosków o dokonanie poprawki w Konstytucji Federacji Rosyjskiej, określony w artykule 134 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, nie pokrywa się z kręgiem podmiotów dysponujących prawem inicjatywy ustawodawczej, określonym w artykule 104 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Po drugie, zgodnie z artykułem 136 Konstytucji Federacji Rosyjskiej do wprowadzenia w życie zmian w Konstytucji niezbędne jest ich zaaprobowanie przez organy władzy ustawodawczej co najmniej dwóch trzecich podmiotów Federacji Rosyjskiej.

3. Zgodnie z artykułem 76 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej w sprawach objętych zakresem władztwa Federacji Rosyjskiej uchwała się federalne ustawy konstytucyjne oraz ustawy federalne mające bezpośrednie zastosowanie na całym terytorium Federacji Rosyjskiej. Poprawka do Konstytucji nie może być przyjęta w formie ustawy federalnej ze względu na jednoznaczne ujęcie artykułów 136 i 108 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, stanowiące, że dla wniesienia poprawek wymagana jest procedura bardziej złożona w porównaniu z procedurą określoną dla przyjęcia ustaw federalnych. Ponadto, w odniesieniu do ustaw federalnych, Prezydentowi Federacji Rosyjskiej przysługuje prawo weta, czego nie przewiduje procedura przyjęcia federalnej ustawy konstytucyjnej, wnoszącej poprawki, ustanowiona w artykule 136 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Równocześnie poprawki do Konstytucji Federacji Rosyjskiej nie mogą być przyjmowane w formie federalnej ustawy konstytucyjnej, ponieważ artykuł 108 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej jednoznacznie wskazuje, że federalne ustawy konstytucyjne są uchwalane wyłącznie w sprawach, przewidzianych przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej. Przyjęcie formy federalnej ustawy konstytucyjnej uniemożliwiłoby wprowadzanie takich poprawek do rozdziałów od 3 do 8 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, które nie odpowiadałyby przedmiotowo zakresowi spraw, które mogą być regulowane przez federalne ustawy konstytucyjne. Ponadto, w przeciwieństwie do poprawek federalna ustawa konstytucyjna, ze względu na swój charakter prawny jest uchwalana jako akt wykonawczy wobec Konstytucji Federacji Rosyjskiej, nie może zmieniać jej postanowień, a także nie może stać się jej częścią składową.

4. Rozdział 9, w tym także artykuł 136 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, przewiduje odrębną formę regulacji w kwestiach odnoszących się do poprawek, uzupełniającą określone w artykule 76 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej formy realizacji

uprawnień prawotwórczych w sprawach objętych zakresem władztwa Federacji Rosyjskiej.

Tym samym postanowienia artykułu 136 Konstytucji Federacji Rosyjskiej mogą być wypełniane wyłącznie w formie specjalnego aktu prawnego, dotyczącego poprawki konstytucyjnej, który ma szczególny status i różni się zarówno od ustawy federalnej, jak i od federalnej ustawy konstytucyjnej.

5. Ustawodawca, działając na podstawie i w ramach Konstytucji Federacji Rosyjskiej, ma prawo uregulowania trybu przekazywania poprawek do rozpatrzenia przez organy władzy prawodawczej podmiotów Federacji Rosyjskiej, zasad sprawdzania przestrzegania wymaganych procedur zatwierdzania poprawek, a także innych kwestii związanych z trybem przyjęcia poprawek.

O tym, w jaki sposób poszczególne zmiany są uwzględniane w tekście Konstytucji Federacji Rosyjskiej, również rozstrzyga ustawodawca, biorąc pod uwagę charakter i treść poprawek.

Na podstawie przedstawionych argumentów i kierując się artykułami 72, 74 i 75 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Z określonej przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej procedury przyjmowania poprawek do rozdziałów od 3 do 8 Konstytucji Federacji Rosyjskiej wynika, że poprawki, w rozumieniu artykułu 136 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, są przyjmowane w formie specjalnego aktu prawnego – ustawy Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Przepis artykułu 136 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, stwierdzający, że poprawki do rozdziałów od 3 do 8 Konstytucji Federacji Rosyjskiej są przyjmowane w trybie przewidzianym dla uchwalenia federalnej ustawy konstytucyjnej, oznacza rozszerzenie na procedurę przyjmowania poprawek wyrogów, zawartych w artykule 108 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, odnoszących się do zatwierdzenia takiego aktu większością co najmniej trzech czwartych głosów ogólnej liczby

członków Rady Federacji i co najmniej dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych Dumy Państwowej. Równocześnie wprowadzono specjalny warunek wejścia zmian w życie, a mianowicie obowiązek ich zatwierdzenia przez organy władzy ustawodawczej co najmniej dwóch trzecich podmiotów Federacji Rosyjskiej; wiążący jest ponadto przepis artykułu 134 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, określający krąg podmiotów posiadających prawo do składania wniosków o wniesienie poprawki do Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

2. Ustawodawca ma prawo uregulowania trybu przekazywania poprawek do organów władzy ustawodawczej podmiotów Federacji Rosyjskiej w celu ich rozpatrzenia, zasad sprawdzania przestrzegania wymaganych procedur dotyczących zatwierdzenia poprawek, a także tego, w jaki sposób zatwierdzona poprawka jest uwzględniana w tekście Konstytucji.

3. Ustawa Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji Federacji Rosyjskiej, która weszła w życie po zaaprobowaniu przez wymaganą liczbę organów ustawodawczych podmiotów Federacji Rosyjskiej, jest podpisywana przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej i przez niego ogłaszana.

4. Zgodnie z artykułem 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” wykładnia przedstawiona przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w niniejszym Postanowieniu jest oficjalna i wiążąca dla wszystkich organów państwowej władzy przedstawicielskiej, wykonawczej i sądowniczej, organów samorządu lokalnego, przedsiębiorstw, instytucji, urzędników, obywateli i ich związków.

5. Zgodnie z artykułem 79 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie jest ostateczne, nie podlega zaskarżeniu i wchodzi w życie natychmiast po jego ogłoszeniu.

6. Zgodnie z artykułem 78 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej”, „Gazecie Rosyjskiej”, a także w innych

oficjalnych publikatorach władz państwowych Federacji Rosyjskiej. Postanowienie należy opublikować także w „Wiadomościach Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
V.A. Tumanov;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej: M.V. Ba-
glaj, N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, Ū.M. Danilov, L.M. Źarko-
va, V.D. Zor'kin, A.L. Kononov, V.O. Lućin, T.G. Moršakova,
N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrākova,
B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev¹³.

¹³ Tekst Postanowienia jest dostępny na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/10005392/10005392.htm>.

W imieniu
Federacji Rosyjskiej

**Postanowienie
Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej**

**w sprawie wykładni artykułu 137 (ustęp 2) Konstytucji
Federacji Rosyjskiej**

Moskwa, 28 listopada 1995 r., Nr 15-P

Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w składzie: Przewodniczący V.A. Tumanov; sędziowie: È.M. Ametistov, M.V. Ba-glaj, N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadźiev, Û.M. Danilov, A.L. Kononov, T.G. Moršakova, Û.D. Rudkin, N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrākova, B.S. Èbzeev, V.G. Ároslavcev,

z udziałem V.B. Isakova – przedstawiciela Dumy Państwowej Zgromadzenia Federalnego, zwracającej się z wnioskiem do Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej,

działając na podstawie artykułu 125 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a także artykułu 3 (ustęp 1 punkt 4 oraz ustęp 2 i 3), artykułu 21 (ustęp 2 punkt 2) i artykułami 36 i 105 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”,

rozpatrzył na otwartym posiedzeniu plenarnym sprawę dotyczącą wykładni artykułu 137 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podstawą rozpatrzenia sprawy był wniosek Dumy Państwowej Zgromadzenia Federalnego o dokonanie wykładni artykułu 137 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Przesłanką rozpatrzenia sprawy było stwierdzenie niejasności treści przepisów artykułu 137 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w związku z czym Duma Państwowa zwróciła się o dokonanie wykładni tej normy konstytucyjnej w zakresie dotyczącym tego, jaki organ i w jakim akcie prawnym upoważniony jest

do rozstrzygnięcia kwestii włączenia do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej.

Po wysłuchaniu wystąpienia sędziego sprawozdawcy A.L. Kononova i wystąpienia przedstawiciela Dumy Państwowej, po zbadaniu przedstawionych materiałów, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

ustalił, co następuje:

1. Duma Państwowa Zgromadzenia Federalnego wychodzi w swoim wniosku od stwierdzenia, że Konstytucja Federacji Rosyjskiej nie określa, kto i w jakiej formie dokonuje włączenia nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Przedstawiciel Wnioskodawcy uważa, że zmiany można dokonać aktem Prezydenta Federacji Rosyjskiej; w przypadku pojawienia się w tej kwestii różnicy zdań, Prezydent Federacji Rosyjskiej ma prawo działać zgodnie ze swoimi uprawnieniami zawarowanymi w artykule 85 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

2. Artykuły 71 i 72 Konstytucji Federacji Rosyjskiej nie przypisują kwestii zmiany nazwy Republiki, kraju, obwodu, miasta federalnego, obwodu autonomicznego, okręgu autonomicznego ani zakresowi władztwa Federacji Rosyjskiej, ani też wspólnemu zakresowi władztwa Federacji Rosyjskiej i jej podmiotów. Z tej racji i zgodnie z artykułem 73 Konstytucji Federacji Rosyjskiej decyzja o zmianie nazwy należy do zakresu uprawnień własnych podmiotów Federacji Rosyjskiej. Decyzja taka, podjęta w trybie ustanowionym przez ustawodawcę podmiotu Federacji Rosyjskiej, stanowi podstawę prawną do wprowadzenia nowej nazwy do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

3. Artykuł 137 Konstytucji Federacji Rosyjskiej przewiduje szczególne przypadki dokonywania zmian w treści artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Z porównania artykułu 137 (ustęp 1 i 2) oraz artykułu 66 (ustęp 5) Konstytucji Federacji Rosyjskiej wynika, że tylko takie zmiany artykułu 65, które są związane z przyjęciem do Federacji Rosyjskiej albo utworzeniem w jej składzie nowego podmiotu, czy też ze zmianą konstytucyjnoprawnego statusu

podmiotu Federacji Rosyjskiej, są wprowadzane na podstawie federalnej ustawy konstytucyjnej. Dla włączenia do Konstytucji Federacji Rosyjskiej samej tylko nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej, przyjęcie federalnej ustawy konstytucyjnej nie jest wymagane.

W takim przypadku nie jest także konieczne stosowanie procedury przewidzianej w artykule 136 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, która zgodnie z wykładnią zawartą w Postanowieniu Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej z 31 października 1995 r. prowadzi do przyjęcia specjalnego aktu prawnego, dotyczącego poprawki konstytucyjnej, mającej status szczególny, odmienny zarówno od ustawy federalnej, jak i od federalnej ustawy konstytucyjnej.

4. Analiza norm rozdziału 9 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, regulujących procedurę zmiany Konstytucji i wprowadzania poprawek konstytucyjnych, prowadzi do wniosku, że przewidziana w artykule 137 (ustęp 2) uproszczona procedura włączenia do artykułu 65 nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej jest dopuszczalna tylko w takich przypadkach, w których zmiana nazwy nie jest związana z możliwością odmiennego rozumienia innych norm konstytucyjnych, a zatem nie wymaga zastosowania procedur, wymienionych w artykułach 135, 136 i 137 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Nowa nazwa podmiotu Federacji Rosyjskiej, w rozumieniu artykułu 137 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, która ma zostać uwzględniona w artykule 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej w trybie uproszczonym, nie może naruszać podstaw ustroju konstytucyjnego, praw i wolności człowieka i obywatela, interesów innych podmiotów Federacji Rosyjskiej, Federacji Rosyjskiej jako takiej i interesów innych państw, a także prowadzić do zmiany składu Federacji Rosyjskiej lub statusu konstytucyjnoprawnego jej podmiotu. W szczególności nie może wskazywać na inną formę rządów niż przewidziana przez Konstytucję Federacji Rosyjskiej, wpływać na jej integralność państwową, zakładać lub inicjować jakichkolwiek roszczeń terytorialnych, zaprzeczać świeckiemu charakterowi państwa i zasadzie oddzielenia Kościoła od państwa, naruszać wolności sumienia, uwzględniać ideologicznych i innych

ocen społeczno-politycznych, sprzecznych z Konstytucją Federacji Rosyjskiej, ignorować tradycji historycznych lub etnicznych.

5. Prezydent Federacji Rosyjskiej na podstawie artykułu 80 (ustęp 1 i 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej jest głową państwa i gwarantem Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Wynika z tego jego obowiązek podejmowania działań służących włączaniu do tekstu Konstytucji poprawek i zmian poprzez oficjalną publikację aktów, przyjętych w trybie artykułów 136 i 137 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Prezydentowi Federacji Rosyjskiej nie przysługuje prawo do odrzucania przyjętych poprawek i dokonywania ich zmian – jest on zobowiązany do ich ogłoszenia (promulgacji), podobnie jak w przypadkach przewidzianych w artykułach 107 (ustęp 3) i 108 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, które przekazują mu uprawnienia do podejmowania określonych działań, mających na celu ogłoszenie przyjętych aktów.

W przypadku sporów między organami władzy państwowej Federacji Rosyjskiej a jej podmiotami, lub między poszczególnymi podmiotami Federacji Rosyjskiej, odnoszących się do wprowadzenia nowej nazwy w artykule 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej, Prezydent Federacji Rosyjskiej może korzystać z procedur rozjemczych i innych uprawnień przewidzianych w artykule 85 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Tym samym, nowa nazwa podmiotu Federacji Rosyjskiej włączana jest do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej dekretem Prezydenta Federacji Rosyjskiej o wprowadzeniu nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej do tekstu Konstytucji Federacji Rosyjskiej zgodnie z decyzją podmiotu Federacji Rosyjskiej. Nie stoi to w sprzeczności z treścią i istotą Konstytucji Federacji Rosyjskiej i nie wyklucza możliwości dodatkowego uregulowania trybu, w jakim stosowany będzie artykuł 137 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, w formie ustawy federalnej.

Na podstawie przedstawionych tu argumentów i kierując się artykułami 72, 74 i 75 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej”, Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

postanowił, że:

1. Zmiany nazwy republiki, kraju, obwodu, miasta federalnego, obwodu autonomicznego, okręgu autonomicznego, zgodnie z artykułem 137 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, są włączane do tekstu artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej dekretem Prezydenta Federacji Rosyjskiej na podstawie decyzji podmiotu Federacji Rosyjskiej, podjętej w ustalonym przez ten podmiot trybie. W przypadkach spornych Prezydent Federacji Rosyjskiej korzysta z uprawnień przewidzianych w artykule 85 (ustęp 1) Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Nie stanowi zmiany nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej w rozumieniu artykułu 137 (ustęp 2) Konstytucji Federacji Rosyjskiej, a zatem nie może być dokonana w takim trybie taka zmiana nazwy, która narusza podstawy ustroju konstytucyjnego, prawa i wolności człowieka i obywatela, interesy innych podmiotów Federacji Rosyjskiej, Federacji Rosyjskiej jako takiej lub interesy innych państw, a także zakładająca zmianę składu Federacji Rosyjskiej lub statusu konstytucyjnoprawnego jej podmiotu.

2. Zgodnie z artykułem 106 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” wykładnia przedstawiona przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej w niniejszym Postanowieniu jest oficjalna i wiążąca dla wszystkich organów państwowej władzy przedstawicielskiej, wykonawczej i sądowniczej, organów samorządu lokalnego, przedsiębiorstw, instytucji, organizacji, urzędników, obywateli i ich związków.

3. Zgodnie z ustępem pierwszym i drugim artykułu 79 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie jest ostateczne, nie podlega zaskarżeniu, wchodzi w życie natychmiast po jego ogłoszeniu i stosuje się bezpośrednio.

4. Zgodnie z artykułem 78 Federalnej ustawy konstytucyjnej „O Sądzie Konstytucyjnym Federacji Rosyjskiej” niniejsze Postanowienie podlega niezwłocznej publikacji w „Zbiorze aktów prawnych Federacji Rosyjskiej”, „Gazecie Rosyjskiej”, a także w innych oficjalnych publikatorach władz państwowych Federacji Rosyjskiej.

Postanowienie należy opublikować także w „Wiadomościach Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej”.

Przewodniczący Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej
V.A. Tumanov;

Sędziowie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej: È.M. Ametistov, M.V. Baglaj, N.T. Vedernikov, N.V. Vitruk, G.A. Gadźiev, Û.M. Danilov, A.L. Kononov, T.G. Moršakova, Û.D. Rudkin, N.V. Seleznev, V.G. Strekozov, O.I. Tiunov, O.S. Hohrâkova, B.S. Èbzeev, V.G. Âroslavcev¹⁴.

¹⁴ Tekst Postanowienia jest dostępny na stronie internetowej: <http://www.constitution.ru/decisions/10005627/10005627.htm>.

WYKAZ ZMIAN
KONSTYTUCJI
FEDERACJI ROSYJSKIEJ

WYKAZ ZMIAN
KONSTYTUCJI
FEDERACJI ROSYJSKIEJ

WYKAZ ZMIAN KONSTYTUCJI FEDERACJI ROSYJSKIEJ

z dnia 12 grudnia 1993 roku
wprowadzonych do dnia 1 grudnia 2021 roku

Zmiany Konstytucji FR dokonane dekretem Prezydenta FR lub federalną ustawą konstytucyjną i dotyczące artykułu 65 Konstytucji FR

Dekret Prezydenta FR z 9 stycznia 1996 r., Nr 20 „O wprowadzeniu nowych nazw podmiotów Federacji Rosyjskiej do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej” (Zbiór Praw FR, 1996, Nr 3, poz. 152)

Dekret Prezydenta FR z dnia 10 lutego 1996 r., Nr 173 „O wprowadzeniu nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej” (Zbiór Praw FR, 1996, Nr 7, poz. 676)

Dekret Prezydenta FR z dnia 9 czerwca 2001 r., Nr 679 „O wprowadzeniu nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej” (Zbiór Praw FR, 2001, Nr 24, poz. 2421)

Dekret Prezydenta FR z dnia 25 lipca 2003 r., Nr 841 „O wprowadzeniu nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej” (Zbiór Praw FR, 2003, Nr 30, poz. 3051)

Dekret Prezydenta FR z dnia 27 marca 2019, Nr 130 „O wprowadzeniu nowej nazwy podmiotu Federacji Rosyjskiej do artykułu 65 Konstytucji Federacji Rosyjskiej (Zbiór Praw FR, 2019, Nr 13, poz. 1390)

Federalna ustawa konstytucyjna z dnia 25 marca 2004 roku, Nr 1-FKZ „O utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowego podmiotu FR w wyniku połączenia Obwodu permskiego i Komi-Permiackiego Okręgu Autonomicznego (Zbiór Praw FR, 2004, Nr 13, poz. 1110)

Federalna ustawa konstytucyjna z dnia 14 października 2005 r., Nr 6-FKZ „O utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowego podmiotu FR w rezultacie połączenia Kraju Krasnojarskiego, Tajmyrskiego (Dołgańsko-Nienieckiego) Okręgu Autonomicznego i Ewenkijskiego Okręgu Autonomicznego” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2005, Nr 42, poz. 4212)

Federalna ustawa konstytucyjna z dnia 21 marca 2014 r., Nr 6-FKZ „O przyjęciu do Federacji Rosyjskiej Republiki Krymu i utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowych podmiotów FR – Republiki Krymu i miasta federalnego Sewastopola” (Zbiór Praw FR, 2014, Nr 12, poz. 1201)

Federalna ustawa konstytucyjna z dnia 12 lipca 2006 r. Nr 2-FKZ „O utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowego podmiotu FR w rezultacie połączenia Obwodu kamczackiego i Koriackiego Obwodu Autonomicznego” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2006, Nr 29, poz. 3119)

Federalna ustawa konstytucyjna z dnia 30 grudnia 2006, Nr 6-FKZ „O utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowego podmiotu FR w rezultacie połączenia Obwodu irkuckiego i Ust²-Ordyńskiego Buriackiego Okręgu Autonomicznego” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2007, Nr 1, poz. 1)

Federalna ustawa konstytucyjna z dnia 21 czerwca 2007, Nr 5-FKZ „O utworzeniu w składzie Federacji Rosyjskiej nowego podmiotu FR w rezultacie połączenia Obwodu czytyjskiego i Agińskiego Buriackiego Okręgu Autonomicznego” (Zbiór Praw Federacji Rosyjskiej, 2007, Nr 30, poz. 3745)

ZMIANY KONSTYTUCJI FR DOKONANE USTAWĄ FEDERACJI ROSYJSKIEJ O ZMIANIE KONSTYTUCJI FR

Ustawa Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji FR z dnia 30 grudnia 2008 r., Nr 6-FKZ „O zmianie zakresu uprawnień Prezydenta Federacji Rosyjskiej i Dumy Państwowej” („Rossijskaja Gazieta” 2008, 31 grudnia)

Ustawa Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji FR z dnia 30 grudnia 2008 r., Nr 7-FKZ „O uprawnieniach kontrolnych Dumi Państwowej wobec rządu Federacji Rosyjskiej” („Rossijskaja Gazieta” 2008, 31 grudnia)

Ustawa Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji FR z dnia 5 lutego 2014 r., Nr 2-FKZ „O Sądzie Najwyższym Federacji Rosyjskiej i Prokuraturze Federacji Rosyjskiej” (oficjalny portal informacji prawnej www.pravo.gov.ru, 2014, 6 lutego, Nr 0001201402060001)

Ustawa Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji FR z dnia 21 lipca 2014 r., Nr 11-FKZ „O Radzie Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej” (oficjalny internetowy portal informacji prawnej www.pravo.gov.ru, 2014, 22 lipca, Nr 0001201407220002)

Ustawa Federacji Rosyjskiej o zmianie Konstytucji FR z dnia 14 marca 2020 r., Nr 1-FKZ „O udoskonaleniu uregulowań wybranych problemów w organizacji i funkcjonowaniu władzy publicznej” (oficjalny internetowy portal informacji prawnej www.pravo.gov.ru, 2020, 20 marca, Nr 0001202003140001)

ZMIANA KONSTYTUCJI FR DOKONANA W WYNIKU WYKŁADNI SĄDU KONSTYTUCYJNEGO

Postanowienie Sądu Konstytucyjnego z dnia 16 czerwca 1998 r., Nr 19-P w sprawie wykładni artykułów 125, 126 i 127 Konstytucji Federacji Rosyjskiej („Rossijskaja Gazieta” 1998, 30 czerwca)

WYBRANA LITERATURA

WYBRANA LITERATURA

Bartnicki A., *Demokratycznie legitymizowany autorytaryzm w Rosji 1991–2004*, Białystok 2007.

Bień-Kacała A., *Rewizja czy zmiana konstytucji? (Charakter prawny nowelizacji konstytucji z 1989 r.)*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2010, t. 7.

Bosiacki A., Izdebski H. *Konstytucjonalizm rosyjski. Historia i współczesność*, Warszawa 2000.

Cywiński Z., *Między «samoderżawiem» a nihilizmem: rosyjskie dyskusje o państwie prawnym u zarania XX wieku*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2003, nr 3/2.

Czachor R., *Ewolucja ustroju federalnego Rosji w ujęciu neoinstytucjonalnym*, [w:] *Společności lokalne w 25-leciu odrodzonej samorządności. Perspektywa interdyscyplinarna*, M. Adamczyk, W. Olszewski (red.), Polkowice 2016.

Domańska M., *Polityka regionalna Kremla – rok dymisji gubernatorów*, „Komentarze OSW” 2017, Nr 257.

Domańska M., *«Wieczny Putin» i reforma rosyjskiej konstytucji*, „Komentarze OSW” 2020, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2020-03-13/wieczny-putin-i-reforma-rosyjskiej-konstytucji>, [dostęp: 1 października 2021].

Domańska M., Rogoża J., *Naprzód, w przeszłość! Rosyjska polityka historyczna w służbie «wiecznego» autorytaryzmu*, Warszawa 2021.

Dugin A., *Putin kontra Putin: dwa oblicza jednego systemu*, tłum. E. Onufryjuk, Warszawa 2019.

Filozofia prawa. Kurs lekcji, M.N. Marczenko (red.), t. 2, Prospekt, Moskwa 2011.

Galeotti M., Schulmann E., *A Tale of Two Councils. The Changing Roles of the Security and State Councils During the Transformation Period of Modern Russian Politics*, „Post-Soviet Affairs” 2021.

Gardocki S., *Instytucja prezydenta w polityce Federacji Rosyjskiej*, Toruń 2008.

Henderson J., *The Constitution of the Russian Federation. A Contextual Analysis*, Hart, Oxford–Portland 2011.

Konstytucja Federacji Rosyjskiej przyjęta w ogólnonarodowym referendum w dniu 12 grudnia 1993 r., tłum. A. Kubik, Warszawa 2000.

Kommentarij k Konstituciji Rossijskoj Fiederacyi, W. Zorkin (red.), Norma, Moskwa 2011.

Konstitucyjna Rossijskoj Fiederacyi. Doktrinalnyj kommentarij (postatielnyj), J. Dmitrijew (red.), Statut, Moskwa 2013.

Konstitucyonnaja modiernizacija – 2020 i Institut zakonodatelstwa i sravnitel'nogo prawowiedienija pri Prawitielstwie Rossijskoj Fiederacyi, https://izak.ru/img_content/content/books/konstitucionnaya-modernizacija-2020-2.pdf [dostęp: 1 października 2021].

Kowalski J., *Konstytucja Federacji Rosyjskiej a rosyjska i europejska tradycja konstytucyjna*, Warszawa–Poznań 2009.

Kuczyński G., *Koniec systemu Putina. Prognoza rozwoju powyborczej sytuacji w Rosji*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2008, nr I/II (7/8).

Lassalle F., *O istocie konstytucji. Dwa odczyty*, tłum. J. Nowacki, M. Sobolewski, Warszawa 1960.

Madej P., *Status ustrojowy Prezydenta Federacji Rosyjskiej*, Kraków 2009.

Prokop M., *Badanie nad systemami hybrydalnymi. Case study. Systemy polityczne Ukrainy i Rosji w latach 2000–2012*, Kielce 2020.

Raffass T., *The Soviet Union: federation or empire?*, New York: Routledge Taylor & Francis Group, London 2012.

Rosja. Współczesny system polityczny, J. Matwiejenko, M. Wilk (red.), Łódź 2008.

Rosyjskie prawo konstytucyjne. Ustrojowe akty prawne, t. 1: *Ustrój*, t. 2: *Polityczna organizacja społeczeństwa*, t. 3: *Funkcjonowanie Federacji*, W. Staśkiewicz (red.), Warszawa 2005.

Shashkova A., Verlaine M., Kudryashova E., *On Modifications to the Constitution of the Russian Federation in 2020*, „Russian Law Journal” 2020, t. 8, nr 1.

Sukiennicki W., *Ustrój radziecki a konstytucja stalinowska*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1937, zesz. 2, s. 273.

Zaleśny J., *Duma Państwowa a rząd Federacji Rosyjskiej. Studium z zakresu prawa konstytucyjnego*, Warszawa 2015.

Żbikowski W., *O Konstytucji Federacji Rosyjskiej: wybrane zagadnienia*, Zeszyty Naukowe Prawa Konstytucyjnego 2017, nr 10.

STARANIEM BIBLIOTEKI SEJMOWEJ UKAZAŁY SIĘ KONSTITUCJE:

Albanii [z 1991 r.] wyd. 1997, tekst tożsamy wyd. 2000, Albanii z 1998 r. – wyd. 2001

Andory [z 1993 r.] wyd. 2014

Arabii Saudyjskiej [akty konstytucyjne – 1992/1993] wyd. 2019

Australii [z 1900 r. z późniejszymi zmianami, ostatnia z 29 VII 1977 r.] wyd. 2014

Austrii [z 1920 r. w wersji z 1929 r., ostatnia zmiana z 28 VI 2002 r.] wyd. 2004

Belgii [z 1831 r., tekst jednolity z 1994 r.] wyd. 1996, wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 22 XII 2008 r.] wyd. 2010, wyd. 3 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 17 III 2021 r.] wyd. 2022

Brazylii [z 1988 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 30 VI 2004 r.] wyd. 2004

Bułgarii [z 1991 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 6 II 2007 r.] wyd. 2012

Chile [z 1980 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 6 III 2012 r.] wyd. 2012

Chorwacji [z 1990 r.] wyd. 1995, wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2001 r.] wyd. 2007

Cypru [z 1960 r., wg stanu na 31 V 2012 r.] wyd. 2013

Czech [z 1992 r.] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000

Danii [z 1953 r.] wyd. 2002

Estonii [z 1992 r.] wyd. 1997

Filipin [z 1987 r.] wyd. 2019

Finlandii [z 1919 r.] wyd. 1997, Finlandii [z 1999 r.] wyd. 2003

Francji [z 1958 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 22 II 1996 r.] wyd. 1997, wyd. 2 – [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 III 2003 r.] wyd. 2005

Grecji 1975/1986 – wyd. 1992, wyd. 2 – [wg stanu na 1 VII 2005 r.] wyd. 2005

Gruzji [z 1995 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 4 X 2013 r.] wyd. 2015

Hiszpanii [z 1978 r.] wyd. 1993, tekst tożsamy wyd. 2000, wyd. 2 [z późniejszą zmianą z 27 VIII 1992 r.] wyd. 2008

Holandii [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 21 III 2002 r.] wyd. 2003

Indii [z 1949 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 25 I 2020 r.] wyd. 2020

Indonezji [z 1945 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 11 VIII 2002 r.] wyd. 2021

Irlandii [z 1937 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 24 VI 2004 r.] wyd. 2006

Islandii [z 1944 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 1 VII 1999 r.] wyd. 2009

Izraela [ustawy konstytucyjne – 1948/1992] wyd. 2001

Japonii [z 1946 r.] wyd. 2014

Kanady [akty z 1867 r. i z 1982 r. wg stanu na 1 IV 1996 r.] wyd. 1998

Kenii [z 2010 r.] wyd. 2017

Liechtensteinu [z 1921 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 25 XI 2011 r.] wyd. 2013

Litwy [z 1992 r.] wyd. 1994, tekst tożsamy wyd. 2000, wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 13 VII 2004 r.] wyd. 2006

Luksemburga [z 1868 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 24 VI 2005 r.] wyd. 2006

Łotwy [z 1922 r., wg stanu na 15 X 1998 r.] wyd. 2001

Macedonii [z 1992 r.] wyd. 1999

Malty [wg stanu na 1 IX 2007] wyd. 2008

Maroka [z 2011 r.] wyd. 2015

Mołdawii [z 1994 r. z późniejszymi zmianami, ostatnia z 14 VII 2006] wyd. 2014

Monako [z 1962 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 2 IV 2002 r.] wyd. 2012

Niemiec [z 1949 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 28 VIII 2006 r.] wyd. 2008

Norwegii [z 1814 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 19 VI 1992 r.] wyd. 1996

Nowej Zelandii [akty konstytucyjne – 1975/2003] wyd. 2018

Portugalii [z 1976 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 20 IX 1997 r.] wyd. 2000

Republiki Południowej Afryki [z 1997 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 6 X 2003 r.] wyd. 2006

Rosji [z 1993 r.] wyd. 2000

Rumunii [z 1991 r.] wyd. 1996

Serbii [z 2006 r.] wyd. 2018

Słowacji [z 1992 r.] wyd. 1993, wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 23 II 2001 r.] wyd. 2003

Słowenii [z 1991 r.] wyd. 1994, wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 27 VI 2006 r.] wyd. 2009

Stanów Zjednoczonych Ameryki [z 1787 r., z uwzględnieniem poprawki 27. z 1992 r.] wyd. 2002

Szwajcarii [z 1999 r.] wyd. 2000

Szwecji [z 1974 r.] wyd. 1991, wyd. 2 [tekst jednolity z 1998 r.] wyd. 2000

Turcji [z 1982 r.] wyd. 2013

Ukrainy [z 1996 r.] wyd. 1999

Watykanu, wyd. 2008

Węgier [z 1949 r., tekst jednolity z 1990 r.] wyd. 1992, wyd. 2 [z późniejszymi zmianami, ostatnia z 30 V 2001 r.] wyd. 2002, Ustawa Zasadnicza Węgier [z 2011 r., uzup. o Postanowienia przejściowe z 30 XII 2011 r.] wyd. 2012

Włoch [z 1947 r., z późniejszymi zmianami, ostatnia z 30 V 2003 r.] wyd. 2004

Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, wyd. 2010

Teksty konstytucji państw członkowskich UE, według stanu prawnego na 1 lipca 2011 r., ukazały się w tomie „Konstytucje państw Unii Europejskiej”, pod red. W. Staśkiewicza, Warszawa 2011.